

Muhoksen kunnan esiopetuksen opetussuunnitelma

Nimi	Muhoksen kunnan esiopetuksen opetussuunnitelma
Kunta	Muhos
Koulu	Huovilan koulu Kirkonkylän koulu Laitasaaren koulu Korivaaran koulu Hyrkin koulu
Hyväksymispäivämäärä	15.6.2023
Pdf luotu	26.1.2024

SISÄLTÖ

1. Opetussuunnitelman perusteet ja paikallinen opetussuunnitelma.	1
1.1. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.	1
1.2. Paikallinen opetussuunnitelma ja sen kehittäminen.	1
1.3. Paikallisen opetussuunnitelman laatiminen ja keskeiset ratkaisut.	3
1.3.1. Opetussuunnitelman laadinta, arviointi ja kehittäminen.	3
1.3.2. Paikalliset erityispiirteet ja esiopetuksen erilaiset järjestämisen tavat.	4
1.3.3. Opetussuunnitelmaan liittyvä tiedotus.	4
2. Esiopetuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet.	5
2.1. Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet.	5
2.2. Esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua.	6
2.3. Arvoperusta.	7
2.4. Oppimiskäsitys.	8
2.5. Laaja-alainen osaaminen esiopetuksessa.	8
2.6. Paikallisesti päätettävät asiat.	11
2.6.1. Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet.	11
2.6.2. Esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua.	11
2.6.3. Arvoperusta.	12
2.6.4. Oppimiskäsitys.	12
2.6.5. Laaja-alainen osaaminen esiopetuksessa.	13
3. Kasvua ja oppimista tukeva toimintakulttuuri.	14
3.1. Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat periaatteet.	14
3.2. Oppimisympäristöt esiopetuksessa.	15
3.3. Yhteistyö esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa.	16
3.4. Paikallisesti päätettävät asiat.	17
3.4.1. Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat periaatteet.	17
3.4.2. Oppimisympäristöt esiopetuksessa.	18
3.4.3. Yhteistyö esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa.	18
4. Esiopetuksen toteuttamisen periaatteet.	19
4.1. Monipuoliset työtavat.	19
4.2. Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena.	19
4.3. Opetuksen yhteiset tavoitteet ja oppimiskokonaisuudet.	20
4.4. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä.	29
4.5. Paikallisesti päätettävät asiat.	31
4.5.1. Monipuoliset työtavat.	31
4.5.2. Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena.	31

4.5.3. Opetuksen yhteiset tavoitteet ja oppimiskokonaisuudet.	32
Ilmaisun monet muodot.	34
Kielen rikas maailma.	34
Minä ja meidän yhteisömme.	35
Tutkin ja toimin ympäristössäni.	35
Kasvan ja kehityn.	35
4.5.4. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä.	36
5. Lapsen kasvun ja oppimisen tuki.	37
5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet.	37
5.2. Yhteistyö huoltajan kanssa tuen aikana.	38
5.3. Yleinen tuki.	38
5.4. Tehostettu tuki.	38
5.5. Erityinen tuki.	40
5.6. Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot.	44
5.7. Paikallisesti päätettävät asiat.	45
5.7.1. Kasvun ja oppimisen tuen järjestäminen.	46
5.7.2. Prosessikaavio kolmiportaisen tuen etenemisestä.	48
5.7.3. Tuen järjestämisen toimenpiteet, vastuuhenkilöt ja laadittavat asiakirjat.	50
5.7.4. Yleinen tuki.	50
5.7.5. Tehostettu tuki.	51
5.7.6. Erityinen tuki.	52
5.7.7. Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot.	56
6. Opiskeluhoolto.	58
6.1. Paikallisesti päätettävät asiat ja opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma.	58
6.1.1. Oppilashuolto.	60
Tiedonsiirto nivelvaiheessa varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta kouluun.	62
7. Erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatustieteelliseen järjestelmään perustuva esiopetus.	64
7.1. Paikallisesti päätettävät asiat.	64
7.1.1. Erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatustieteelliseen järjestelmään perustuva esiopetus.	64

1. Opetussuunnitelman perusteet ja paikallinen opetussuunnitelma

1.1. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet on perusopetuslain¹ mukainen Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys², jonka mukaan paikallinen esiopetuksen opetussuunnitelma laaditaan ja esiopetus toteutetaan. Opetussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaavat erityisesti perusopetuslaki ja -asetus sekä esiopetuksen tavoitteita määrittävä valtioneuvoston asetus³.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden tehtävänä on edistää laadukkaan ja yhtenäisen esiopetuksen yhdenvertaista toteutumista koko maassa. Uudistuksen valmistelun lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja esiopetuksen toimintaympäristön muutosten tuomat haasteet tällä hetkellä ja tulevaisuudessa. Perusteita on valmisteltu laajassa yhteistyössä hyödyntäen uusimpien tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Opetussuunnitelman perusteet on päätös esiopetuksen tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä, huoltajien ja esiopetuksen henkilöstön yhteistyöstä sekä opiskeluhuollonkeskeisistä periaatteista ja opetustoimeen kuuluvan opiskeluhuollon tavoitteista.⁴ Esiopetus on opetuksen ja kasvatuksen kokonaisuus, jossa eri osa-alueiden tavoitteet liittyvät yhteen ja muodostavat toimintakulttuurin perustan. Tämän vuoksi esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet sisältää esiopetuksen tavoitteita koskevien määräysten lisäksi niiden ymmärtämistä avaavaa tekstiä.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet sisältävät viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan. Esiopetusta ohjaavista säädöksistä poiketen tässä perusteasiakirjassa käytetään oppilaasta esiopetukseen paremmin soveltuvana sanaa lapsi, oppimisen ja koulunkäynnin tuesta nimitystä kasvun ja oppimisen tuki. Perusopetuslain mukaisesta käsitteestä oppilashuolto käytetään perusteissa opiskelija- ja oppilashuoltolain mukaista ilmaisua opiskeluhoito.

1.2. Paikallinen opetussuunnitelma ja sen kehittäminen

Opetuksen järjestäjällä on vastuu paikallisen esiopetuksen opetussuunnitelman laadinnasta ja kehittämisestä⁵. Paikallisessa opetussuunnitelmassa päätetään esiopetuksen kasvatus- ja opetustyön, opiskeluhuollon, huoltajien ja esiopetuksen yhteistyön sekä esiopetuksen muun toiminnan järjestämisestä ja toteuttamisesta esiopetuksen kansallisten perusteiden pohjalta. Opetussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee esiopetuksen järjestämistä kaikissa esiopetuksen yksiköissä. Opetuksen järjestäjä ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, lasten tarpeet sekä esiopetusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset opetussuunnitelmaa laatiessaan.

Opetussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon myös muut paikalliset suunnitelmat, kuten:

- mahdollinen varhaiskasvatuksen suunnitelma
- perusopetukseen valmistavan opetuksen suunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan suunnitelma

1 Perusopetuslaki (628/1998) 14 § 2 mom. ja Valtioneuvoston asetus (422/2012) 13§

2 Perusopetuslaki (628/1998) 14 § 2 mom. ja Valtioneuvoston asetus (422/2012) 13§

3 Valtioneuvoston asetus (422/2012)

4 Perusopetuslaki 14 § 2 mom. (477/2003)

5 Perusopetuslaki (628/1998) 15 § 1 mom.

- lastensuojelulain⁶ mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
- yhdenvertaisuuslain⁷ mukainen yhdenvertaisuussuunnitelma
- mahdollinen kestävä kehityksen tai kulttuurikasvatuksen suunnitelma sekä muut opetuksen järjestäjän tekemät koulutusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset
- tasa-arvolain⁸ mukainen tasa-arvosuunnitelma.

Opetuksen järjestäjä hyväksyy⁹ opetussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa esiopetusta varten. Paikallinen esiopetuksen opetussuunnitelma voidaan laatia kaikille opetuksen järjestäjän esiopetuksen yksiköille yhteisenä tai siten, että suunnitelma sisältää opetuksen järjestäjän yhteisiä sekä yksikkökohtaisia osia sen mukaan kuin opetuksen järjestäjä päättää. Opetuksen järjestäjät voivat myös sopia järjestäjärajat ylittävistä yhteistyöstä opetussuunnitelmaa laadittaessa, sitä arvioitaessa ja kehitettäessä. Lisäksi opetuksen järjestäjän tulee laatia¹⁰ esiopetuksen opetussuunnitelmaan perustuva vuosittainen suunnitelma ja tiedottaa huoltajille ennalta siinä päätetyistä keskeisistä asioista. Suunnitelmassa tarkennetaan, miten paikallista opetussuunnitelmaa kussakin esiopetuksen yksikössä kyseisen vuoden aikana toteutetaan.

Opetuksen järjestäjä huolehtii siitä, että esiopetuksen henkilöstö sekä huoltajat voivat osallistua opetussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Myös lasten näkemyksiä kuullaan ja hyödynnetään kehittämisessä¹¹. Huoltajien ja lasten kannalta mielekkäisiin osallistumis- ja vaikuttamistapoihin kiinnitetään erityistä huomiota. Perusopetuslaki¹² velvoittaa laatimaan esiopetuksen opetussuunnitelman yhteistyössä hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystieteiden tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa. Lasten eheän oppimisen polun turvaamiseksi on tärkeää, että muun varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen henkilöstö saa mahdollisuuden tutustua ja osallistua esiopetuksen opetussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen.

Esiopetuksessa olevalla lapsella on perusopetuslain¹³ turvaama oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta sekä suotuisan kehityksen ja oppimisen edellyttämää tukea jokaisena esiopetuksen työpäivänä. Tämän oikeuden turvaamiseksi jokainen esiopetuksessa olevan lapsen kanssa työskentelevä noudattaa opetuksen järjestäjän vahvistamaa opetussuunnitelmaa ja muita toimintaa ohjaavia normeja. Myös lapsen kasvun ja oppimisen tukeen kuuluvat lasten yksilölliset suunnitelmat¹⁴ laaditaan yhteisen opetussuunnitelman pohjalta.

Opetuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa esiopetusta ja sen vaikuttavuutta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin. Arvioinnin tarkoitus¹⁵ on esiopetuksen laadun kehittäminen ja lasten oppimisen edellytysten parantaminen. Paikallisen opetussuunnitelman ja sitä tarkentavan vuosittaisen suunnitelman toteutumisen seuranta ja arviointi on osa arviointitehtävää ja siihen perustuvaa kehittämistä. Opetuksen järjestäjän ja esiopetuksen yksiköiden tuottaman tiedon lisäksi esiopetuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallisten arviointien ja kehittämishankkeiden tuloksia. Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa edistää avointa ja rakentavaa itsearviointia.

Muutokset opetussuunnitelman perusteissa edellyttävät vastaavien muutosten tekemistä paikalliseen opetussuunnitelmaan ja viemistä käytäntöön. Opetuksen järjestäjä voi tarkistaa opetussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta myös paikallisista tarpeista lähtien ja kehittämistyön tuloksia hyödyntäen.

6 Lastensuojelulaki (417/2007) 12 §; Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 12 §

7 Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 6§

8 Laki naisten ja miesten tasa-arvosta (609/1986) ja sen muutos (1329/2014)

9 Perusopetuslaki (628/1998) 15 § 1 mom.

10 Perusopetusasetus 9 § (852/1998)

11 Perusopetuslaki 47a (1267/2013); YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

12 Perusopetuslaki 15 § 2 mom. (477/2003)

13 Perusopetuslaki 30 § 1 mom. (642/2010)

14 Perusopetuslaki 16 a ja 17a (642/2010)

15 Perusopetuslaki 21 § 1 ja 2 mom. (1296/2013)

1.3. Paikallisen opetussuunnitelman laatiminen ja keskeiset ratkaisut

Paikallinen opetussuunnitelma ja sitä tarkentava vuosittainen suunnitelma¹⁶ laaditaan opetuksen järjestäjän päättämällä tavalla tässä luvussa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen. Opetuksen järjestäjä voi päättää opetussuunnitelmaan sisältyvien päätösten delegoinnista esiopetuksen yksiköille ja antaa siihen liittyvät ohjeet. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä paikallisessa opetussuunnitelmassa tulee kyseisen luvun osalta päättää ja kuvata.

Paikallista opetussuunnitelmaa valmisteltaessa opetuksen järjestäjä päättää ja kuvaa opetussuunnitelmassa,

- millä kielillä annettavaa opetusta varten opetussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään
- laaditaanko paikallinen opetussuunnitelma esiopetuksen yksiköiden yhteisenä, kokonaan tai osin yksikkökohtaisena, seudullisena tai käytetäänkö muuta ratkaisua
- millaista opetussuunnitelman rakennetta, asioiden käsittelyjärjestystä ja julkaisutapaa käytetään
- miten esiopetuksen henkilöstö, lapset ja huoltajat osallistuvat opetussuunnitelman laatimiseen, arviointiin ja kehittämiseen
- miten opetussuunnitelman laatimiseen liittyvä yhteistyö varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystieteiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa toteutetaan
- miten paikalliset erityispiirteet, esiopetuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat suunnitelmat otetaan opetussuunnitelmaa valmisteltaessa huomioon
- miten opetussuunnitelmasta ja sitä tarkentavasta vuosittaisesta suunnitelmasta tiedotetaan huoltajille ja sidosryhmille
- miten opetussuunnitelma laaditaan, miten sen toteutumista arvioidaan ja miten sitä kehitetään
- laaditaanko tasa-arvolain¹⁷ sekä yhdenvertaisuuslain¹⁸ mukaiset suunnitelmat osana opetussuunnitelmaa vai erillisinä.

1.3.1. Opetussuunnitelman laadinta, arviointi ja kehittäminen

Esiopetuksen järjestäminen, opetussuunnitelman laadinta, arviointi ja kehittäminen

Muhoksen kunnan esiopetuksen opetussuunnitelma perustuu opetushallituksen 22.12.2014 hyväksymiin esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin. Kunnan esiopetussuunnitelman lähtökohtana ovat olleet valtakunnalliset esiopetusta koskevat päätökset kuten

- perusopetuslaki, esiopetusta säätelevät asetukset
- Opetushallituksen antamat esiopetuksen perusteet
- oppilashuoltolaki

Esiopetussuunnitelma on laadittu ja hyväksytty suomenkielistä esiopetusta varten. Esiopetusta toteuttava henkilöstö on laatinut esiopetuksen opetussuunnitelman yhteistyössä varhaiskasvatuksen henkilöstön, perusopetuksen henkilöstön ja sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön kanssa sekä muiden toimijoiden kanssa. Laadinta on toteutettu työryhmissä, joissa on ollut edustus eri esiopetusyksiköistä. Muu yksiköiden opetus- ja kasvatushenkilöstö on vaikuttanut esiopetussuunnitelman sisältöön kommentoimalla sähköisissä kyselyissä sekä esim. yksiköiden palaverissa. Perheet ovat osallistuneet esiopetussuunnitelman laadintaprosessiin, arviointiin

¹⁶ Perusopetusasetus 9 § (852/1998)

¹⁷ Laki naisten ja miesten tasa-arvosta (609/1986) ja sen muutos (1329/2014)

¹⁸ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 6§

sekä kehittämiseen esim. kyselyjen, kunnan verkkosivuilla annettujen kommenttien tai yhteisten keskustelutilaisuuksien välityksellä.

Esiopetussuunnitelmaa arvioidaan ja kehitetään esiopettajien yhteisissä kokoontumisissa, tekemällä kyselyitä esim. Wilman kautta, henkilöstö- ja tiimipalaverissa sekä koulutuksissa. Lapset osallistuvat esiopetussuunnitelman arviointiin ja kehittämiseen oman esiopetuksen oppimissuunnitelman kautta. Esiopetussyksiköissä kuullaan lasten mielipiteitä ja näkemyksiä esiopetuksen sisällöstä ja toteuttamisesta esiopetusvuoden aikana.

Lisäksi opetussuunnitelman laadinnassa on huomioitu:

- perusopetuksen opetussuunnitelma
- kunnassa tehdyt lapsia, nuoria ja koulutusta koskevat päätökset kuten lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, lapsi- ja nuorisopoliittinen ohjelma, varhaiskasvatussuunnitelma, varhaiskasvatusstrategia, terveydenhuollon suunnitelmat, kunnan liikuntapaikkaselvitys, liikennekasvatussuunnitelma, hyvinvointikertomus
- uusien koulu- ja päiväkotirakennusten suomat mahdollisuudet

lähialueiden paikalliset erityispiirteet

- erilaiset kehittämisprojektit

Muhoksen kunnassa esiopetuksen opetussuunnitelman toteutumista seurataan kunnan esi- ja perusopetuksen arviointisuunnitelman mukaisesti. Esiopetussuunnitelma tarkistetaan ja päivitetään kerran lukuvuodessa kokoontuvassa opetussuunnitelman arviointiryhmässä, johon kutsutaan tarpeellinen kokoonpano. Opetussuunnitelmatyöryhmän puheenjohtaja kutsuu koolle tarvittavat henkilöt.

Esiopetuksen tehtävää, toimintaa ja esiopetussuunnitelmaa arvioidaan seuraavien periaatteiden mukaisesti:

- arviointi on säännöllistä
- arviointi voi olla esiopetussyksikön sisäistä tai ulkoista arviointia
- arviointi voi olla esiopetussyksikön toiminnan ja esiopetussuunnitelman kehittämistä
- arviointiin osallistuvat asiakohtaisesti eri toimijatahot: lapset, opettajat, esiopetussyksikön henkilökunta sekä huoltajat
- arviointikäytänteitä kehitetään systemaattisesti ja jatkuvasti
- arvioitavat asiat valitaan vuosittain kuntakohtaisesti.

1.3.2. Paikalliset erityispiirteet ja esiopetuksen erilaiset järjestämisen tavat

Muhoksella esiopetusta voidaan järjestää kunnan tuottamassa varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja muiden tuottajien kuten muun muassa yksityisten päiväkotien tuottamassa varhaiskasvatuksessa ja Nuorten Ystävien koulussa. Esiopetuksen järjestämisessä huomioidaan siirtymävaiheet siirryttäessä esiopetukseen ja esiopetuksesta perusopetukseen.

1.3.3. Opetussuunnitelmaan liittyvä tiedotus

Muhoksen kunnan esiopetuksen opetussuunnitelma julkaistaan Muhoksen kunnan www-sivuilla ja opetushallituksen eperusteet -julkaisutyökalussa.

Esiopetussuunnitelma on yhteinen kaikille esiopetusta järjestäville yksiköille, ja sitä täydentää yksikön oma vuosittainen toimintasuunnitelma. Yksikkökohtaisten toimintasuunnitelmien laadinnasta vastaa yksikön esimies. Huoltajille tarjotaan mahdollisuus osallistua yksiköiden vuosittaisten toimintasuunnitelmien laadintaa sekä arviointiin vanhempainiltojen ja Wilman kautta sekä asiakastytyväisyyskyselyillä. Toimintasuunnitelmista tiedotetaan huoltajia Wilman ja vanhempainiltojen kautta.

2. Esiopetuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Esiopetus on tärkeä ajanjakso lapsen elämässä. Esiopetus suunnitellaan ja toteutetaan siten, että lapsilla on mahdollisuus innostua, kokeilla ja oppia uutta. Leikkiessään ja toimiessaan erilaisissa oppimisympäristöissä lapset laajentavat osaamistaan eri tiedon- ja taidonaloilla. Esiopetuksessa lapsilla on tilaisuuksia monipuoliseen vuorovaikutukseen ja sosiaalisten taitojensa vahvistamiseen. Tavoitteena on, että lapset oppivat arvostamaan ihmisten yhdenvertaisuutta ja omaa ainutlaatuisuuttaan.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kasvun ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Esiopetuksen keskeisenä tehtävänä on edistää lapsen kasvu-, kehitys- ja oppimisedellytyksiä. Toimintaa suunnitellaan lapsilähtöisesti ja sen tehtävä on vahvistaa lapsen myönteistä minäkuvaa ja käsitystä itsestään oppijana. Esiopetusta kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti. Esiopetuksella on suuri merkitys lasten kasvun ja oppimisen tuen tarpeiden varhaisessa havaitsemisessa, tuen antamisessa ja samalla vaikeuksien ehkäisemisessä.

2.1. Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, perusopetuslakiin ja -asetukseen ja sen nojalla annettuun valtioneuvoston asetukseen, oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin sekä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin.

Esiopetusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja siitä päätettäessä on otettava huomioon lapsen etu. Opetuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki¹⁹, tasa-arvolaki²⁰, Euroopan ihmisoikeuksien sopimus²¹ ja YK:n lapsen oikeuksien sopimus²². Suomen perustuslain²³ mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Kunta on velvollinen järjestämään sen alueella asuville lapsille oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna esiopetusta²⁴. Huoltajan on huolehdittava siitä, että lapsi osallistuu esiopetukseen tai muuhun esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan²⁵. Esiopetusta voidaan järjestää päiväkodeissa ja kouluissa.

Esiopetuksen opetuskieli on joko suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Lisäksi osa opetusta voidaan antaa muulla kuin edellä mainituilla perusopetuslain mukaisilla opetuskielillä, jos se ei vaaranna lasten mahdollisuuksia seurata opetusta²⁶. Tästä määrätään tarkemmin luvussa Esiopetuksen toteuttamisen periaatteet – Kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä.

Perusopetuslain mukaan esiopetuksen tavoitteena on osaltaan tukea lasten kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Laissa säädetään, että esiopetuksen tavoitteena on osana varhaiskasvatusta

19 Yhdenvertaisuuslaki (21/2004)

20 Laki miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

21 Euroopan ihmisoikeuksien sopimus, Valtiosopimukset (63/1999)

22 YK:n yleissopimus lastenoikeuksista 1989

23 Suomen perustuslaki (731/1999) 6 § 2 mom.

24 Perusopetuslaki 26 a § 4 mom. (1040/2014)

25 Perusopetuslaki 26 a § 4 mom. (1040/2014)

26 Perusopetuslaki 10 § 1 mom. (1288/1999)

parantaa lasten oppimisedellytyksiä. Esiopetuksella on myös sivistystehtävä ja tasa-arvoisuuden edistämisen tehtävä ja opetuksen tulee turvata riittävä yhdenvertaisuus koko maassa. Opetuksen ja kasvatuksen tarkemmista tavoitteista säädetään valtioneuvoston asetuksessa²⁷.

Esiopetus kestää yleensä yhden lukuvuoden, ja sitä annetaan vähintään 700 tuntia²⁸. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten esiopetuksen toteuttamisen vaihtoehdot kuvataan luvussa 5.5. Esiopetusta järjestettäessä otetaan huomioon, että opetukseen osallistuvilla lapsilla on mahdollisuus käyttää muita varhaiskasvatuspalveluja.

Esiopetus toteutetaan esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden pohjalta laaditun paikallisen opetussuunnitelman mukaisesti. Esiopetuksessa otetaan myönteisellä tavalla huomioon lasten erilaiset kielelliset, kulttuuriset, katsomukselliset ja uskonnolliset taustat. Lasten mielipiteitä kuunnellaan ja heidän identiteettiensä kehittymistä tuetaan.

Esiopetusta koskeva lainsäädäntö korostaa huoltajien osallisuutta²⁹. Huoltajilla on oikeus saada tietoa esiopetuksen tavoitteista ja toiminnasta jo ennen esiopetukseen ilmoittautumista sekä lapsensa esiopetuspäivästä esiopetuksen aikana. Huoltajien mielipiteitä ja tietoja kuullaan sekä heidän antamaansa palautetta hyödynnetään esiopetuksen kehittämisessä.

Esiopetus, opetuksessa käytettävät oppimateriaalit ja välineet sekä tarvittava opiskeluhoito ovat maksuttomia³⁰. Lapsille on tarjottava jokaisena esiopetuspäivänä tarkoituksenmukaisesti järjestetty, täysipainoinen, maksuton ateria, ja ruokailutilanteen on oltava ohjattu.

Esiopetukseen osallistuvalla lapsella on oikeus turvalliseen oppimisympäristöön³¹. Turvallisuus otetaan huomioon oppimisympäristöissä ja kaikessa esiopetuksen toiminnassa. Lasten kokeman turvallisuuden perustana ovat keskinäiseen kunnioitukseen ja huolenpitoon perustuva toimintakulttuuri ja esiopetukseen soveltuvat oppimisympäristöt. Lapsia ohjataan yksilöinä ja ryhmänä ottamaan vastuuta omasta käyttäytymisestään ja siitä, että ryhmässä ei kiusata, syrjitä tai aiheuteta vaaraa muille. Turvallisuuteen liittyviä tehtäviä käsitellään tarkemmin luvuissa 3 ja 6. Opetuksen järjestämisessä otetaan lisäksi huomioon työsuojeluun liittyvät säännökset, henkilötietoja koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat määräykset. Esiopetuksessa käytetään tarvittaessa perusopetuslain³² mukaisia kasvatustukkeita ja kurinpidollisia keinoja esiopetukseen soveltuvalla tavalla. Opetuksen järjestäjä huolehtii lain edellyttämän suunnitelman laatimisesta joko erillisenä tai osana paikallista opetussuunnitelmaa.

Kunta tai esiopetuksen järjestämiseen luvan saanut muu opetuksen järjestäjä voi hankkia esiopetuspalvelut julkiselta tai yksityiseltä palveluiden tuottajalta. Opetuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään esiopetusta koskevien säädösten, järjestämisluvan sekä näiden opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti.

2.2. Esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua

On tärkeää, että varhaiskasvatus, siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lasten kasvun ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että opettajat sekä muu henkilöstö tuntevat oppimisen polun eri vaiheet, niiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten kasvun tukemisen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan yhdessä osiossa Yhteistyö esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa kuvatulla tavalla. Opetus- ja muu henkilöstö tekevät huoltajien kanssa yhteistyötä lasten oppimisen polun kaikissa vaiheissa. Tavoitteena on, että kunkin lapsen oppimisen polku varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen jatkuu joustavasti lapsen tarpeista lähtevänä. Tämän varmistamisessa

27 Valtioneuvoston asetus (422/2012) 2-4 §

28 Perusopetusasetus (852/1998) 3 § 2 mom.

29 Perusopetuslaki 3 § 3 mom. (628/1998)

30 Perusopetuslaki 31 § 1 mom. (477/2003) ja Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 9 § 4 mom.

31 Perusopetuslaki 29 § 1 mom. (1267/2013)

32 Perusopetuslaki 35 a § (1267/2013) sekä 36 ja 36 a § (477/2003 ja 1267/2013)

henkilöstön yhteistyön ja osaamisen suunnitelmallisella johtamisella esiopetusyksiköissä ja opetuksen järjestäjän tasolla on tärkeä merkitys.

Valtioneuvoston asetuksen³³ mukaan esiopetuksen erityisenä tavoitteena on edistää yhteistyössä huoltajien kanssa lasten kehitys- ja oppimisedellytyksiä sekä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja ja tervettä itsetuntoa leikin ja myönteisten oppimiskokemusten avulla. Esiopetuksessa käytetään varhaiskasvatukseen soveltuvaa pedagogiikkaa ja kunnioitetaan lasten mielenkiinnon kohteita opetuksen järjestämisessä. Leikki eri muodoissaan on vahvasti läsnä esiopetuksen toiminnassa. Huoltajat ovat tärkeitä yhteistyökumppaneita toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. Kasvun ja oppimisen tuen sekä oppilashuollon järjestämisessä tehdään tarvittaessa yhteistyötä monialaisesti.

Esiopetus on tavoitteellista toimintaa. Opetuksen tavoitteet määrittyvät opetussuunnitelman perusteiden ja niiden pohjalta laaditun paikallisen opetussuunnitelman mukaan. Lasten osaamistasolle ei opetussuunnitelmassa aseteta yhteisiä tavoitteita. Yksilöllisesti pohditut tavoitteet hyödyttävät lasten kasvua ja oppimista, joten opettaja keskustelee kunkin lapsen yksilöllisistä tarpeista, toiveista ja oppimisen tavoitteista lapsen ja hänen huoltajansa kanssa. Esiopetuksen henkilöstö ottaa nämä tarpeet ja toiveet huomioon opetusta suunniteltaessa sekä oppimisympäristöjen kehittämisessä. Tavoitteellisuuden lisäämiseksi opettaja voi yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa laatia kullekin lapselle oppimissuunnitelman. Oppimissuunnitelma on laadittava, mikäli lapsi saa tehostettua tukea. Erityisen tuen³⁴ piirissä oleville lapsille laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS).

Esiopetuksessa seurataan ja tuetaan kunkin lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kehitystä sekä hänen tietojensa ja taitojensa kehittymistä. Tavoitteena on samalla pyrkiä ennaltaehkäisemään mahdollisesti ilmeneviä vaikeuksia. Lapsen minäkäsitys vahvistuu arvostavan vuorovaikutuksen, monipuolisten oppimiskokemusten sekä kannustavan palautteen avulla. Esiopetuksen aikana lapset tutustuvat lähiympäristöön, sen ihmisiin ja luontoon sekä näiden moninaisuuteen. Leikillä ja mielikuvituksen käytöllä on tärkeä merkitys lasten myönteisen kehityksen sekä uusien tietojen ja taitojen opettelun kannalta. Esiopetus tarjoaa lapsille tilaisuuksia vuorovaikutukseen, ilmaisun eri muotoihin ja uusiin kokemuksiin. Lasten mielenkiinnon kohteisiin tutustutaan yhdessä erilaisissa oppimisympäristöissä. Näin lapsille avautuu mahdollisuuksia ystävyteen, oppimisen iloon ja uusiin kiinnostuksen kohteisiin.

Kun huoltaja on ilmoittanut lapsen esiopetukseen, lähtökohtana on, että lapsi osallistuu³⁵ kaikkeen toimintaan. Opetuksen järjestäjä päättää ja tiedottaa huoltajille lapsen sairaudesta tai muusta syystä johtuvan vapautuksen hakemiseen liittyvistä käytännöistä. Huoltaja, opettaja sekä esiopetuksen järjestämiseen osallistuva henkilöstö huolehtivat yhteistyössä lasten säännöllisestä osallistumisesta esiopetukseen.

2.3. Arvoperusta

Esiopetus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvoisesta merkityksestä. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi yksilönä ja yhteisönsä jäsenenä. Lapsilla on oikeus oppia sekä rakentaa käsitystään itsestään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti.

Lapsilla on oikeus oppia leikkien ja iloita oppimastaan. Lasten aikaisemmat kokemukset ja taidot ovat osa heidän oppimisen polkuaan. Lasten erilaisuutta sekä erilaisia tapoja toimia ja oppia arvostetaan. Lasten käsityksiä ja mielipiteitä pidetään tärkeinä, ja he osallistuvat oppimisympäristöjen rakentamiseen sekä edellytystensä mukaan toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Lapsia rohkaistaan yhdessä tekemiseen ja yhteisöllisyyteen.

Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen. Kannustava palaute ja oikeudenmukainen kohtelu kuuluvat hyvään esiopetukseen. Lapsilla on oikeus ilmaista itseään ja ajatuksiaan,

33 Valtioneuvoston asetus (422/2012) 5§

34 Perusopetuslaki 16 a§ 1 mom. (628/1998)

35 Perusopetuslaki 35 § (1040/2014)

käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita. Esiopetus tukee lasten kykyä ymmärtää arvoja, noudattaa terveellisiä elämäntapoja sekä kehittää tunteita ja kauneudentajuun.

Esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien yhteistyö auttaa turvaamaan lasten hyvinvointia. Esiopetuksen henkilöstön avoin ja kunnioittava suhtautuminen erilaisiin perheisiin sekä kotien erilaisiin katsomuksiin, uskontoihin, perinteisiin ja kasvatuskäsityksiin on rakentavan vuorovaikutuksen ja opetuksen perusta³⁶.

Esiopetuksessa noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita ja otetaan huomioon sen eri ulottuvuudet: sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen. Esiopetus toimintaympäristönä tukee lasten tasa-arvoisuutta. Siihen sisältyvät muun muassa mielipiteiden ja sukupuolten tasa-arvo. Esiopetus edistää lasten mahdollisuuksia kehittää kykyjään ja tehdä valintoja ilman sukupuolesta johtuvia ennako-odotuksia ja rajoituksia. Tasa-arvopyrkimyksiä täydentää laaja-alainen yhdenvertaisuuden³⁷ periaate. Opetus on lapsia puoluepoliittisesti, uskonnollisesti ja katsomuksellisesti sitouttamaton. Esiopetusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana.

2.4. Oppimiskäsitys

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset omaksuvat uusia tietoja ja taitoja vuorovaikutuksessa toisten lasten, opettajien, eri yhteisöjen ja lähiympäristön kanssa. Oppiminen on kokonaisvaltainen tapahtuma, jossa toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset ja ajattelu yhdistyvät. Olennaista oppimisessa on lasten oma toiminta ja luottamus omiin mahdollisuuksiinsa oppijana. Lisäksi lasten tahdolla ja kehittyvällä taidolla toimia yhdessä on merkitystä oppimiselle. Lapset oppivat esiopetuksessa leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa. Myönteiset tunnekokemukset, ilo ja uutta luova toiminta edistävät oppimista ja innostavat kehittämään omaa osaamista.

Oppimisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen aiemmat kokemukset ja hänen osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla tiedoilla ja taidoilla on yhteys lasten arkeen ja kokemusmaailmaan. Esiopetuksen ohjatussa toiminnassa ja leikissä lapset opettelevat toimimaan yhteistyössä muiden kanssa ja asettamaan tavoitteita omalle ja yhteiselle toiminnalle. Lapsia kuunnellaan, kuullaan ja heidän kanssaan keskustellaan sekä ohjataan heitä ottamaan huomioon toiset. Näin lapsille syntyy kokemus ryhmän ja yhteisön jäsenyydestä. Tavoitteena on, että uusien tietojen ja taitojen oppiminen herättää lapsissa halun oppia lisää.

2.5. Laaja-alainen osaaminen esiopetuksessa

Laaja-alaisella osaamisella tarkoitetaan tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostamaa kokonaisuutta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja tilanteen edellyttämällä tavalla. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Se vahvistuu vähitellen oppimisen polun aikana eri tiedon- ja taidonaloihin liittyvässä opiskelussa sekä arjen toiminnassa ja vuorovaikutuksessa. Laaja-alaisen osaamisen tarve korostuu ympäröivän maailman muuttuessa. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu ja työn teko sekä kansalaisena toimiminen edellyttävät nyt ja tulevaisuudessa laaja-alaista, tiedonalarajat ylittävää osaamista.

Laaja-alaisen osaamisen kehittämisen tehtävä otetaan huomioon kaikessa esiopetuksen toiminnassa: toimintakulttuuria ja oppimisympäristöjä kehitettäessä sekä kasvatusta ja opetustyössä. Tehtävä perustuu valtioneuvoston asetuksen³⁸ periaatteelle tarkastella opetusta

³⁶ Valtioneuvoston asetus (422/2012) 2 §

³⁷ Yhdenvertaisuuslaki 6 § 1 mom. (21/2004)

³⁸ Valtioneuvoston asetus (422/2012) ja OKM muistio 28.6.2012

kokonaisuutena. Sen toteutuminen edellyttää suunnitelmallista työskentelyä ja tavoitteiden toteutumisen arviointia sekä esi- ja perusopetuksen yhteistyötä.

Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Laaja-alaisen osaamisen osa-alueet tukevat heidän valmiuttaan suuntautua elinikäisen oppimisen polulle ja luovat pohjaa kestävän elämäntavan omaksumiselle. Esiopetuksessa painopisteenä ovat kestävän elämäntavan sosiaaliset ja kulttuuriset näkökulmat. Lasten laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa opeteltavia tietosisältöjä enemmän se, miten esiopetuksessa työskennellään, millaisiksi oppimisympäristöt rakennetaan sekä miten lasten oppimista ja hyvinvointia tuetaan.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon määrä ja sen nopea uudistuminen edellyttävät taitoja uuden omaksumiseen sekä oman oppimisen ohjaamiseen. Tiedon jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua. Esiopetuksen tehtävä on rohkaista ja auttaa lapsia kehittämään ajattelun ja oppimisen taitojaan sekä vahvistaa lasten luottamusta omaan osaamiseensa.

Lasten muistin ja mielikuvituksen kehittymistä tuetaan esimerkiksi lorujen, musisoinnin ja draamatoiminnan avulla. Leikin, pelien ja erilaisten ongelmanratkaisu- ja tutkimustehtävien käyttö tarjoaa lapsille elämyksiä sekä oivaltamisen ja uuden löytämisen iloa. Monipuolinen liikkuminen ja havaintomotoriset harjoitukset tukevat lasten oppimista. Lapsia kannustetaan kokeilemaan ja opettelemaan myös heille vaativia asioita ja heitä ohjataan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heitä rohkaistaan iloitsemaan onnistumisista ja kannustamaan toisia sekä samalla olemaan lannistumatta epäonnistumisista. Toimintaa dokumentoidaan, siitä keskustellaan, ja sen onnistumista pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla autetaan lapsia havaitsemaan edistymistään ja oppimistaan.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys yksilön toimintakyvylle ja hyvinvoinnille kulttuurisesti monimuotoisessa maailmassa. Taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä kuuluu hyvään vuorovaikutukseen ja kulttuuriseen osaamiseen. Myönteisten ihmissuhteiden luominen ja ongelmatilanteiden rakentava ratkaiseminen edellyttävät yhteistyötaitoja. Esiopetuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja turvallisesti vertaisryhmän ja lähiyhteisön aikuisten kanssa.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin ja toimimaan heidän kanssaan. Juhlat, leikit ja yhteistyöhön perustuva toiminta luovat mahdollisuuksia harjoitella käyttäytymistä eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lapsia kohdellaan arvostavasti ja heitä ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Lasten kanssa tutustutaan lähiympäristöön ja sen kulttuuriseen monimuotoisuuteen. Lapsia ohjataan arvostamaan oman ja toisten perheiden perinteitä ja tapoja. Lasten kielitietoisuuden kehittymistä tuetaan ja heitä rohkaistaan ilmaisemaan itseään eri keinoin.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtiminen, terveyden ja turvallisuuteen sekä arjen teknologian hallintaan liittyvät taidot ovat tärkeitä kaikille. Kyse on yksilön hyvinvoinnista sekä kestävään elämäntapaan sitoutumisesta. Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Esiopetuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Esiopetuksessa lapsia ohjataan edellytystensä mukaan huolehtimaan itsestään, toisista, omista tavaroista ja yhteisestä ympäristöstä. Opetuksessa ja yhteistyössä huoltajien kanssa käsitellään lasten arkielämän rytmiä sekä ruokailun ja levon merkitystä. Erityisesti kiinnitetään huomiota monipuoliseen ja riittävään liikuntaan lasten hyvinvoinnin ja oppimisen edellytyksenä. Lasten kanssa pohditaan heidän hyvää oloaan edistäviä ja haittaavia tekijöitä. Lapsia ohjataan toimimaan turvallisesti lähiliikenteessä. Heitä ohjataan pyytämään ja hakemaan apua tarvittaessa. Lasten kanssa kokeillaan teknologisia ratkaisuja ja harjoitellaan laitteiden ja välineiden turvallista käyttöä.

Monilukutaito

Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Se liittyy kiinteästi ajattelun ja viestinnän taitoihin ja kykyyn hankkia, muokata, tuottaa, esittää, arvioida ja arvottaa tietoa erilaisissa ympäristöissä ja tilanteissa. Tietoa voidaan tuottaa ja esittää sanallisten, kuvallisten, numeeristen tai muiden symbolijärjestelmien tai näiden yhdistelmien avulla. Monilukutaito sisältää erilaisia lukutaitoja, kuten peruslukutaidon, numeerisen lukutaidon, kuvalukutaidon ja medialukutaidon. Monilukutaitoon liittyy laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan tekstit voivat olla muun muassa kirjoitettuja, puhuttuja, audiovisuaalisia tai digitaalisia. Monilukutaidon eri osa-alueet ovat yksilön, ihmisten keskinäisen vuorovaikutuksen, yhteiskunnan, kansalaisuuden ja työelämän näkökulmasta keskeisiä perustaitoja. Monilukutaidon kehittyminen luo perustaa muulle oppimiselle ja opiskelulle. Monilukutaidon kehittyminen alkaa jo varhaislapsuudessa ja jatkuu koko elämän ajan. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten monilukutaidon kehittymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Lapsia kannustetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan erilaisia viestejä. Niiden avulla opetellaan ilmaisua ja vuorovaikutusta ja niiden herättämiin ajatuksiin ja tunteisiin eläytytään yhdessä. Lasten kuvalukutaidon, kirjoittamisen, lukemisen ja numeerisen lukutaidon sekä medialukutaidon kehittymistä tuetaan. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja, kuten elokuvia, leikkiloruja ja musiikkia. Lasten osallisuus vahvistuu monilukutaidon kehittymisen myötä. Samalla lasten maailma avautuu, jäsentyy ja saa uusia merkityksiä.

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen on tärkeä kansalaistaito. Sitä tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Se on osa monilukutaitoa sekä media- ja opiskelutaitoja, joita tarvitaan opiskelussa ja työelämässä. Esiopetuksen tehtävä on kotien rinnalla edistää lasten tieto- ja viestintäteknologista osaamista.

Opetuksessa tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, palveluihin ja peleihin. Tieto- ja viestintäteknologian avulla tuetaan lasten vuorovaikutustaitoja, oppimisen taitoja sekä vähitellen kehittyvää kirjoitus- ja lukutaitoa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa itse edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja. Lapsia ohjataan omaksumaan turvallisia ja ergonomisia käyttötaitoja.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustaa demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin³⁹ kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämäänsä vaikuttavissa asioissa. Esiopetuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten vähitellen kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja.

Esiopetuksen toimintaa suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhdessä lasten, esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien kanssa. Kun lapset ovat mukana vaikuttamassa, he oppivat samalla hahmottamaan yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja yhdessä toisten lasten ja aikuisten kanssa toimiminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapsia kannustetaan auttamaan toisia ja pyytämään tarvittaessa apua. Lasten on tärkeä saada kokea ja tietää, että he lapsina ovat oikeutettuja aikuisten apuun ja suojeluun.

39 YK:n yleissopimus lastenoikeuksista 1989

2.6. Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallista opetussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeää keskustella, mitä tässä luvussa määrätyt esiopetuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet merkitsevät ja miten esiopetukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia.

Paikallisessa opetussuunnitelmassa kuvataan

- *esiopetuksen järjestäminen ja sitä ohjaavat velvoitteet paikallisesta näkökulmasta*
- *esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua paikallisesta näkökulmasta*
- *esiopetuksen arvoperusta ja sitä mahdollisesti täydentävät paikalliset näkökulmat*
- *oppimiskäsitys ja sitä mahdollisesti täydentävät paikalliset näkökulmat*
- *laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ja niihin mahdollisesti liittyvät paikalliset painotukset sekä ne toimenpiteet, joiden avulla tavoitteiden toteutumista arvioidaan ja kehitetään.*

Arvoperusta ja oppimiskäsitys sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon ja niitä syvennetään esiopetuksen toimintakulttuuria, opetuksen toteuttamista, kasvun ja oppimisen tukea ja oppilashuoltoa käsittelevissä osissa opetussuunnitelmaa.

2.6.1. Esiopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Muhoksella esiopetusta suunnitellaan lapsilähtöisesti ja esiopetuksen tehtävä on vahvistaa lapsen myönteistä minäkuvausta ja käsitystä itsestään oppijana. Esiopetus toteutetaan Muhoksen kunnan esiopetussuunnitelman mukaisesti. Erityisenä tavoitteena on edistää yhteistyössä huoltajien kanssa lasten kehitys- ja oppimisedellytyksiä sekä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja ja tervettä itsetuntoa leikin ja myönteisten oppimiskokemusten avulla.

Muhoksella noudatetaan valtakunnallisia esiopetuksen järjestämistä ohjaavia velvoitteita ja esiopetusta ohjaa kunnan yhteinen esiopetussuunnitelma. Yksikkötasolla laaditaan toimintasuunnitelma, oppilashuoltosuunnitelma sekä lapsikohtaiset esiopetussuunnitelmat. Esiopetuksen opetuskieli on suomi. Esiopetuksen järjestämissaikkoina ovat koulut ja kunnalliset sekä mahdollisesti yksityiset päiväkodit.

Muhoksella esiopetusta voidaan antaa:

Varhaiskasvatuksessa:

- Koivulehdon päiväkotit
- Päivärintein päiväkotit

Yksityisissä päiväkodeissa:

- Päiväkotit Satelliitti

Perusopetuksessa:

- Huovilan koulu
- Hyrkin koulu
- Kirkonkylän koulu
- Korivaaran koulu
- Laitasaaren koulu
- Nuorten Ystävien koulu.

2.6.2. Esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua

Lähtökohtana Muhoksella on, että opettajat sekä muu henkilöstö tuntevat oppimisen polun jatkumon, sen keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt: jokainen lapsi on yksilö ja hänen oppimispolkunsa on yksilöllinen. Muhoksella varhaiskasvatus, esiopetus sekä perusopetus ovat lasten kasvun ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevä kokonaisuus. Tämä toteutetaan järjestämällä yhteisiä tilaisuuksia, tutustumispäiviä eri yksiköissä ja käymällä siirtokeskusteluja

esiopetuksen eri nivelvaiheissa. Esiopetuksen kehittymistä ja tavoitteiden toteutumista lisää yhteistyö eri yksiköiden välillä esimerkiksi yhteisten palaverien ja koulutusten muodossa.

Esiopetuksessa lapsen oppimistaitoja tuetaan, mutta tärkeää on kiinnittää huomiota myös lapsen itsetuntoon ja sosiaalisiin taitoihin sekä niiden kehittymiseen. Sosiaalisia taitoja harjoitellaan toimimalla erikokoisissa ryhmissä.

Esiopetuksen tavoitteet

Lapsi:

- omaksuu uutta tietoa, hänen muistinsa ja mielikuvituksensa kehittyä elämyksellisen oppimisen, oivaltamisen ja uuden löytämisen kautta
- yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot kehittyvät
- pystyy ilmaisemaan itseään sekä ymmärtämään muita
- oppii huolehtimaan itsestään sekä tavaroistaan
- oppii tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja ja edesauttaa myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen
- harjoittelee eri laitteiden ja välineiden turvallista käyttöä
- oppii erilaisten viestien tulkintaa ja niiden tuottamista
- tutustuu orastavaa luku- ja kirjoitustaitoon, matemaattisiin valmiuksiin, tiedon hankintaan ja erilaisiin oppimisstrategioihin tietoteknisiä apuvälineitä käyttäen
- harjoittelee tietoteknisiä taitoja
- kohdataan avoimessa ja kunnioittavassa vuorovaikutuksessa, hänen ajatuksiaan kuullaan ja mietitään yhdessä, miten asiat voidaan toteuttaa.

2.6.3. Arvoperusta

Muhoksella perheille tärkeät asiat tulevat esille esiopetussuunnitelman keskusteluissa. Saatua tietoa hyödynnetään toiminnan suunnittelussa. Esiopetuksen arvoperustan muodostaa lapsen oikeus tasa-arvoiseen, turvalliseen, paikallisesta kulttuurista ominaispiirteitä ammentavaan yksilölliseen opetukseen yhteisössä, jossa arvostetaan kestävästä kehitystä.

2.6.4. Oppimiskäsitys

Muhoksella esiopetusta ohjaa oppimiskäsitys, jossa oppiminen nähdään tavoitteellisena toimintana opettajan ohjauksessa sekä vuorovaikutuksessa toisten oppijoiden, opettajien ja ympäristön kanssa. Esiopetuksessa järjestetään turvallisia oppimistilanteita, jotka tukevat lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä. Lapsi oppii leikin, tekemisen ja omien kokemustensa kautta.

Muhoksella esiopetuksessa lapsi on aktiivinen ja yksilöllinen toimija. Oppimista edesauttavat myönteiset tunnekokemukset, kannustava ja rohkaiseva ilmapiiri sekä yksin ja yhdessä tekeminen, ajatteleminen, toiminnan suunnitteleminen ja monipuolinen arviointi. Opettajalla on tärkeä osuus ohjata lasta itsearviointiin. Myös pienryhmätoiminta ja parityöskentely auttavat lasta arvioimaan omaa toimintaansa suhteessa toisiin.

Työskentely eri projektien ja lapsilähtöisten tutkimusten ja mielenkiinnon kohteiden kanssa auttaa lasta hahmottamaan asiayhteyksiä sekä syy - seuraussuhteita. Tällöin uusien asioiden yhdistäminen jo olemassa oleviin tietoihin mahdollistuu. Lasten osaamistasolle ei aseteta yhteisiä tavoitteita, vaan ne asetetaan yksilötasolla.

Vuorovaikutustilanteissa lasten kanssa huomioidaan se, että jokainen ihminen oppii eri aistikanavia käyttäen. Esiopetuksessa työskennellään käyttäen monipuolisesti erilaisia työskentelytapoja, joissa leikin osuus on tärkein.

2.6.5. Laaja-alainen osaaminen esiopetuksessa

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Tavoitteena on, että lapsi oppii huolehtimaan itsestään sekä tavaroistaan. Terveysteen ja turvallisuuteen liittyvät seikat ovat yhteydessä myös liikenteessä liikkumiseen ja sitä kautta liikenneturvallisuuteen. Turvallista liikennekasvatusta harjoitellaan Muhoksella esiopetuksen lähiympäristössä.

Hyvinvoinnin näkökulma toteutuu arjen keskusteluissa, päivittäin toteutuviissa ruokailuissa sekä huolehtimalla riittävästä liikkumisesta. Muhoksella on käytettävissä monipuoliset lähiliikunta- ja ulkoilualueet, joita esiopetuksessa voidaan hyödyntää mahdollisuuksien mukaan.

Tavoitteena on ohjata lapsi tekemään kestävä elämäntavan mukaisia valintoja ja edesauttaa myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen. Tavoitteena on myös harjoitella eri työvälineiden turvallista käyttöä. Arviointi tapahtuu lasta havainnoimalla ja keskustellen.

Monilukutaito

Tavoitteena on, että lapsen erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taito kehittyy. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsi pystyy hankkimaan, muokkaamaan, tuottamaan, arvioimaan ja arvottamaan tietoa erilaisissa ympäristöissä ja tilanteissa. Muhoksen esiopetuksessa käytetään monipuolisesti erilaisia tekstejä ja lähteitä. Arviointi tapahtuu lasta havainnoimalla ja keskustellen.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Muhoksella perheelle tarjotaan mahdollisuus ottaa lapsi mukaan häntä koskevaan keskusteluun ja päätöksentekoon. Tavoitteena on osallistaa lapsi mukaan häntä koskevaan keskusteluun avoimessa ja kunnioittavassa vuorovaikutuksessa. Esiopetuksessa hänen ajatuksiaan kuullaan ja mietitään yhdessä, miten asiat voidaan toteuttaa. Lasten oikeuksista ja vastuistaan kerrotaan lapsille ja heidän mielipiteitään arvostetaan. Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja muokataan yhdessä lasten kanssa.

Arviointi tapahtuu vanhemmilta ja lapsilta saadun palautteen, sekä oman työn reflektoinnin kautta.

3. Kasvua ja oppimista tukeva toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutuva tapa toimia, joka kehittyy esiopetusyhteisön vuorovaikutuksessa. Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat esiopetusta koskevat säädökset sekä opetussuunnitelman perusteissa ja paikallisissa suunnitelmissa määritellyt arvot, oppimiskäsitys sekä esiopetusta koskevat tavoitteet. Sitä muovaavat myös johtamisrakenteet ja käytännöt, henkilöstön ammattitaito sekä käytettävissä olevat tilat, välineet ja materiaalit. Toimintakulttuuri näkyy esiopetusyhteisön vuorovaikutuksessa, ilmapiirissä sekä pedagogisissa käytännöissä ja vaikuttaa aina lasten kohtaamaan esiopetuksen laatuun. Hyvä toimintakulttuuri edistää oppimista ja hyvinvointia esiopetusyhteisössä.

3.1. Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat periaatteet

Toimintakulttuuria arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee esiopetuksen tavoitteiden toteutumista. Kehittämisessä otetaan huomioon, että toimintakulttuuriin vaikuttavista seikoista osa on kirjoitettuja ja tiedostettuja, osa tiedostamattomia ja joskus myös tahattomia. Toimintakulttuuri vaikuttaa sen piirissä oleviin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys ja vaikutukset vai ei. Lasten kanssa työskentelevien aikuisten on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapselle.

Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää toimintatapojen ja pedagogiikan johtamista, henkilöstön ja lasten osallisuuden turvaamista ja sitoutuneisuutta yhteisiin toimintatapoihin. Vastuu kehittämisestä on opetuksen järjestäjällä ja esiopetusta johtavilla henkilöillä. Toimintakulttuuria kehitetään muun muassa kokeilemalla monipuolisia työtapoja, uusia ratkaisuja oppimisympäristöihin sekä kehittämällä ammatillista osaamista yhteistyöverkostoissa. Järjestelmällinen itsearviointi ja jatkuva kehittäminen ovat luonteva osa esiopetuksen arkea.

Kehittämistyössä on tärkeää hyödyntää sekä lasten että huoltajien kokemuksia ja mielipiteitä. Yhteistyö muun varhaiskasvatuksen, perusopetuksen sekä tuen ja oppilashuollon ammattilaisten kanssa on välttämätöntä lasten sujuvan oppimisen polun ja hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Kaikille yhteinen esiopetus

Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on kaikille yhteinen esiopetus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä. Toimintaa kehitetään inklusiiviseen ja kulttuurista monimuotoisuutta tukevaan suuntaan. Jokaiselle lapselle suunnitellaan sopivia oppimisen haasteita sekä turvataan tarvittava kasvun ja oppimisen tuki. On tärkeää, että lapset saavat kokemuksia siitä, että heistä ollaan kiinnostuneita, heitä arvostetaan ja heidän mielipiteillään ja toiminnallaan on merkitystä.

Toimintakulttuuri tukee avointa vuorovaikutusta ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittymistä. Esiopetuksen toiminnassa näkyvät lapsiryhmässä edustettuna olevat kielet ja kulttuurit sekä uskonnot ja katsomukset. Lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen ja toimimaan osana vertaisryhmää. Heitä ohjataan ottamaan muut huomioon sekä kunnioittamaan toisten yksilöllisyyttä. Näin luodaan pohjaa monimuotoisessa yhteiskunnassa toimimiselle.

Oppimisen ja oivalluksen ilo

Esiopetuksen toimintakulttuuri edistää kaikkien esiopetusyhteisössä toimivien oppimista. Esiopetusyhteisö kannustaa kokeilemaan, yrittämään ja erehtymään sekä havaitsemaan asioiden positiivisia puolia. Onnistumisista ja oivalluksista iloitaan yhdessä. Erilaiset tapahtumat, retket ja juhlat värittävät esiopetuksen kulttuurista vuodenkiertoa.

Esiopetus toteutetaan siten, että lasten leikille, aloitteille ja kokeiluille on sijaa. Lapsia rohkaistaan ilmaisemaan itseään, harjoittelemaan ja opettelemaan erilaisia taitoja, tietoja ja työtapoja omaan

tahtiinsa. Leikillä on tärkeä merkitys muun muassa lasten kielen kehityksessä, uusien taitojen oppimisessa, tunteiden käsittelyssä ja kulttuuri-identiteetin muodostumisessa. Esiopetuksessa lapsilla on mahdollisuus leikkiä omaehtoisesti sekä opetella uusia leikkejä ja pelejä. Leikkiä eri muodoissaan hyödynnetään opetuksessa monipuolisesti.

Lapsi osallisena ja oman elämänsä toimijana

Toimintakulttuuri tukee yhteistyötä, yhteistä vastuunottoa ja osallisuutta. Henkilöstön tehtävä on varmistaa, että kaikki lapset saavat ilmaista näkemyksiään ja mielipiteitään ja että lasten ideoita ja aloitteita otetaan huomioon toiminnassa. He saavat kokemuksia esiopetusryhmää koskevasta päätöksenteosta ja erilaisista työtehtävistä. Lasten tekemiä päätöksiä ja toimintaa arvioidaan yhdessä ja samalla lapsia ohjataan vähitellen kantamaan yhdessä vastuuta. Näin lapsille syntyy kokemuksia osallisuudesta ja toimijuudesta.

Hyvinvointi ja turvallinen arki

Toimintakulttuuri tukee avointa vuorovaikutusta lasten kesken, lasten ja henkilöstön välillä sekä aikuisten keskuudessa. Keskinäinen kunnioitus, huolenpito ja välittämisen asenne toisia ja ympäristöä kohtaan näkyvät toiminnassa. Lapsia rohkaistaan ja ohjataan tunnistamaan, ilmaisemaan ja säätelemään erilaisia tunteita. Lapsia ohjataan toimimaan toiset huomioon ottaen erilaisissa ristiriitatilanteissa.

Esiopetuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Esiopetuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Aikuisen läsnäolo ja antama ohjaus vuorovaikutustilanteissa on tärkeää. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja.

Esiopetuksessa kiinnitetään huomiota terveisiin elämäntapoihin. Lasten kanssa liikutaan monipuolisesti sekä sisällä että ulkona ja heitä ohjataan välttämään yhtäjaksoista istumista sekä vaihtamaan työskentelyasentoja. Esiopetuspäivään kuuluu myös mahdollisuus rauhoittumiselle. Lapsia ohjataan toimimaan turvallisesti oppimisympäristöissä. Turvallisen arjen käytännöissä noudatetaan luvussa Oppilashuolto kuvattuja turvallisuuteen liittyviä oppilashuollon periaatteita sekä suunnitelmia.

3.2. Oppimisympäristöt esiopetuksessa

Oppimisympäristöillä tarkoitetaan esiopetuksessa tiloja, paikkoja, välineitä, yhteisöjä ja käytäntöjä, jotka tukevat lasten kasvua, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristöt muodostavat pedagogisesti monitahoisia ja joustavia kokonaisuuksia. Ne tarjoavat mahdollisuuksia leikkiin, luoviin ratkaisuihin ja asioiden monipuoliseen tarkasteluun lapsia motivoivia ja toiminnallisia työtapoja käyttäen.

Kehittämistä ohjaavat näissä perusteissa määritellyt arvoperusta, oppimiskäsitys sekä toimintakulttuurin kehittämiselle asetetut tavoitteet. Lisäksi otetaan huomioon lasten osaaminen, heidän kiinnostuksen kohteensa ja yksilölliset tarpeensa sekä esiopetuksen toteuttamisen periaatteet. Oppimisympäristöjen⁴⁰ tulee olla turvallisia ja terveellisiä. Ne tarjoavat myös mahdollisuuksia leikkiä ja työskennellä rauhassa ja kiireettömässä ilmapiirissä. Oppimisympäristöissä kiinnitetään huomiota ergonomiaan, ekologisuuteen, esteettisyyteen, esteettömyyteen ja sekä tilojen valaistukseen, sisäilman laatuun, siisteyteen ja viihtyisyyteen.

Oppimisympäristöjä kehitetään niin, että ne edistävät vuorovaikutusta ja yhteisöllistä tiedon rakentumista. Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat luovat ilmapiiriltään turvallisen ja muita

kunnioittavan oppimisympäristön. Monipuoliset oppimisympäristöt tukevat lasten aktiivisuutta, terveen itsetunnon ja sosiaalisten taitojen kehittymistä sekä oppimaan oppimisen taitoja ja tasa-arvoa. Lapset osallistuvat oppimisympäristöjen rakentamiseen. Heidän ideansa ja tuotoksensa näkyvät oppimisympäristöissä. Tämä tukee lasten osallisuutta ja antaa heille onnistumisen kokemuksia sekä vahvistaa vuorovaikutusta vertaisryhmän kanssa.

Oppimisympäristöinä käytetään ulko- ja sisätiloja, lähiluontoa ja rakennettua ympäristöä. Esiopetuksessa käytetään ja sovelletaan myös tieto- ja viestintäteknologiaa tarkoituksenmukaisella tavalla. Lisäksi hyödynnetään eri yhteistyökumppaneiden, kuten kirjasto-, kulttuuri- ja liikuntatoimen tarjoamia mahdollisuuksia. Lasten omia leikkikaluja, tieto- ja viestintäteknologisia laitteita ja muita välineitä voidaan käyttää huoltajien kanssa sovitulla tavalla. Tavoitteena on, että oppimisympäristöt muodostavat lapsille kokonaisvaltaisen oppimaiseman ja kannustavat aktiiviseen, yhteisölliseen ja itsenäiseen oppimiseen.

3.3. Yhteistyö esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa

Yhteistyön tavoitteina on, että esiopetus, muu varhaiskasvatus ja perusopetus muodostavat johdonmukaisen, lapsen kasvua ja oppimista tukevan jatkumon. Yhteistyöllä varmistetaan esiopetuksen laatua sekä vahvistetaan lasten ja huoltajien osallisuutta. Yhteistyön tulee olla suunnitelmallista. Yhteistyötä kehitetään ja arvioidaan yhdessä opetuksen järjestäjän johdolla.

Yhteistyö esiopetuksessa

Oppimisen polun eri vaiheiden tavoitteiden ja käytäntöjen tunteminen on laadukkaan opetuksen perusta. Esiopetuksen, muun varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen henkilöstön yhteistyöllä opetussuunnitelmien laatimisessa ja kehittämisessä edistetään varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen laatua. On tärkeää, että varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja alkuopetuksen henkilöstöllä on myös mahdollisuus tutustua toistensa toimintaan ja oppimisympäristöihin käytännössä. Lasten kasvun ja oppimisen tukemiseksi tulee opetuksen ja tuen käytäntöjen olla yhdenmukaisia.

Esiopetuksen henkilöstö tekee yhteistyötä hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystieteiden henkilöstön kanssa lasten hyvinvoinnin, kasvun ja oppimisen tukemiseksi. Lasten kasvun ja oppimisen tuen sekä esiopetuksen opiskeluhuollon käytäntöjä arvioidaan ja kehitetään monialaisessa yhteistyössä. Esiopetuksen henkilöstön yhteistyöllä lähiympäristön toimijoiden kanssa edistetään oppimisympäristöjen monipuolisuutta. Näin lasten oppimisympäristöt avautuvat ympäröivään yhteisöön ja maailmaan.

Henkilöstön keskinäinen yhteistyö esiopetuksessa on välttämätöntä opetuksen laadun ja esiopetusyhteisön hyvinvoinnin kannalta. Yhteistyö esiopetusyhteisön aikuisten kesken toimii samalla esimerkkinä lapsille. Lasten yhteistyötaitojen vahvistaminen on yksi keskeisistä esiopetuksen tavoitteista. Esiopetuksessa käytetään erilaisia yhteistyömuotoja ja pienryhmätoimintaa. Lapsia kannustetaan ja ohjataan toimimaan ryhmän jäsenenä ja kehittämään omia yhteistyötaitojaan. Lapsia kuullaan toiminnan suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin yhteydessä heille sopivalla tavalla.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Vastuu huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön kehittämisestä on opetuksen järjestäjällä. Yhteistyön lähtökohdaksi on luottamuksen rakentaminen sekä osapuolten tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus. Yhteistyö edellyttää esiopetuksen henkilöstön aloitteellisuutta sekä henkilökohtaista vuorovaikutusta huoltajien kanssa. Yhteistyössä otetaan huomioon perheiden moninaisuus, yksilölliset tarpeet ja huoltajuuteen liittyvät kysymykset. Yhteistyössä hyödynnetään eri viestintävälineitä ja käytetään tarpeen mukaan tulkkia tai kielivälikäytä. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö tarjoaa myös mahdollisuuksia huoltajien väliselle keskustelulle.

Huoltajien kokemukset lastensa aiemmasta kasvuympäristöistä, kehityksestä, oppimisesta ja mielenkiinnon kohteista otetaan esiopetuksessa huomioon. Opettaja keskustelee kunkin lapsen huoltajan kanssa perheen ja esiopetuksen arvoista, kasvatuskäytännöistä ja tavoitteista. Lasten ja huoltajien näkemyksiä otetaan huomioon opetuksen toteuttamisessa ja mahdollisen lapsikohtaisen oppimissuunnitelman laatimisessa. Huoltajille tarjotaan mahdollisuuksia tutustua ja osallistua lapsensa esiopetuspäivään. Keskustelulle huoltajien kanssa varataan riittävästi aikaa. Huoltajien kieli- ja kulttuuritietoutta sekä muuta asiantuntemusta voidaan hyödyntää esiopetuksen toteuttamisessa.

Huoltajien kanssa keskustellaan lasten kasvun ja oppimisen etenemisestä. Erityisen tärkeää yhteistyö huoltajien kanssa on lasten kasvun ja oppimisen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa. Huoltajien tulee saada tietoa kuljetuksista ja opiskeluhuollosta esiopetuksen aikana sekä lapsille esiopetuksen lisäksi tarjolla olevista muista varhaiskasvatuspalveluista. Huoltajien ja lasten palaute otetaan huomioon opetusta, tuen muotoja ja toimintakulttuuria kehitettäessä.

Yhteistyö siirtymävaiheissa

Siirtyminen kotoa tai aiemmasta varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta kouluun ovat lapsille tärkeitä elämänvaiheita. Onnistunut siirtyminen edistää lasten turvallisuuden tunnetta ja hyvinvointia sekä heidän kasvu- ja oppimisedellytyksiään. Siirtymävaiheiden käytäntöjen tulee olla suunnitelmallisia. On tärkeää, että paikallisissa varhaiskasvatusta ja perusopetusta koskevissa suunnitelmissa on yhtenäinen linja siirtymävaiheisiin liittyvistä käytännöistä. Käytäntöjä arvioidaan ja kehitetään henkilöstön yhteistyössä. Huoltajilta saatu palaute otetaan kehittämisessä huomioon.

Opetuksen järjestäjä luo yhteistyön ja tiedon siirron käytänteet, joiden avulla lasten siirtyminen kotoa tai aiemmasta varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen tapahtuu mahdollisimman joustavasti lasten kasvua ja oppimista tukevalla tavalla. Tavoitteena on, että opetuksen, oppimisen tuen sekä opiskeluhuollon järjestämisen kannalta keskeinen tieto siirtyy lapsen siirtyessä yksiköstä toiseen tai koulutusasteelta toiselle. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säännöksiä. Esiopetuksen tai perusopetuksen siirtymävaiheissa ja erityisesti poikkeuksellisesta aloittamisajankohdasta päätettäessä hyödynnetään aikaisempien ja tulevien opettajien asiantuntemusta lapsen kasvun ja oppimisen etenemisestä ja tukemisesta.

Lapsen ja huoltajan kanssa keskustellaan esiopetukseen ja kouluun siirryttäessä alkavan opetuksen tavoitteista, tehtävästä sekä toimintatavoista. Tavoitteena on, että lapset ja huoltajat tutustuvat esi- ja alkuopetuksen oppimisympäristöihin, toimintaan ja henkilöstöön jo ennen opetuksen alkua. Perusopetukseen siirtyville lapsille ja heidän huoltajilleen annetaan tietoa perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnasta.

3.4. Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa opetussuunnitelmassa kuvataan

- esiopetuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja arvioinnin käytännöt
- esiopetuksessa käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt
- yhteistyön tavoitteet ja käytännöt esiopetuksen toteuttamisessa, huoltajien kanssa sekä siirtymävaiheissa
- yhteistyön eri osa-alueiden arvioinnin käytännöt.

Opetuksen järjestäjä huolehtii, että kukin esiopetuksen toimintayksikkö voi täsmentää toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä yhteistyöhön liittyviä käytäntöjä. Täsmennykset voidaan kirjata joko yksikkökohtaiseen opetussuunnitelmaan ja/ tai lukuvuosisuunnitelmaan opetuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti.

3.4.1. Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat periaatteet

Muhoksella esiopettajat kokeilevat ja käyttävät rohkeasti ja ennakkoluulottomasti uusia erilaisia työtapoja ja menetelmiä, joita saadaan erilaisista hankkeista ja projekteista. Lasta

kannustetaan liikkumaan ja leikkimään ja niitä käytetään yhtenä oppimisen menetelmänä eri oppimiskokonaisuuksissa. Toiminnallinen ja tutkiva toimintakulttuuri tukee lapsen osallistumista ja vuorovaikutustaitoja.

Muhoksella on käytössä esiopetuksen vuosikello. Se sisältää lapsen taitojen ja kehityksen kartoitukset, joita tarkastellaan vuosittain toimintakauden alussa.

Esiopettajat arvioivat omaa työskentelyään ja toimintatapojaan säännöllisesti. Esiopetuksessa kiinnitetään erityisesti huomioita kiusaamista ennalta ehkäisevään toimintaan. Esiopetuksessa voidaan käyttää erilaisia toimintamalleja, esim. Kiusaamisen ennaltaehkäisyn ja käsittelyn toimintamallia ja Kiva koulu -toimintamallia.

3.4.2. Oppimisympäristöt esiopetuksessa

Esiopetuksen oppimisympäristöt suunnitellaan yhdessä lasten ja huoltajien kanssa siten, että ne tukevat lapsen kasvua ja oppimista monipuolisesti. Niiden suunnittelussa huomioiden lapsen luontainen tapa leikkiä ja liikkua. Jokaisessa esiopetusyksikössä tulee olla käytettävissä ajanmukaiset tieto- ja viestintäteknologiset laitteet. Oppimisympäristönä hyödynnetään lähiliikuntapaikkoja ja lähiluontoa. Muhos on maaseutupaikajä, jonka jokivarret, metsät ja pellot mahdollistavat monipuolisen oppimisympäristön eri vuodenaikoina. Esiopetuksen oppimisympäristöön voivat kuulua kunnan oma uimahalli, kirkko, Koivu ja Tähti kulttuurikeskus sekä kirjastopalvelut (mm. monipalveluauto Poppaloora). Muhoksen kunnassa on kotiseutumuseo, voimalaitoksia, Koivikon koulutila ja taidegallerioita.

3.4.3. Yhteistyö esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa

Muhoksella pidetään tärkeänä kaikkien esiopetusympäristössä työskentelevien välistä hyvää yhteistyötä. Esiopetuksessa tehdään monialaista yhteistyötä oppilashuoltosuunnitelmassa kuvatulla tavalla. Yhteistyötä tehdään myös Muhoksella toimivien yhteisöjen sekä muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa. Varhaiskasvatuksesta esiopetukseen siirryttäessä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman kopio siirtyy varhaiskasvatustalolta esiopettajalle huoltajien kanssa sovitulla tavalla. Jokaiselle lapselle laaditaan syksyllä esiopetussuunnitelma, jota päivitetään ja jonka toteutumista arvioidaan toimintakauden aikana, yhdessä huoltajien ja lasten kanssa. Esiopetusvuoden keväällä esiopettajat siirtävät yhdessä huoltajien kanssa sovitut tiedot esioppilaasta perusopetukseen. Kaikissa Muhoksen esiopetusyksiköissä järjestetään lapselle ja huoltajille mahdollisuus tutustua tulevaan esiopetuspaikkaan. Tutustuminen toteutetaan samanaikaisesti kouluun tutustumispäivän kanssa.

Tavoitteena on yhtenäistää esiopetuksen tiedonsiirron käytänteitä eri siirtymävaiheissa sekä kehittää erilaisia yhteistyömuotoja esi- ja alkuopetuksen välille. Tällaisia yhteistyömuotoja voivat olla esimerkiksi vierailut, tutustumispäivät, "kuunteluoppilaspäivät", kummioppilastoiminta, leikkipäivät ja projektit. Yhteistyömuotoja kehitetään esi- ja alkuopettajien yhteisissä palaverissa. Jokainen esiopettaja arvioi yhteistyökäytäntöjä ja niiden toteutumista. Arviointia tehdään myös esiopetusyksiköiden omissa palaverissa sekä huoltajilta saadun palautteen pohjalta. Lasten toiveita, kokemuksia ja mielipiteitä kerätään säännöllisesti arvioinnin tueksi ja ne ovat tärkeä osa arviointia. Tavoitteena on lisätä yhteistyötä ja sen arviointia esiopettajien ja perusopetuksen opettajien välillä. Toimintakulttuuria ja oppimisympäristöä arvioidaan ja kehitetään huoltajilta saadun palautteen avulla. Palautetta kerätään lomakkeilla, kyselyillä Wilman kautta tai suullisesti. Esiopettaja arvioi oppimisympäristön toimivuutta jatkuvasti toimintakauden aikana havainnoimalla lapsia ja keskustelemalla heidän kanssaan.

4. Esiopetuksen toteuttamisen periaatteet

Esiopetuksen toteuttamisessa otetaan huomioon esiopetuksen yleiset tavoitteet sekä toimintakulttuurille asetetut tavoitteet.

4.1. Monipuoliset työtavat

Ohjattu ja lasten omaehtoinen leikki sekä havainnolliset, lasten aktiivisuutta ja luovuutta edistävät työtavat ovat olennainen osa esiopetuksen toimintaa. Työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavat esiopetukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Monipuolisilla työtavoilla tuetaan lasten kasvua ja oppimista, heidän laaja-alaisen osaamisensa kehittymistä sekä vahvistetaan heidän sosiaalisia taitojaan.

Esiopetuksessa työtavat ovat sekä oppimisen väline että opetteluun kohde - vähitellen kehittyvä taito, jota lapset tarvitsevat oppimisen polulla. Tämän vuoksi on tärkeää, että opettaja ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja ryhmissä, työpareina ja itsenäisesti. Lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun, työtapojen valintaan ja tekevät erilaisia työtehtäviä. Tämä on arjen osallisuutta, jonka tavoitteena on tukea lasten aloitteellisuuden kehittymistä ja omaa vastuunottoa. Oppimista edistää se, että lapset ovat mukana miettimässä työskentelyn tavoitteita ja he tietävät, mitä heiltä odotetaan. Tehtyjen valintojen ja työskentelyn onnistumista arvioidaan yhdessä.

Leikkiessään lapset oppivat ja hahmottavat maailmaa. Tämän vuoksi leikki eri muodoissaan on keskeistä esiopetuksessa. Kokemukselliset ja toiminnalliset työtavat tarjoavat elämyksiä ja vahvistavat lasten oppimismotivaatiota. Tavoitteena on, että lapset käyttävät kaikkia aistejaan, liikkuvat, kehittävät muistiaan ja mielikuvitustaan sekä nauttivat oivaltamisesta. Oppimisen ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittymisen tukemiseksi esiopetuksessa käytetään esimerkiksi erilaisia pelejä. Yhdessä työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään, ihmettelemään, tutkimaan, päättelämään ja ratkaisemaan ongelmia sekä toimimaan tavoitteellisesti yhteisen päämäärän suuntaisesti. Lapsille järjestetään myös mahdollisuuksia kokeilla ja toimia itsenäisesti.

Monipuolisten työtapojen käyttö edellyttää, että oppimisympäristöissä on riittävästi erilaisia leikkiin ja opetteluun soveltuvia materiaaleja, havainto- ja työvälineitä sekä mahdollisuuksia käyttää tieto- ja viestintäteknologiaa. Toimivat oppimisympäristöt tarjoavat tilaisuuksia eriyttää lasten työskentelyä. Onnistumisen kokemuksilla ja kannustavalla palautteella tuetaan lasten myönteisen itsetunnon kehittymistä. Tavoitteena on, että lasten halu kokeilla ja opetella vahvistuu ja heille syntyy luottamus siihen, että he pystyvät oppimaan uutta.

Työtapoja kehitetään yhteisesti henkilöstön itsearvioinnin sekä lapsilta ja huoltajilta saadun palautteen perusteella.

4.2. Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena

Arviointi⁴¹ on kiinteä osa esiopetusta. Arvioinnilla on esiopetuksessa kaksi tehtävää: sen avulla suunnitellaan ja kehitetään opetusta sekä tuetaan kunkin lapsen hyvinvointia, kasvua ja oppimista. Arviointi on havainnoinnin, dokumentoinnin, arviointipäätelmien ja palautteen muodostama kokonaisuus, johon osallistuvat opettajien lisäksi muu esiopetuksen henkilöstö sekä lapset ja huoltajat.

Esiopetuksen⁴² tehtävänä on edistää yhteistyössä huoltajien kanssa lasten kehitys- ja oppimisedellytyksiä. Tavoitteellisen ja lasten kehitystä tukevan opetuksen edellytyksenä on,

41 Perusopetuslaki 22 § 2 mom. (628/1998); Perusopetusasetus 14 § 2 mom. (852/1998)

42 Valtioneuvoston asetus 5 § (422/2012)

että opettaja saa tietoa lasten aiemmista kasvuympäristöistä, kehitymisestä ja oppimisesta sekä mielenkiinnon kohteista. Keskeisiä tiedonlähteitä ovat lapsen huoltaja, aiemman varhaiskasvatuksen henkilöstö sekä lapsi itse. Esiopetuksen opettaja hyödyntää tietoja lapsen henkilökohtaisten tavoitteiden suunnittelussa yhteistyössä huoltajan ja lapsen kanssa. Suunnittelun apuna voidaan käyttää lapsikohtaista esiopetuksen oppimissuunnitelmaa.

Opettaja seuraa kunkin lapsen kehittymistä ja oppimista esiopetuksen aikana. Seurannan⁴³ kohteena ovat lasten työskentely, käyttäytyminen ja heidän oppimisensa edistyminen eri tiedon- ja taidonaloilla. Seuranta perustuu jatkuvaan havainnointiin sekä monipuoliseen dokumentointiin. Lasten tekemät työt ja omat kokemukset ovat osa dokumentointia ja arviointia. Myös huoltajan havainnot lapsensa oppimisesta ja hyvinvoinnista ovat tärkeitä. Kootun seurantatiedon ja siitä johdettujen arviointipäätelmien pohjalta opettaja suuntaa opetusta ja oppimisympäristöjä sekä lasten mahdollisesti saamaa tukea.

Opettaja ja lasta ohjaava muu henkilöstö antavat lapsille päivittäin rohkaisevaa ja kannustavaa palautetta lasten vahvuuksista ja kehittämislalueista. Koottua dokumentaatiota käytetään niin, että kukin lapsi voi havaita edistymistään. Tämä rakentaa lasten myönteistä käsitystä itsestään oppijana. On tärkeää, että huoltajat saavat usein palautetta⁴⁴ lapsensa työskentelystä, käyttäytymisestä ja oppimisen edistymisestä, jotta he voivat osaltaan tukea lastaan.

Esiopetuksessa kehitetään lasten edellytyksiä itsearviointiin⁴⁵. Lapsia rohkaistaan kuvaamaan, mistä he esiopetuksessa pitävät, missä he ovat omasta mielestään onnistuneet ja mitä he haluaisivat opetella jatkossa. Opettaja ohjaa lapsia myös pohtimaan yhteisten tehtävien onnistumista. Lasten oppimisen polun aikana vähitellen kehittyvä itsearviointitaito on osa oppimisen taitoja.

On tärkeää, että tarpeelliset tiedot kunkin lapsen esiopetuksen aikaisesta työskentelystä sekä kasvun ja oppimisen etenemisestä ovat opettajan käytettävissä lapsen siirtyessä ensimmäiselle luokalle. Tämä varmistetaan esiopetuksen ja koulun henkilöstön sekä huoltajien ja lasten yhteistyöllä. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää esiopetuksen aikana koottuja kunkin lapsen etenemistä kuvaavia dokumentteja sekä lapselle mahdollisesti laadittua oppimissuunnitelmaa tai HOJKSia. Opetuksen järjestäjä vastaa toimivien siirtymävaiheen käytäntöjen luomisesta. Tietojen siirrossa noudatetaan voimassa olevia säännöksiä.

Opetushenkilöstön tavoitteellinen itsearviointi on esiopetuksen laadun ylläpitämisen ja kehittämisen ehto. Opettajat käyttävät lasten kasvun ja oppimisen seurannasta saamaansa arviointitietoa ja dokumentaatiota pedagogisessa suunnittelussa ja opetuksen uudelleen suuntaamisessa. Lapsilta ja huoltajilta saatu palaute otetaan huomion toiminnan kehittämisessä.

Lapsille voidaan antaa lukuvuoden päätteeksi esiopetuksen osallistumistodistus⁴⁶. Todistus annetaan huoltajan sitä pyytäessä. Todistukseen merkitään todistuksen, opetuksen järjestäjän, koulun/päiväkodin ja lapsen nimi, lapsen henkilötunnus sekä todistuksen antamispäivä. Lisäksi todistukseen merkitään, että todistus on Opetushallituksen 22.12.2014 hyväksymien esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukainen. Todistus voi sisältää yleiskuvauksen toteutuneesta esiopetuksesta. Todistukseen ei merkitä lapsen persoonaan, oppimisen etenemiseen tai lapsen toimintaan liittyviä kuvauksia.

4.3. Opetuksen yhteiset tavoitteet ja oppimiskokonaisuudet

Esiopetus on luonteeltaan eheytettyä opetusta, joka muodostuu eri laajuisista ja eri tavoin toteutetuista oppimiskokonaisuuksista. Oppimiskokonaisuuksien toteuttamisen lähtökohtina ovat lasten kiinnostuksen kohteet sekä tässä luvussa kuvatut opetukselle asetettavat yhteiset

43 Perusopetuslaki 22 § 1 mom. (628/1998)

44 Perusopetusasetus 10 § 1 mom. (852/1998)

45 Perusopetuslaki 22 § 1 mom. (628/1998)

46 Perusopetuslaki 22 § 2 mom. (628/1998)

tavoitteet. Yhteiset tavoitteet perustuvat eri tiedon- ja taidonaloista nouseviin, esiopetuksen kannalta oleellisiin opetuksen tavoitteisiin sekä laaja-alaiselle osaamiselle asetettuihin tavoitteisiin. Yhteiset tavoitteet ovat opettajan työtä ohjaavia tavoitteita.

Oppimiskokonaisuuksina toteutetun opetuksen tavoitteena on tukea lasten kokonaisvaltaista kasvua ja hyvinvointia sekä tarjota monipuolinen perusta heidän osaamisensa edistymiselle. Leikki ja muut lapsille ominaiset tavat oppia ja työskennellä ovat opetuksen ja toiminnan lähtökohtana. Oppimiskokonaisuuksien kesto ja toteutustapa vaihtelevat valitun aihepiirin, tilanteen ja lasten oppimisen etenemisen mukaan. Lapset osallistuvat oppimiskokonaisuuksien suunnitteluun ja toteutumisen arviointiin opettajan ohjauksessa. On tärkeää, että jokaisella lapsella on mahdollisuus oppia ja työskennellä omaan tahtiinsa sekä kehittää taitojaan vuorovaikutuksessa toisten lasten, opettajan ja muun henkilöstön kanssa monipuolisissa oppimisympäristöissä. Oppimiskokonaisuuksien tehtävä on tarjota lapsille uusia ja innostavia oppimiskokemuksia sekä mahdollisuuksia työskennellä kullekin lapselle sopivia oppimisen haasteita sisältävien tehtävien parissa. Opetuksessa otetaan huomioon lasten erilaiset tuen tarpeet ja annetaan lapsille riittävästi tukea heti tuen tarpeen ilmetessä.

Tässä luvussa kuvatut opetukselle asetetut yhteiset tavoitteet on ryhmitelty viideksi kokonaisuudeksi. Kuhunkin kokonaisuuteen on koottu tavoitteita, joilla on toisiinsa liittyviä opetuksellisia ja kasvatuksellisia tehtäviä. Eri kokonaisuuksien tavoitteita ja sisältöjä yhdistellään pedagogisesti tarkoituksenmukaisella tavalla esiopetuksen oppimiskokonaisuuksia muodostettaessa.

Ilmaisun monet muodot

Lasten oppimisedellytykset, sosiaaliset taidot ja myönteinen minäkuva vahvistuvat, kun he saavat valmiuksia ympäröivän maailman jäsentämiseen. Nämä valmiudet kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja ilmaisevat itseään ja maailmaa erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Harjoittelu tukee myös lasten keskittymiskyvyn ja itsesäätelytaitojen kehittymistä. Esiopetuksen tehtävä on kehittää lasten ilmaisua **musiikillisen, kuvataiteellisen, käsitöiden sekä suullisen ja kehollisen ilmaisun** perustaitoja harjoittelemalla. Kulttuurin ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä monilukutaidon kehittymistä. Eri ilmaisumuotojen käyttö esiopetuksen arjessa ja juhlissa tarjoaa mahdollisuuksia tuoda esille kulttuurista monimuotoisuutta ja iloita siitä.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksessa lapsia rohkaistaan ja ohjataan käyttämään ilmaisun eri muotoja. Opetus suunnitellaan niin, että lapset saavat elämyksiä taiteesta sekä kokemuksia luovasta prosessista ja siihen kuuluvasta suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin kokonaisuudesta. Toiminnan lähtökohtana ovat lasten aistimukset, havainnot ja kokemukset. Lapsia kannustetaan kertomaan ideoistaan, työskentelystään ja niihin liittyvistä erilaisista kokemuksista. Toiminnan tuotoksia tarkastellaan yhdessä, ja yhteinen tekeminen näkyy oppimisympäristöissä. Lasten ilmaisussa ja työskentelyn dokumentoinnissa käytetään monipuolisesti erilaisia materiaaleja ja välineitä. Opetuksessa hyödynnetään monipuolisesti eri oppimisympäristöjä ja lähiseudun kulttuuritarjontaa.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Esiopetuksen **musiikillinen toiminta** on monipuolista ja moniaistista, ja sen tavoitteena on vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsille tarjotaan kokemuksia heidän omista musiikillisista taidoistaan laulun, tanssin, liikkeen, soiton ja oman musiikin luomisen avulla. Heidän kanssaan opetellaan lauluja ja tutustutaan eri musiikkityyleihin ja soittimiin. Musiikilla leikitään, kokeillaan ja improvisoidaan. Lasten kanssa havainnoidaan äänen tasoa, kestoa, voimaa ja sointivärejä musiikillisessa toiminnassa. Opetus tarjoaa lapsille kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä.

Esiopetuksessa harjoitellaan **käsitöiden tekemistä** ja erilaisten työvälineiden käyttöä. Lapsia innostetaan käsitöiden tekemiseen. Lasten kanssa kokeillaan sekä kovien että pehmeiden materiaalien käyttöä ja opetellaan niiden käsittelyssä tarvittavia tekniikoita ja perustaitoja. Lapsia rohkaistaan suunnittelemaan ja toteuttamaan erilaisia käsitöitä mielikuvituksensa ja omien taitojensa puitteissa yhdessä toisten kanssa. Lapset suunnittelevat ja valmistavat opettajan ohjauksessa myös pitempikestoisen käsityön. Työskentelyssä voidaan hyödyntää paikallisia tai lapsiryhmän taustoihin liittyviä käsityöperinteitä.

Esiopetuksessa tuetaan lasten **kuvallisen ajattelun ja kuvailmaisun** kehittymistä tekemällä, tulkitsemalla ja arvioimalla erilaisia kuvia. Opeteltava asia suunnitellaan lasten kokemusmaailmasta ja kiinnostuksen kohteista lähtien. Lapsia rohkaistaan kokeilemaan erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja. Kuvan tekemisen taitoja harjoitellaan moniaistisesti esimerkiksi maalaamalla, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tuottamiensa kuvien lisäksi taideteoksia, median kuvia, esineiden muotoilua sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Lapsia rohkaistaan **suulliseen ja keholliseen ilmaisuun** monipuolisten harjoitusten ja leikin avulla. Tavoitteena on, että lapset saavat kokemuksia siitä, miten kielellä ja keholla voidaan leikkiä ja viestiä monimuotoisesti. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä ilmaisun keinoin. Opetuksessa hyödynnetään loruja, runoja sekä lasten kirjallisuutta. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta prosessista. Ilmaisumuotoina voidaan käyttää esimerkiksi draamatoimintaa, sanataidetta ja tanssia.

Kielen rikas maailma

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Esiopetuksessa kielestä tulee yhä vahvemmin lasten ajattelun, ilmaisun ja vuorovaikutuksen väline, jonka avulla he jäsentävät arkeaan ja rakentavat maailmankuvaansa. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten **kielellisten taitojen** kehitystä kokonaisvaltaisesta kielen merkityksen hahmottamisesta kohti yksityiskohtaisempaa kielen rakenteiden ja muodon havaitsemista. Keskeistä on vahvistaa lasten kiinnostusta ja uteliaisuutta puhuttua kieltä sekä lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielellinen mallintaminen ja runsas myönteinen palaute ovat tärkeitä oppimiselle. Erilaisten viestien tulkitseminen ja tuottaminen suullisesti ja viestinnän välineitä käyttäen ovat osa vähitellen kehittyvää monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista laaja-alaista osaamista. Esiopetuksessa lasten

kielellisen ja kulttuurisen taustan monimuotoisuus tunnustetaan, sitä kunnioitetaan ja sen jatkuvuutta tuetaan. Eri kielten havainnointi tukee lasten kielitietoisuutta sekä kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvän laaja-alaisen osaamisen kehittymistä.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksen tavoitteena on edistää lasten kielellistä kehitystä ja vuorovaikutustaitoja sekä vahvistaa heidän kiinnostustaan kieliin ja kulttuureihin. Lasten kielellisen tietoisuuden kehittymistä edistetään kielellä leikkien, loruillen sekä tutustuen monipuolisesti puhuttuun ja kirjoitettuun kieleen. Lasten kehittyvää luku- ja kirjoitustaitoa tuetaan leikkien ja toiminnallisten harjoitusten avulla. Opetus ja oppimisympäristöt suunnitellaan niin, että niissä on lapsille runsaasti mahdollisuuksia havainnoida, tutkia ja kokeilla puhuttua ja kirjoitettua kieltä sekä laajentaa sanavarastoaan. Opetuskielen lisäksi esiopetuksessa havainnoidaan muita kieliä. On tärkeää, että lapset, joiden äidinkieli on muu kuin esiopetuksen kieli, saavat vahvan tuen opetuskielen taidon kehittymiselle ja samalla kokemuksen, että heidän kotona puhumansa kieli on tärkeä ja arvokas.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Lasten **suomen/ ruotsin/ saamen/ viittomakielen taidon** kehittymistä tuetaan monipuolisesti esiopetuksen aikana.

Opetus tarjoaa lapsille mahdollisuuksia harjoitella kuuntelemista ja puhumista erilaisissa tilanteissa. Heitä ohjataan kertomaan ja keskustelemaan sekä eläytymään, ymmärtämään ja muistamaan kuulemaansa. Sanojen merkityksiä pohditaan yhdessä ja sanoilla leikitellään. Yhteisissä keskusteluissa lapset kehittävät taitojaan kysyä, päätellä ja arvioida kuulemaansa. Lapsia innostetaan tarinoiden tekemiseen ja taitoa harjoitellaan esimerkiksi saduttamalla tai digitarinoita tekemällä.

Lapsille luetaan erilaisia tekstejä ja niistä keskustellaan yhdessä. Tämä auttaa lapsia ymmärtämään lukemisen merkitystä. Opettajan mallintamisen ja erilaisten harjoitusten avulla lapset saavat kokemuksia siitä, miten puheen voi muuttaa kirjoitetuksi kieleksi ja kirjoitetun kielen puheeksi. Kirjoitettua ja puhuttua kieltä tutkitaan yhdessä. Lapsia ohjataan havaitsemaan, että puheen voi jakaa pienempiin osiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänneisiin.

Lasten lukutaidon kehittymistä tuetaan järjestämällä heille mahdollisuuksia leikkiliseen kirjoittamiseen ja omien tekstien tuottamiseen tieto- ja viestintäteknologiaa käyttäen. Lapsia innostetaan yhdessä ja omatoimisesti tunnustamaan ja tuottamaan eri tavoin kirjaimia, sanoja ja tekstejä taitojensa ja mielenkiintonsa mukaisesti heille mielekkäissä asiayhteyksissä.

Opetuksessa käytetään monipuolisesti lastenkirjallisuutta. Lapsia rohkaistaan tutkimaan ja lukemaan oman taitonsa mukaisesti erilaisia tekstejä sekä kertomaan ja ilmaisemaan eri tavoin kuulemastaan tai lukemastaan.

Erilaisten leikkien ja harjoitusten avulla tuetaan lasten hienomotoristen taitojen kehittymistä sekä heidän kykyään hahmottaa tilaa ja suuntia. Lapsia ohjataan tarkoituksenmukaiseen kynäotteeseen ja näppäimistöjen käyttöön.

Esiopetuksessa tuetaan lasten kielellisiä valmiuksia havainnoimalla **eri kieliä** yhdessä lasten kanssa. Erityisesti tarkastellaan lapsiryhmässä ja lähiympäristössä puhuttuja kieliä. Näin tuetaan lasten kielitietoisuuden ja oman kielellisen ja kulttuurisen identiteetin kehittymistä. Samalla lapsia autetaan havaitsemaan ympäröivän maailman kielellinen ja kulttuurinen rikkaus ja kiinnostavuus. Opetuksessa voidaan käyttää esimerkiksi erikielisiä lauluja, leikkejä ja viittomia.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän kasvaessaan. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa lasten valmiuksia ymmärtää yhteiskunnan monimuotoisuutta ja toimia siinä. Aihetta lähestytään historiallisesta ja yhteiskunnallisesta sekä etiikan ja katsomusten näkökulmista. Lähiyhteisön menneisyyttä sekä ajankohtaisia asioita pohtimalla suunnataan

lasten mielenkiintoa yhteiskunnallisiin asioihin. Arjen eettisten valintojen pohdinta sekä omien tunteiden kehittäminen ja rakentavan käyttäytymisen harjoittelu vahvistavat lasten vuorovaikutustaitoja. Tutustuminen lähiyhteisön tapoihin sekä uskontoihin ja muihin katsomuksiin yhdessä kokonaisuuden muiden tavoitteiden kanssa tukee lasten kulttuurisen osaamisen ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista. Opetuksessa toimitaan yhteistyössä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Tavoitteena on edistää lasten mielenkiintoa yhteiskunnan, erityisesti lähiyhteisön toimintaan ja vahvistaa heidän osallisuuttaan toimintaympäristössään. Lapsia ohjataan havainnoimaan nykyisyyttä ja heille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Opetuksessa tuetaan lasten eettisen kohtaamisen ja ajattelun taitoja sekä tunteiden kehittymistä. Lapset tutustuvat opettajan johdolla niin omaan kuin muihin lapsiryhmässä tai lähiyhteisössä edustettuina oleviin katsomuksiin ja uskontoihin sekä niihin liittyviin tapoihin ja perinteisiin. Lapsia rohkaistaan kysymään ja heidän pohdintoilleen ja ihmettelylelle annetaan tilaa. Kokonaisuuden työtapoina korostuvat keskustelut sekä erilaiset eläytymisen mahdollistavat menetelmät.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Lasten kanssa tutustutaan johonkin lähiympäristön henkilöön tai kohteeseen **historiallisesta** näkökulmasta. Aihetta lähestytään havainnollisesti ja moniaistisesti eri ilmaisutapoja hyödyntäen. Lisäksi opetuksessa voidaan käsitellä lapsia kiinnostavia muita historiallisia tapahtumia, henkilöitä, kulttuureja ja kulttuuriperintöä. Tiedon lähteenä voidaan käyttää lähiyhteisön jäseniä, esineistöä ja ympäristöä sekä hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta omasta kulttuuriperinnöstään. Opetuksessa voidaan hyödyntää myös juhlaperinteitä, kertomuksia, perinneleikkejä ja vanhoja lauluja.

Lasten kiinnostusta **yhteiskunnallisiin** asioihin herätetään keskustelemalla heitä kiinnostavista lähiyhteisön ja yhteiskunnan ajankohtaisista asioista. Lasten kanssa tutustutaan mediaan ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti. Mediatarjonnan sisältöä ja todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Opetuksessa tutustutaan lasten oikeuksiin hyödyntäen YK:n yleissopimusta lapsen oikeuksista. Lasten kanssa laaditaan ja kehitetään esiopetusryhmän sääntöjä. Samalla autetaan lapsia ymmärtämään, että yhteisön säännöt ovat ihmisten luomia sopimuksia. Lähiympäristöä hyödynnetään niin että lapsilla on mahdollisuus aitoon osallistumiseen ja vaikuttamiskokemukseen.

Esiopetukseen sisältyy koko ryhmälle yhteistä **eettistä kasvatusta**. Kasvatus liitetään lasten arkeen ja käytännön tilanteisiin, joihin liittyy tunteita ja eettisiä valintoja. Lapsia ohjataan tunnistamaan tunteitaan, toimimaan ystävällisesti ja vastuullisesti sekä ratkaisemaan rakentavasti lasten keskinäisiä ristiriitatilanteita. Lasten kanssa pohditaan ystävyyttä ja toisten kunnioittamista, ilon ja pelon aiheita, tyttönä ja poikana olemiseen liittyviä oletuksia sekä oikean ja väärän erottamista. Yhteisten keskustelujen lisäksi luontevia tapoja eettiseen kasvatukseen antavat esimerkiksi roolileikit sekä sadut ja median kertomukset. Opetuksessa voidaan hyödyntää sosiaalisia taitoja ja tunteiden kehittäviä opetusohjelmia ja materiaaleja.

Esiopetuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja katsomukset. Uskonnottomuutta tarkastellaan esiopetuksessa muiden katsomusten rinnalla. Katsomuskasvatus liitetään arjen asioihin, juhliin ja ajankohtaisiin tapahtumiin, joilla on uskonnollista tai katsomuksellista merkitystä. Tavoitteena on auttaa lapsia ymmärtämään ja kunnioittamaan sekä omia että toisten lasten ja perheiden erilaisia katsomuksellisia perinteitä sekä niihin liittyviä tapoja ja käsityksiä. Lapsia rohkaistaan erilaisten elämänkysymysten pohdintaan yhdessä toisten kanssa toimien. Samalla heidän valmiutensa ymmärtää uskontoihin ja katsomuksiin liittyviä sanoja ja käsitteitä vahvistuvat. Opetuksessa hyödynnetään esimerkiksi vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Lasten toimintaympäristö - lähiluonto ja rakennettu ympäristö sekä muut esiopetuksen oppimisympäristöt - tarjoavat runsaasti aineksia lasten oppimiselle. Erityisen tärkeää opetuksen liittäminen lasten kokemusmaailmaan ja heidän toimintaympäristöönsä on **matemaattisten taitojen** opettelussa sekä **teknologia- ja ympäristökasvatusten** toteuttamisessa. Toimintaympäristöön liittyvät havainnot, kokemukset ja tiedot, niiden jäsentäminen ja kuvaaminen auttavat lapsia kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Kehittyvä taito nimetä asioita sekä ymmärtää ja käyttää erilaisia käsitteitä edistää lasten monilukutaitoa. Esiopetuksen tehtävänä on tukea lasten matemaattisen ajattelun kehittymistä ja kiinnostusta matematiikkaan. Tehtävänä on myös vahvistaa lasten luonnontuntemusta ja luontosuhdetta sekä tutustua arjen teknologiaan. Esiopetuksessa tutustutaan tutkivaan oppimiseen havainnoimalla ja tutkimalla ympäristöä sekä kokeilemalla ja pääättelemällä.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksessa vahvistetaan pohjaa lasten matemaattisen ajattelun kehittymiselle ja matematiikan oppimiselle. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota arjessa ja ympäristössä ilmenevään matematiikkaan. Opetus luo mahdollisuuksia luvun, muutoksen ja ajan käsitteiden sekä tason ja avaruuden hahmottamisen ja mittaamistaitojen kehittymiselle. Opetuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa matemaattisen ajattelun eri vaiheissa oleville lapsille.

Opetuksessa havainnoidaan luontoa. Lasten ympäristöherkkyyden ja luontosuhteen kehittymistä tuetaan tarjoamalla lapsille kokemuksia luonnossa liikkumisesta sekä sen tutkimisesta. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa sekä kokeilemaan ja keksimään omia ratkaisuja.

Opetuksessa tutustutaan tutkivaan työtapaan. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä ja etsimään niihin yhdessä selityksiä. Lapset opettelevat vertailemaan, luokittelemaan sekä järjestämään havaintojen tai mittausten pohjalta saatuja tietoja. Heitä rohkaistaan tekemään päätelmiä ja keksimään ratkaisuja arjen ongelmiin sekä kokeilemaan ratkaisuja. Opetuksessa harjoitellaan dokumentointia eri välinein sekä esittämään tuloksia eri tavoin.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Lapsia kannustetaan kehittämään **matemaattisia taitojaan** toiminnallisesti, leikkien ja eri aisteja käyttäen erilaisissa oppimisympäristöissä. Opetuksessa tutustutaan matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisesti ja yhdessä toimien.

Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan erilaisissa arjen tilanteissa opettajan mallintamisen ja kielellistämisen avulla. Havaintoja harjoitellaan esittämään itse ja kuvien sekä erilaisten välineiden avulla. Toiminta suunnitellaan niin että siinä on paljon mahdollisuuksia luokitella, vertailla, asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia. Opetukseen kuuluu muistia kehittäviä leikkejä ja tehtäviä. Lapsia kannustetaan myös toimintaympäristöön liittyvien ongelmanratkaisutehtävien päättelyyn ja ratkaisujen etsimiseen.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti leikkien ja työskennellen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä sekä liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukumääriä vertaillaan ja tutkitaan lukumäärän muutosta käytännön esimerkkejä keksien. Erityisesti opetuksessa kiinnitetään huomiota lasten lukujonotaitojen ja nimeämisen kehittämiseen.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tason ja tilan hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan ja kokeilemaan 2- ja 3-ulotteisuutta sekä opettelemaan sijainti- ja suhdekäsitteitä, kuten edessä, ylhäällä ja joka toinen, esimerkiksi liikuntaleikkien avulla. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Opettajan ohjauksessa lapset tutustuvat ympäristössä oleviin muotoihin ja harjoittelevat nimeämään niitä.

Esiopetuksessa kokeillaan mittaamista keholla ja eri välineillä. Opetuksessa harjoitellaan ajankäsitteitä, kuten joskus, eilen ja aamulla. Aikajärjestyksestä pohditaan yhdessä esimerkiksi vuorokaudenaikoja havainnoimalla.

Opetuksessa hyödynnetään muun muassa leikkejä, pelejä ja tarinoita sekä tieto- ja viestintäteknologiaa.

Esiopetuksen **ympäristökasvatus** tarjoaa lapsille luontokokemuksia sekä mahdollisuuden tutkia ja tutustua kasveihin, eläimiin ja luonnon ilmiöihin. Ympäristöä havainnoidaan eri aistein sekä havaintovälineiden avulla. Opetukseen voi kuulua myös pieniä kokeita. Havainnoista keskustellaan ja havaintotietoa harjoitellaan luokittelemaan. Samalla opetellaan luontoon liittyvien käsitteiden käyttöä ja päätelmien tekemistä sekä pohditaan syy-seuraus suhteita. Lasten luonnontuntemusta hyödynnetään opetuksessa. Lasten kanssa harjoitellaan tiedon hankintaa hakemalla yhdessä tietoa joistakin lapsia kiinnostavista asioista. Opetuksessa

luodaan pohjaa kestäväälle elämäntavalle tutustumalla luonnonsuojeluun. Lapsia ohjataan huolehtimaan ympäristöstään ja sen viihtyisyydestä.

Lasten kanssa havainnoidaan ja pohditaan arjessa esiintyviä teknologisia **ratkaisuja** ja niiden ominaisuuksia ja toimivuutta. Opetuksessa tuodaan esille, että teknologia on ihmisen luovan toiminnan aikaansaamaa. Lapset tutustuvat teknologiaan keksimällä, askartelemalla ja rakentamalla itse erilaisia rakenteita ja ratkaisuja eri materiaaleja hyödyntäen. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Opetuksessa voidaan hyödyntää oppimisympäristöjen välineiden lisäksi esimerkiksi lasten omia leikkikaluja ja miettiä niiden toimintaperiaatteita.

Kasvan ja kehityn

Itsestä huolehtiminen ja siihen liittyvät arjen taidot ovat osa esiopetuksen tavoitteena olevaa laaja-alaista osaamista. Kehittyäkseen tällä osaamisen alueella lapset tarvitsevat kokemuksia, tietoja ja pohdintaa, joiden pohjalta heidän arvostuksensa ja taitonsa voivat vähitellen kehittyä. Esiopetuksessa tehtävää lähestytään **liikunnan, ruuan, kuluttajuuden, terveyden sekä turvallisuuden** näkökulmista. Esiopetuksen tehtävänä on luoda pohjaa terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle ja liikunnalliselle elämäntavalle sekä kehittää lasten terveysosaamista ja turvataitoja. Lisäksi tehtävänä on edistää kestävään elämäntapaan kuuluvia ruoka-, kulutus- ja puhtaustottumuksia.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Lapset saavat monipuolisia kokemuksia liikunnasta ja alkavat ymmärtää liikkumisen yhteyttä hyvinvointiin ja terveyteen. Opetus tarjoaa mahdollisuuksia lasten motoristen ja sosiaalisten taitojen kehittymiselle. Erityisesti kiinnitetään huomiota lasten yleisten oppimisedellytysten kannalta tärkeiden havaintomotoristen taitojen kehittymiseen. Lasten kanssa tutustutaan terveelliseen ruokaan ja pohditaan sen merkitystä. Lapsia ohjataan kohtuulliseen kulutukseen. Opetuksessa pohditaan terveyteen liittyviä tekijöitä sekä tuetaan lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään. Lapset saavat tietoja turvallisesta liikkumisesta lähiympäristössä sekä esiopetuksen oppimisympäristöissä.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Esiopetuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti ja kokemaan liikunnan iloa. Liikkumisen ja leikkien avulla lasten yhdessä toimimisen taidot kehittyvät. Samalla heidän kehonhallintansa vahvistuu sekä heidän taitonsa hahmottaa omaan kehoaan ja sen eri osia suhteessa ympäröivään tilaan, käytettävään aikaan ja voimaan kehittyä. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikkumiseen sekä sisällä että ulkona. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia rohkaistaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Esiopetuksessa harjoitellaan monipuolisesti ja säännöllisesti arkeen liittyviä motorisia perustaitoja eri ympäristöissä. Näitä ovat tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaidot. Tasapainoa harjoitellaan pysähtymisiä ja harhauttamisia sisältävien leikkien avulla tai taitoradalla leikitellen. Liikkumistaitoja edistetään kierimistä, kiipeämistä, juoksua ja hyppelyjä sisältävillä harjoituksilla. Välineenkäsittelytaitoja harjoitellaan työntämällä ja vetämällä sekä käyttämällä monipuolisesti eri välineitä ja palloja. Lisäksi lapsia innostetaan harjaannuttamaan hienomotorisia taitojaan sorminäppäryyttä ja tarkkuutta kehittävien pelien ja leikkien avulla. Tavoitteena on, että toiminta antaa kaikille lapsille mahdollisuuksia osallistumiseen ja onnistumiseen sekä tukee lasten hyvinvointia ja toimintakykyä.

Esiopetuksessa ruokailutilanteita käytetään päivittäisen terveyttä edistävän syömisen ja **ruokaan liittyvän osaamisen** oppimisympäristönä. Ruokailutilanteista luodaan lasten kanssa mahdollisimman viihtyisiä ja lapsia ohjataan hyviin tapoihin. Suomalaisen ruoka- ja tapakulttuurin lisäksi opetuksessa tutustutaan johonkin muuhun ruoka- ja tapakulttuuriin kotien asiantuntemusta hyödyntäen.

Lasten kanssa tarkastellaan lapsiin kohdistuvaa mainontaa sekä pohditaan **kohtuullisen kuluttamisen** merkityksestä. Esimerkiksi lasten leikeissä ja piirroksissa ilmenevät tulkinnat kulutuksesta ja mainonnasta voivat toimia esiopetuksen kuluttajakasvatuksen pohjana.

Lapsia ohjataan ymmärtämään liikunnan, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkitystä **hyvinvoinnille ja terveydelle**. Lasten kanssa pohditaan terveyttä ja sairauksia ja niiden syitä sekä ihmisen mahdollisuuksia vaikuttaa omaan fyysiseen terveyteensä ja mielen hyvinvointiin. Hyvistä ihmissuhteista ja niiden merkityksestä mielen hyvinvoinnille keskustellaan. Kaveruutta ja toisten huomioon ottamista sekä tunteiden tunnistamista ja hallintaa harjoitellaan arjen tilanteissa. Lasten kanssa havainnoidaan nukkumisen ja liikkumisen määrää sekä mietitään niiden yhteyttä päivittäiseen virkeyteen ja hyvään oloon. Opetuksessa haetaan tietoa hygieniasta ja harjoitellaan siihen liittyviä perustaitoja osana esiopetuksen arkea.

Lapset saavat esiopetuksessa tietoa oikeudestaan **turvalliseen** elämään, arvostavaan kohteluun ja koskemattomuuteen. Lasten kanssa havainnoidaan ja pohditaan arjen toimintaympäristöihin ja esiopetuksen oppimisympäristöihin liittyviä yleisimpiä fyysisiä ja psyykkisiä vaaratilanteita. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hankkia apua sekä toimia turvallisesti tavallisimmissa arjen tilanteissa. Lapsia rohkaistaan hakemaan aikuisen apua esiopetuksen ongelmatilanteissa ja kiusaamista kohdatessaan sekä kertomaan huolistaan. Opetuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumisen sääntöjä sekä turvallista toimintaa tieto- ja viestintäteknologisissa ympäristöissä ikäkaudelle sopivalla tavalla.

4.4. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä

Kaikkien lasten esiopetuksessa noudatetaan samoja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisia esiopetuksen yleisiä kasvatus- ja oppimistavoitteita. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet otetaan esiopetuksessa huomioon. Esiopetuksen tavoitteena on tukea jokaisen lapsen kieli- ja kulttuuri-identiteettien kasvua sekä opettaa lapsia kunnioittamaan eri kieliä ja kulttuureja. Erityisenä tavoitteena on tukea kaksi- ja monikielisten lasten eri kielten taitoa.

Perusopetuslain mukaan esiopetuksessa käytettävä kieli on suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Opetuskielenä voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna opetussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Erillisessä ryhmässä esiopetus voidaan antaa pääosin tai kokonaan muulla kielellä⁴⁷. Huoltajille tarkoitettu tiedotus ja keskeiset asiakirjat tulee olla saatavana perusopetuslain mukaisella esiopetuksen opetuskielellä.

Erilaiset kieli- ja kulttuuritaustat esiopetuksessa

Saamelaislasten esiopetuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Opetuksessa voidaan hyödyntää lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Esiopetusta voidaan järjestää saamenkielisenä tai kaksikielisenä kielikylpyopetuksena.

Silloin kun esiopetus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen ymmärtämistä ja kielen käyttötaitoja. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä.

Romanilasten esiopetuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan. Lisäksi tuetaan kaksikielisyyttä yhteistyössä lasten perheiden kanssa. Lapsille annetaan romanikielen opetusta mahdollisuuksien mukaan. Romanikielen opetuksessa tutustutetaan lapsia romanikieleen ja -kulttuuriin, laajennetaan sana- ja ilmaisuvarantoa sekä rohkaistaan käyttämään kieltä erilaisissa kielenkäyttötilanteissa.

Viittomakieltä käyttävien lasten esiopetus toteutetaan ensisijaisesti viittomakielisessä ryhmässä tai sekaryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakielisen esiopetuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus omaksua viittomakieltä. Tavoitteena on myös vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa sekä rohkaista käyttämään viittomakieltä ja lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä.

Esiopetuksessa tuetaan **vieraskielisten ja monikielisten lastenkielitaidon** sekä identiteetin ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään kielitaidon eri osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien sekä ohjatusti että esiopetuksen arjessa. Erillistä suomi/ruotsi toisena kielenä -opetusta ja lasten oman äidinkielen/äidinkielten opetusta tarjotaan mahdollisuuksien mukaan. Mikäli kunta järjestää valmistavaa⁴⁸ opetusta, voivat maahanmuuttajataustaiset lapset osallistua siihen. Jos lapsi pystyy seuraamaan esiopetusta, voi hän siirtyä esiopetukseen jo ennen valmistavan opetuksen päättymistä.

Kaksikielinen esiopetus

Kaksikielisen esiopetuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyuskautta tarjoamalla tavanomaista esiopetusta monipuolisempaa kielikasvatusta. Opetuksessa luodaan motivoivia kielenoppimistilanteita, joilla rakennetaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä kehittää lasten kiellitietoisuutta. Lasten kaksi- tai monikielistä kieli-identiteettiä tuetaan ja heille tarjotaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua kieliä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Myös monenlaiset

47 Perusopetuslaki 10 § 1 mom. (1288/1999)

48 Perusopetuslaki 5 § 1 mom. (1707/2009) ja Perusopetusasetus 3 § 3 mom. (363/2015)

kulttuurit, joita tuodaan tietoisesti esiin ja keskusteltavaksi, kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä opetuksessa.

Suppeamman kaksikielisen esiopetuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieltä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä esiopetuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksikielisessä ympäristössä ja oppia opetuskielen lisäksi myös muulla kielellä.

Kaksikielistä opetusta voidaan toteuttaa usealla tavalla. Yhteistä toteutustavoille on se, kielet eivät ole pelkästään opetuksen ja oppimisen kohteena, vaan niitä käytetään oppimiskokonaisuuksien opetuksessa ja esiopetuksen arjen toiminnassa.

Laajamittainen kaksikielinen esiopetus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy esiopetuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä esiopetuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä esiopetuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä esiopetuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa esiopetuksesta ja kestää perusopetuksen loppuun. Esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen kieli tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Esiopetus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Kielikylpyopettaja käyttää johdonmukaisesti ainoastaan kielikylpykieltä. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen monipuoliseen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Lapsia kannustetaan opetuskielisen kulttuurin lisäksi myös toisen kotimaisen kielen mukaiseen tai saamelaiseen kulttuuriin tutustumiseen. Kotimaisten kielten kielikylvyn tavoitteena on antaa lapsille valmiudet jatkaa opiskelua sekä opetuskielellä että toisella kotimaisella kielellä tai saamen kielellä. Esiopetuksen ja tulevan kielikylpykoulun välisessä yhteistyössä varmistetaan, että koulussa on käytettävissä riittävästi tietoa kouluun siirtyvien lasten kielenkehityksen vaiheesta.

Muu laajamittainen kaksikielinen esiopetus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä esiopetuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin perusopetuslaissa säädetyllä opetuskielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat oppimiselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan opetuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Pääsääntöisesti nämä lapset ohjataan valmistavaan opetukseen, jos sellaista on saatavilla.

Kaksikielisessä esiopetuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta esiopetuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen opettajan mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin opettaja käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsia kannustetaan monipuoliseen kielenkäyttöön. Myös opetuskieliin liittyviä kulttuureita tuodaan lasten ulottuville. Tavoitteena on valmius jatkaa opiskelua molemmilla kielillä. Tavoite asettaa vaatimuksia oppimisympäristöille ja edellyttää yhteistyötä esiopetuksen ja perusopetuksen järjestäjän välillä lasten siirtyessä perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen esiopetus

Kielirikasteinen esiopetus

Kielirikasteisella esiopetuksella tarkoitetaan esiopetusta, jossa alle 25 % toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin perusopetuslaissa säädetyllä opetuskielellä. Kielirikasteinen esiopetus antaa luontevia mahdollisuuksia tuoda monikielisyttä ja kulttuurien kohtaamisiksi esiin opetuksen arjessa ja toimintakulttuurissa. Tavoitteena on, että lapset olisivat sekä kielen oppijoita että käyttäjiä. Tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen perusopetukseen.

4.5. Paikallisesti päätettävät asiat

Monipuoliset työtavat

Paikallisessa opetussuunnitelmassa kuvataan,

- millaisia työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita paikallisesti käytetään
- miten henkilöstön itsearviointia sekä huoltajilta ja lapsilta saatua palautetta käytetään työtapojen kehittämisessä.

Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena

Paikallisessa opetussuunnitelmassa tarkennetaan perusteissa kuvattuja esiopetuksen arvioinnin periaatteita ja käytäntöjä. Lisäksi paikallisessa opetussuunnitelmassa päätetään ja kuvataan,

- miten arviointia koskevan tiedon siirron käytännöt toteutetaan lapsen siirtyessä perusopetukseen tai lapsen vaihtaessa esiopetuspaikkaa
- miten henkilöstön itsearviointiin perustuvia tietoja sekä lapsilta ja huoltajilta saatua palautetta käytetään esiopetuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä
- millaista osallistumistodistusta käytetään.

Opetuksen yhteiset tavoitteet ja oppimiskokonaisuudet

Paikalliseen opetussuunnitelmaan liitetään esiopetuksen yhteiset tavoitteet, jotta esiopetuksen yhtenäisyys voi toteutua. Lisäksi opetussuunnitelmassa kuvataan, miten lasten mielenkiinnon kohteet otetaan huomioon oppimiskokonaisuuksien toteuttamisessa. Paikallisessa opetussuunnitelmassa voidaan tarkentaa yhteisten tavoitteiden kuvauksia.

Kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä

Paikallisessa opetussuunnitelmassa otetaan huomioon, että lasten kieli- ja kulttuuritaustat vaihtelevat. Opetussuunnitelmassa kuvataan eri kieli- ja kulttuuriryhmien opetusta sekä kaksikielistä opetusta niiltä osin kuin paikallinen esiopetuksen järjestäminen edellyttää.

Opetuksen järjestäjä antaa ohjeet, miten mahdollisiin yksikkökohtaisiin esiopetuksen opetussuunnitelmiin kirjataan tarvittavat täsmennykset, jotta kansallisesti ja paikallisesti asetetut tavoitteet voivat toteutua.

4.5.1. Monipuoliset työtavat

Monipuoliset työtavat

Muhoksen kunnassa esiopetuksen työtapoja ohjaavat leikki ja toiminnallisuus. Lapselle luontaista uteliaisuutta ja innokkuutta vaalitaan työtavoilla, joissa myös hyödynnetään Muhoksen omaleimaista luontoa, ympäristöä ja kulttuuria: esimerkiksi projektityöskentelyssä. Asioita käsitellään tutkien, kokeillen ja käyttäen eri tiedon ja taidon aloja, siten, että käsiteltävästä asiasta muodostuu oppimiskokonaisuus. Opettajalta vaaditaan herkkyyttä kuunnella lapsia ja tarttua heidän mielenkiinnon kohteisiinsa. Lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Heille tarjotaan näin oivaltamisen iloa ja oppimiskokemuksia yhdistämällä erilaisia työtapoja kokonaisuuksiksi, joissa lapsen myönteinen minäkäsitys oppijana ja ryhmän jäsenenä vahvistuu.

Monipuolisten työtapojen kehittämiseen käytetään lapsilta, huoltajilta ja opettajilta saatua arviointia ja palautetta toteutuneesta esiopetuksesta. Palautetta saadaan mm. keskusteluissa niin lapsilta kuin vanhemmilta. Palautetta voidaan myös hyödyntää ja jakaa eri yksiköiden välillä esiopettajien tapaamisissa.

4.5.2. Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena

Muhoksen kunnassa arviointia ja tiedonsiirtoa koskevat käytännöt on kuvattu esiopetuksen vuosikellossa. Vuosikelloa tarkistetaan ja tarvittaessa päivitetään vuosittain. Vuosikellossa

määritellään mm. lapselle tehtävät kartoitukset, ja ajat jolloin ne tehdään kaikissa esiopetusyksiköissä. Näin varmistetaan kaikille lapsille tasavertainen arviointi. Lapsia ohjataan itsearviointiin ja vertaispalutteen antamiseen esiopetusvuoden aikana. Arviointivälineenä voi olla lomake, keskustelu tms. Jokainen esiopetusyksikkö miettii tavat lapsen itsearviointiin toteutumiseksi ja jakaa toimiviksi havaittuja käytäntöjä muille esiopetusyksiköille.

Lapsen vaihtaessa esiopetuspaikkaa esiopetusvuoden aikana, vanhempien luvalla voidaan siirtää lasta koskevaa tietoa siinä laajuudessa, kun on sovittu. Mikäli vanhemmilta ei ole lupaa tiedonsiirtoon, voidaan siirtää vain oppimisen kannalta olennaiset tiedot. Jos uusi opetuspaikka on kunnan oma yksikkö, tieto siirtyy suoraan Wilman kautta. Muille kunnan alueella toimiville yksiköille ja muihin kuntiin lähetetään kopiot siirrettävistä asiakirjoista pyydettyäessä. Tarvittaessa järjestetään tiedonsiirtopalaveri.

Lasten kanssa tehtävään toiminnan arviointiin liitetään lasten oma arvio opitusta kokonaisuudesta, käytetyistä työtapoista ja -menetelmistä. Arviointia yhteisestä toiminnasta tehdään koko ajan. Huoltajilta saatua palautetta hyödynnetään toiminnassa koko esiopetusvuoden ajan. Palautetta saadaan esimerkiksi Wilman välityksellä, päivittäisissä keskusteluissa huoltajien kanssa ja lapsen esiopetussuunnitelman päivittämiseen liittyvissä keskusteluissa. Kaikkea saatua palautetta käytetään välittömässä toiminnan ja laadun kehittämisessä sekä seuraavan vuoden toimintasuunnitelman laadinnassa.

Opettajat tekevät jatkuvaa itsearviointia. Koko esiopetusvuoden arvioinnin yhteenvedo tehdään kerran vuodessa keväisin esimerkiksi kehityskeskustelujen yhteydessä ja/tai omassa työryhmässä. Muhoksen kunnassa toimivissa esiopetusyksiköissä annetaan osallistumistodistus, joka sisältää kuvauksen toteutuneesta esiopetuksesta. Kunnalliset yksiköt laativat tekstin yleiskuvaukseksi, jotka liitetään Wilmaan osaksi yksikön esiopetuksen osallistumistodistusta.

4.5.3. Opetuksen yhteiset tavoitteet ja oppimiskokonaisuudet

Opetuksen yhteiset tavoitteet ja oppimiskokonaisuudet

Ilmaisun monet muodot

Leikkiessään lapsi ilmaisee itseään luovasti ja luontaisesti sekä samalla työstää niitä asioita, joita hän parhaillaan opettelee ja prosessoi. Aikuiselle leikkiin osallistuminen mahdollistaa vuorovaikutuksen lapsen kanssa sekä lapsen oppimisen ja kehityksen havainnoinnin. Aikuinen voi rikastuttaa lasten leikkejä tarjoamalla siihen erilaisia elementtejä, esim. roolivaatteet, apukysymykset/leikkiin liittyvät kysymykset, leikkiympäristön rakentaminen, leikkivälineet. Tämä puolestaan monipuolistaa lasten omaa ilmaisua ja tunne-elämän kehitystä.

Muhoksella hyödynnetään omia, paikallisia toimintaympäristöjä ja kulttuurikasvatussuunnitelmaa. Lapselle annetaan mahdollisuus kokeilla eri ilmaisun muotoja ja hänelle annetaan osallistumisen kokemus ja vaikuttamismahdollisuus tulevan toiminnan suunnitteluun. Ilmaisun monet muodot tukevat lapsen terveen itsetunnon ja itseilmaisun kehittymistä. Kokeilemalla eri taiteenaloja lapset oppivat arvostamaan omaa ja toisten tekemää ilmaisua.

Ilmaisun tuotoksia voidaan myös jakaa eri esiopetusyksiköiden välillä hyödyntämällä tieto- ja viestintäteknologiaa. Mahdollisuuksien mukaan tuotoksia ja esityksiä julkaistaan netin kautta tai näyttelyissä. Tämä tuo näkyväksi paikallisen lastenkulttuurin monimuotoisuutta.

Kielen rikas maailma

Muhoksen esiopetuksessa tavoitteena on, että lapsi haluaa ja uskaltaa ilmaista itseään sanallisesti ja kokonaisvaltaisesti, sekä opettelee kuuntelemisen ja vuorovaikutuksen taitoja. Keskeisiä sisältöjä ovat arkipäivän keskustelut, omien ja toisten tunteiden, toiveiden ja mielipiteiden jakaminen, ohjeiden kuunteleminen ja noudattaminen. Lorut, riimit, arvoitukset ja moninaiset luku- ja kirjoitusleikit ovat niitä työtapoja, joiden avulla kieleen tutustutaan. Tieto- ja viestintäteknologiaa voidaan hyödyntää erilaisiin lasten omiin kirjoituksiin sekä kielellisiin harjoituksiin.

Muhoksella on lapsia, joiden jommankumman tai molempien vanhempien äidinkieli on muu kuin suomi. Lapset voivat opettaa omalla äidinkielellään sanontoja, lauluja ja leikkejä muulle lapsiryhmälle ja saada näin vahvistusta oman kielellisen identiteettinsä kehittymiseen. Samalla tavalla voidaan opetella koko ryhmänä myös tukea tarvitsevien lasten kanssa käytettävien tukiviittomien käyttöä, ja tehdään tutuksi kielen rikasta maailmaa.

Minä ja meidän yhteisömme

Ettinen-, tunne- ja katsomuskasvatus tapahtuu arkipäivän tilanteissa. Katsomuskasvatuksessa uskonnollisuus tai uskonnottomuus huomioidaan toiminnassa. Yhteistyötä tehdään eri uskontokuntien kanssa tarvittaessa.

Muhoksella esiopetuksessa huomioidaan oma kulttuuriympäristö ja -perintö eri toimintamuodoissa, vahvistaen lapsen juuria kotiseutuun. Muhoksen kirkko taideaarteinen tarjoaa kokonaisvaltaisen taide-elämyksen ja mahdollisuuden tutustua Muhoksen historiaan. Koivu ja tähti- satu ja sen historiallinen tausta kuuluvat olennaisesti muhoslaiseen kulttuurihistoriaan. Sadun ympärille voidaan rakentaa monipuolisesti erilaisia oppimiskokonaisuuksia ja taide-elämyksiä. Tutustumiskohteita voivat olla esim. Koivu ja Tähti kulttuurikeskus, museo, kirkko, eri muistomerkit.

Oulujoen merkitys Muhokselle on historiallisesti sekä jokapäiväisessä toiminnassa olennainen tekijä. Se mahdollistaa luonnon tarkkailun ja muuttolintujen seurannan sekä ulkoilun ja virkistäytymisen eri vuodenaikoina. Oulujoki antaa mahdollisuuden tutustua Muhosmuodostumaan ja Geoparkiin laajemmin. Kulttuuriperinnettä voidaan siirtää myös yhteistyössä ikäihmisten ja isovanhempien kanssa esim. lasten vierailut palvelutaloihin tai ikäihmisten vierailut esiopetusyksiköihin, erilaiset näyttelyt ja tapahtumat. Yhteiskunnallisiin asioihin tutustutaan lasten kanssa jokapäiväisessä elämässä, esim. sopimalla yhdessä oman ryhmän säännöt ja toimintatavat. Mm. valtakunnalliset sanomalehti- ja mediaviikot mahdollistavat tutustumisen eri tiedotusvälineisiin ja antavat tilaisuuden ohjata monilukutaitoon. Yhteisiin asioihin vaikuttaminen alkaa jo esikoulusta. Mahdollisuuksia tähän voi antaa esim. osallistuminen oppilas- ja ruokalatoimikuntaan. Toiveita ja aloitteita voidaan esittää esim. sähköpostitse eri tahoille erilaisissa asioissa, joihin lapset haluaisivat vaikuttaa.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Esiopetuksessa lasta ohjataan matemaattiseen ajatteluun arjessa; pohtimaan ongelmanratkaisua, herätellään loogista ajattelua ja avaruudellista hahmottamista, syy-seuraussuhteiden tunnistamista, muotojen ja hahmojen tunnistamista ja oppimista sekä harjoitellaan lukumäärien ja numeromerkkien yhteyden tunnistamista. Luonnon ja vuodenaikojen havainnointi ja kestävä elämäntavan harjoittelu on osa esiopetuksen arkipäivää. Esiopetuksessa tutkitaan rakennettua ja rakentamatonta ympäristöä. Ympäristökasvatuksessa voidaan hyödyntää mahdollisuuksien mukaan Muhoksen kunnan monipuolista/ -muotoista ympäristöä esim. metsät, Oulujoki, Koivikko, voimalaitokset ja Geopark.

Kasvan ja kehityn

Muhoksen kunnan esiopetuksessa lapsia ohjataan ravinnon, liikunnan, levon, ihmissuhteiden ja turvallisen elinympäristön avulla kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin.

Pelit ja leikit mahdollistavat onnistumisen kokemusten karttumista ja tukevat lapsen itsesäätelyn kehittymistä. Motorisia perustaitoja sekä havaintomotorisia taitoja harjoitellaan monipuolisesti leikkimisen ja liikkumisen avulla eri ympäristöissä. Esiopetuksessa lapsen luontaista liikkumisen iloa pyritään vahvistamaan ja innostamaan lasta kokeilemaan liikkumista eri tavoin toiminnallisten harjoitusten avulla (leikit ja pelit). Esiopetuksen ohjatun, monipuolisen ja säännöllisen liikkumisen lisäksi lapsia kannustetaan luontaiseen, omaehtoiseen arkipäivän liikkumiseen.

Muhoksella on mahdollisuuksia monipuoliseen liikkumiseen esiopetuksessa sekä vapaa-aikana. Muhoksella on jäähalli, uimahalli, Ponkilan urheilualue, Kirkkosaari, Korkalonvaara, liikenne- ja leikkipuistot ja liikuntasalit, koulujen ja päiväkotien piha-alueet ja lähiliikuntapaikat.

Esiopetuksen ruokailutilanteissa noudatetaan kestäväen kehityksen periaatteita. Ruokailu on myös oppimistilanne. Hygienia huomioidaan ruokailuun tullessa sekä sen aikana. Ruokaa harjoitellaan ottamaan itselle sopiva annos ja kaikkia ruokalajeja maistellaan, pöytätapoja harjoitellaan.

Kunnallisessa ruokalistassa on huomioitu lähiruokapäivä sekä kasvisruokapäivä. Eri uskontoja ja kulttuuria edustavien lasten ruokailutottumukset ja -tavat huomioidaan keskustellen lapsiryhmässä. Lasten kanssa tutustutaan kierrättämiseen ja kestävään kehitykseen jokapäiväisessä toiminnassa opettelemalla lajittelua. Lasten ja kotien kanssa voidaan järjestää omia kierrätyspäiviä.

Hyvinvointia ja terveyttä tuetaan vahvistamalla jokaisen lapsen itsetuntoa. Erilaisuuden hyväksymistä, toisen arvostamista ja kunnioittamista harjoitellaan arkipäivän tilanteissa.

Esiopetusyksiköihin on mahdollista kutsua vierailulle terveydenhuollon ammattilaisia, esim. terveydenhoitaja. Esioppilaiden turvallisuus ja koskemattomuus huomioidaan Kiusaamisen ehkäisy-suunnitelmassa.

Ilmaisun monet muodot

Leikkiessään lapsi ilmaisee itseään luovasti ja luontaisesti. Leikkiessään lapsen luovuus kehittyy ja työstää niitä asioita, joita hän parhaillaan opettelee ja prosessoi. Aikuiselle leikin havainnointi on arvokas työkalu. Aikuinen voi rikastuttaa lasten leikkejä tarjoamalla siihen erilaisia ilmaisumenetelmiä. Tämä puolestaan monipuolistaa lasten omaa ilmaisua. Muhoksella esiopetuksessa omaehtoiselle leikille ja leikin kautta oppimiselle annetaan aina tilaa, aikaa ja välineitä.

Muhoksella hyödynnetään omia, paikallisia toimintaympäristöjä ja kulttuuritarjontaa, kuten jo aikaisemmissa luvuissa on mainittu. Yhteistyötä tehdään paikallisten kulttuurialan toimijoiden kanssa, joihin on pienellä paikkakunnalla helppo saada yhteys.

Lapselle annetaan mahdollisuus kokeilla eri ilmaisun muotoja ja hänelle annetaan osallistumisen kokemus ja vaikuttamismahdollisuus tulevan toiminnan suunnitteluun.

Ilmaisun monet muodot tukevat lapsen terveen itsetunnon ja itseilmaisun kehittymistä. Kokeilemalla eri taiteenaloja lapset oppivat arvostamaan omaa ja toisten tekemää ilmaisua.

Ilmaisun tuotoksia voidaan myös jakaa eri esiopetusyksiköiden välillä hyödyntämällä tieto- ja viestintäteknologiaa. Mahdollisuuksien mukaan tuotoksia ja esityksiä julkaistaan netin kautta tai näyttelyissä. Tämä tuo näkyväksi paikallisen lastenkulttuurin monimuotoisuutta.

Kielen rikas maailma

Muhoksen esiopetuksessa tavoitteena on, että lapsi haluaa ja uskaltaa ilmaista itseään sanallisesti ja kokonaisvaltaisesti, sekä opettelee kuuntelemisen ja vuorovaikutuksen taitoja.

Keskeisiä sisältöjä ovat arkipäivän keskustelut, omien ja toisten tunteiden, toiveiden ja mielipiteiden jakamisen, ohjeiden kuunteleminen ja noudattaminen

Lorut, riimit, arvoitukset ja moninaiset luku- ja kirjoitusleikit ovat niitä työtapoja, joiden avulla kieleen tutustutaan. Omia kirjoituksia ja muita kielellisiä harjoituksia voidaan tuottaa ja tehdä viestintäteknologiaa hyödyntäen.

Muhoksella on lapsia, joiden jommankumman tai molempien vanhempien äidinkieli on muu kuin suomi. Lapset voivat opettaa omalla äidinkielellään sanontoja, lauluja ja leikkejä muulle lapsiryhmälle ja saada näin vahvistusta oman kielellisen identiteettinsä kehittymiseen. Samalla tavalla voidaan opetella koko ryhmänä myös tukea tarvitsevien lasten kanssa käytettävien tukiviittomien käyttöä, ja tehdään tutuksi kielen rikasta maailmaa.

Minä ja meidän yhteisömme

Eettinen-, tunne- ja katsomuskasvatus tapahtuu arkipäivän tilanteissa. Katsomuskasvatuksessa uskonnollisuus tai uskonnottomuus huomioidaan toiminnassa esimerkiksi siten, että seurakunnan järjestämien tapahtumien aikana eri katsomustavan omaava esioppilas saa valvottua ja ohjattua toimintaa. Yhteistyötä tehdään eri uskontokuntien kanssa tarvittaessa. Eri uskontojen edustajat voivat vieraila esikouluissa kertomassa omasta katsomuksestaan.

Muhoksella esiopetuksessa huomioidaan oma kulttuuriympäristö ja -perintö eri toimintamuodoissa, vahvistaen lapsen juuria kotiseutuun.

Muhoksen kirkko taidearteineen tarjoaa kokonaisvaltaisen taide-elämyksen ja mahdollisuuden tutustua Muhoksen historiaan.

Koivu ja tähti- satu ja sen historiallinen tausta kuuluvat olennaisesti muhoslaiseen kulttuurihistoriaan. Sadun ympärille voidaan rakentaa monipuolisesti erilaisia oppimiskokonaisuuksia ja taide-elämyksiä. Tutustumiskohteita voivat olla esim. Koivu ja Tähti kulttuurikeskus, museo, kirkko, eri muistomerkit.

Oulujoki ja sen merkitys Muhokselle on historiallisesti sekä jokapäiväisessä toiminnassa olennainen tekijä. Se mahdollistaa luonnon tarkkailun ja muuttolintujen seurannan sekä ulkoilun ja virkistytymisen eri vuodenaikoina. Oulujoki antaa mahdollisuuden tutustua Muhosmuodostumaan ja geoparkiin laajemmin.

Kulttuuriperinnettä voidaan siirtää myös yhteistyössä ikäihmisten ja isovanhempien kanssa esim. vierailut laitoksiin tai esikouluun, erilaiset näyttelyt ja tapahtumat.

Yhteiskunnallisiin asioihin tutustutaan lasten kanssa jokapäiväisessä elämässä, esim. sopimalla yhdessä oman ryhmän säännöt ja toimintatavat. Mm. valtakunnalliset sanomalehti- ja mediaviikot mahdollistavat tutustumisen eri tiedotusvälineisiin ja antavat tilaisuuden ohjata mediakriittisyyteen.

Yhteisiin asioihin vaikuttaminen alkaa jo esikoulusta. Mahdollisuuksia tähän voi antaa esim. osallistuminen oppilas- ja ruokalatoimikuntaan. Toiveita ja aloitteita voidaan esittää esim. sähköpostitse eri tahoille erilaisissa asioissa, joihin lapset haluaisivat vaikuttaa.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Esiopetuksessa lasta ohjataan matemaattiseen ajatteluun arjessa; pohtimaan ongelmanratkaisua, herätellään loogista ajattelua ja avaruudellista hahmottamista, syy-seuraussuhteiden tunnistamista, muotojen ja hahmojen tunnistamista ja oppimista sekä harjoitellaan lukumäärien ja numeromerkkien yhteyden tunnistamista. Luonnon ja vuodenaikojen havainnointi ja kestävä elämäntavan harjoittelu on osa esiopetuksen arkipäivää. Esiopetuksessa tutkitaan rakennettua ja rakentamatonta ympäristöä. Ympäristökasvatuksessa voidaan hyödyntää mahdollisuuksien mukaan Muhoksen kunnan monipuolista/ -muotoista ympäristöä esim. metsät, Oulujoki, Koivikko, voimalaitokset ja Geopark.

Kasvan ja kehityn

Muhoksen kunnan esiopetuksessa lapsia ohjataan ravinnon, liikunnan, levon, ihmissuhteiden ja turvallisen elinympäristön avulla kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin.

Muhoksella on mahdollisuus monipuoliseen liikkumiseen sekä itsenäisesti että ohjatusti. Muhokselta löytyy mm jäähalli, uimahalli, Ponkilan urheilualue, Kirkkosaari, Korkalovaara, liikenne- ja leikkipuistot ja liikuntasalit, koulujen ja päiväkotien piha-alueet ja lähiliikuntapaikat. Näitä voidaan mahdollisuuksien mukaan hyödyntää myös esiopetuksessa.

Esiopetuksen ohjatun, monipuolisen ja säännöllisen liikkumisen lisäksi lapsia kannustetaan luontaiseen, omaehtoiseen arkipäivän liikkumiseen. Urheiluseurat ja järjestöt järjestävät monipuolisia liikuntamahdollisuuksia.

Esiopetuksen ruokailutilanteissa noudatetaan kestäväen kehityksen periaatteita. Ruokaa harjoitellaan ottamaan itselle sopiva annos ja kaikkia ruokalajeja maistellaan. Ruoan tähteet lajitellaan omiin keräilyastioihin. Kunnallisessa ruokalistassa on huomioitu lähiruokapäivä. Eri uskontoja ja kulttuuria edustavien lasten ruokailutottumukset ja -tavat huomioidaan keskustellen lapsiryhmässä.

Lasten kanssa tutustutaan kierrättämiseen ja kestäväen kehitykseen jokapäiväisessä toiminnassa opettelemalla lajittelua. Lasten ja kotien kanssa voidaan järjestää omia kierrätyspäiviä.

Hyvinvointia ja terveyttä tuetaan mm vahvistamalla jokaisen lapsen itsetuntoa. Erilaisuuden hyväksymistä, toisen arvostamista ja kunnioittamista harjoitellaan arkipäivän tilanteissa. Esikouluun on mahdollista kutsua vierailulle terveydenhuollon ammattilaisia, esim. terveydenhoitaja tai suuhygienisti.

Esioppilaiden turvallisuus ja koskemattomuus huomioidaan mm Kiusaamisen ehkäisy-suunnitelmassa ja Kiva Koulu ohjelmassa.

4.5.4. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä

Mikäli esiopetusyksikössä on eri kieli- tai kulttuuritaustaisia lapsia, suunnitellaan heidän opetustaan koulutuksen järjestäjän antamien ohjeiden mukaan, kuitenkin niin, että lapselle taataan hänen tarvitsemansa tukimuodot (S2, valmistava opetus).

Valmistava esiopetus 6-vuotiaille

Valmistava esiopetus 6-vuotiaille on tarkoitettu niille maahanmuuttajataustaisille lapsille, joiden suomen kielen ja/tai muut taidot eivät riitä esiopetuksen ryhmässä opiskelemiseen. Valmistavaa esiopetusta tarjotaan Muhoksella niille lapsille, joiden suomen kielen taito jää alkeiskielitaidon tasolle. Kielenkartoitusmenetelmänä käytetään havainnointia ja Pienten kielireppua. Suomen kielen taitotason asteikko on määritelty Pienten kielirepussa. Kielireppua käytetään myös opetuksen suunnittelun ja arvioinnin välineenä.

Valmistavan esiopetuksen aloittamisesta käydään keskustelu yhdessä huoltajien kanssa. Päätöksen valmistavan esiopetuksen aloittamisesta tekee päiväkodin johtaja tai koulun rehtori.

Päätös maahanmuuttajataustaisen oppilaaksi ottamisesta sekä valmistavaan opetukseen ottamisesta ja S2 -opetuksesta tehdään kunnan esiopetuksessa Dynasty -päätöksenä.

Valmistava esiopetus ja sen yhteydessä annettava suomen kielen opetus kuuluvat yleisen tuen piiriin ja sisältyvät päivittäiseen esiopetukseen. Valmistava esiopetus järjestetään lapsen omassa esiopetusryhmässä. Tavoitteet kirjataan erikseen lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan. Arvioinnissa noudatetaan samoja periaatteita kuin esiopetuksessa.

Valmistava esiopetus noudattaa esiopetuksen yleisiä tavoitteita, mutta huomioi samalla maahanmuuttajalapsen yksilölliset tarpeet. Opetuksessa käytetään lapsen opetukseen parhaiten soveltuvia menetelmiä, esim. kuvat, lyhyet ohjeet, selkokieli. Opetukseen osallistuva kuusivuotias lapsi osallistuu esiopetusryhmän toimintaan ja saa muun opetuksen yhteydessä suomen kielen opetusta.

Vastuu oman äidinkielen säilymisestä ja kehittämisestä on huoltajilla. Esiopetuksen henkilöstö kannustaa ja tukee perhettä vaalimaan omaa kieltään ja kulttuuriaan.

5. Lapsen kasvun ja oppimisen tuki

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa käytetään perusopetuslain mukaisesta oppimisen ja koulunkäynnin tuesta esiopetukseen paremmin sopivaa nimitystä kasvun ja oppimisen tuki. Kasvun ja oppimisen tuki ja opiskeluhoolto muodostavat kokonaisuuden. Tässä luvussa määrätään perusopetuslain mukaisesta oppimisen ja koulunkäynnin tuesta.

5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Esiopetukseen osallistuvat lapset kuuluvat perusopetuslain⁴⁹ mukaisen kasvun ja oppimisen tuen piiriin. Lain mukaan lapsilla on oikeus saada riittävää tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Lapsen kasvun ja oppimisen tuen kolme tasoa ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Perusopetuslaissa säädettyjä tukimuotoja ovat esimerkiksi osa-aikainen erityisopetus, tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet. Tukimuotoja voi käyttää kaikilla tuen tasoilla sekä yksittäin että samanaikaisesti toisiaan täydentävinä. Lapsen saaman tuen tulee olla joustavaa, pitkäjänteisesti suunniteltua ja tuen tarpeen mukaan muuttuvaa. Tukea annetaan niin kauan sekä sen tasoisena ja muotoisena kuin se on tarpeellista. Varhaisen tunnistamisen sekä kasvun ja oppimisen tuen tehtävänä on ehkäistä oppimisvaikeuksia sekä ongelmien monimuotoistumista ja syvenemistä.

Kasvun ja oppimisen tuen järjestämisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen ja lapsiryhmän vahvuudet sekä oppimis- ja kehitystarpeet. Esiopetuksessa huolehditaan siitä, että kaikki lapset saavat onnistumisen kokemuksia oppimisessa ja ryhmän jäsenenä toimimisessa. Näin tuetaan lasten myönteistä käsitystä itsestään. Monipuolista palautetta ja oppimisesta koottua tietoa käytetään suunnitelmallisesti lasten kannustamiseen ja ohjaamiseen. Tällä tehdään oppimisen edistymisen lapsille näkyväksi.

Kasvun ja oppimisen tukeminen merkitsee yhteisöllisiä ja oppimisympäristöihin liittyviä ratkaisuja sekä lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamista. Huomiota kiinnitetään erityisesti esteettömyyteen, oppimisvaikeuksien ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen tunnistamiseen. Opettajien, erityisopettajien, esiopetuksen muun henkilöstön sekä muiden tuen ammattihenkilöiden monialainen yhteistyö lasten tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa on tärkeää. Yhteistyöhön kulloinkin osallistuvat ammattihenkilöt harkitaan tapauskohtaisesti.

Periaatteena on, että tuen tarve arvioidaan, ja sitä koskevat ratkaisut ja perusopetuslain mukaiset päätökset tehdään mahdollisimman pian esiopetuksen alettua. Usein lapsen tuen tarve on havaittu jo ennen esiopetuksen alkamista. Esiopetuksen, lapsen aiemman varhaiskasvatuksen, neuvolan ja huoltajien yhteistyöllä turvataan lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen jatkumoa. Tietoa lapsen mahdollisesti ennen esiopetusta saamista tukitoimista hyödynnetään esiopetuksessa.

Tuen tarvetta arvioitaessa ensimmäiseksi tarkastellaan käytettyjä toimintatapoja, opetusjärjestelyjä ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja.

Tuki annetaan lapselle ensisijaisesti omassa esiopetusryhmässä erilaisin joustavin järjestelyin, ellei lapsen etu välttämättä edellytä lapsen siirtämistä toiseen ryhmään tai yksikköön. Mikäli lapsi käyttää esiopetuksen lisäksi muita varhaiskasvatuspalveluja, esiopetuksen ja muun varhaiskasvatuksen henkilöstö tekee yhteistyötä lapsen kasvun ja oppimisen tukeen liittyvissä asioissa.

On tärkeää, että tieto lapsen tuen tarpeesta ja esiopetuksen aikana saamasta tuesta siirtyy myös perusopetukseen. Opetuksen järjestäjät vastaavat sujuvista tiedon siirron käytäntöjen luomisesta ja kehittämisestä.

49 Perusopetuslaki 30 § 1 mom. (642/2010)

5.2. Yhteistyö huoltajan kanssa tuen aikana

Opetus ja kasvatustulee järjestää yhteistyössä ⁵⁰huoltajien kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea. Kun lapsella on tuen tarvetta, huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu. Esiopetuksen henkilöstön tulee tuntee säädökset ja määräykset, jotka liittyvät huoltajan kanssa tehtävään yhteistyöhön lapsen tukeen liittyvissä asioissa. Kaikille huoltajille on hyvä kertoa tuen mahdollisuudesta ja sen keskeisistä periaatteista. Lapset osallistuvat yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, heille sopivalla tavalla.

Esiopetuksen henkilöstön on tärkeää olla yhteydessä huoltajaan heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen ongelmia tai hänen hyvinvointinsa on vaarantumassa. Huoltajalle annetaan riittävästi tietoa esimerkiksi lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Huoltajaa kannustetaan tukemaan osaltaan lastaan tavoitteiden saavuttamisessa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Huoltajien on hyvä tietää, että he tai lapsi eivät voi kieltäytyä kasvun ja oppimisen tuen vastaanottamisesta, eikä heidän suostumustaan tarvita tuen tarpeen arviointiin ja tuen suunnitteluun. Lapsi voi tarvita myös yksilökohtaisen opiskeluhuollon tukea. Tämä perustuu vapaaehtoisuuteen ja edellyttää huoltajan suostumusta (katso Opiskeluhuolto).

5.3. Yleinen tuki

Laadukas esiopetus on perusta lapsen kasvulle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennakolta esimerkiksi erilaisilla työtavoilla ja pedagogisilla menetelmillä, ryhmiä joustavasti muuntelemalla sekä opettajien keskinäisellä ja muun henkilöstön yhteistyöllä. Opetuksessa otetaan huomioon sekä ryhmän että yksittäisen lapsen tarpeet.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Tämä tarkoittaa yleensä yksittäisiä tukitoimia, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Yleistä tukea annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä, eikä tuen aloittaminen edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä.

Tuen tarpeiden arviointi ja tarvittavan tuen antaminen kuuluvat kaikkiin kasvatus- ja opetustilanteisiin. Tuki järjestetään esiopetuksen opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Huoltajan ja lapsen kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä. Yleisen tuen aikana lapsen tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa soveltuvia materiaaleja ja välineitä, esiopetukseen soveltuvia opetusohjelmia ja osa-aikaista erityisopetusta. Oppimissuunnitelmaa voidaan käyttää yleisen tuen aikana.

5.4. Tehostettu tuki

Lapselle, joka tarvitsee säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja, on pedagogiseen arvioon perustuen annettava tehostettua tukea⁵¹ hänelle laaditun oppimissuunnitelman mukaisesti. Tehostettua tukea annetaan silloin, kun yleinen tuki ei riitä, niin kauan kuin lapsi sitä tarvitsee. Lapsen tehostettu tuki suunnitellaan kokonaisuutena. Se on luonteeltaan vahvempaa ja pitkäjänteisempää kuin yleinen tuki. Lapsi tarvitsee yleensä myös useampia tukimuotoja. Tehostetun tuen aikana voidaan käyttää kaikkia esiopetuksen tukimuotoja lukuun ottamatta erityisen tuen päätöksen perusteella annettavaa erityisopetusta.

Tuki järjestetään opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Opettaja antaa palautetta lapselle ja huoltajalle lapsen edistymisestä sekä kuuntelee ja ottaa huomioon heidän näkemyksensä asiasta. Opettaja seuraa lapsen oppimista ja hyvinvointia säännöllisesti yhteistyössä huoltajan kanssa tehostetun tuen aikana. Mikäli arvioinnin perusteella todetaan tuen tarpeen muuttuneen tai annettu tuki ei hyödytä lasta, päivitetään oppimissuunnitelma vastaamaan uutta tilannetta.

⁵⁰ Valtioneuvoston asetus (422/2012)

⁵¹ Perusopetuslaki 16 a § 1 mom. (642/2010)

Tehostettua tukea annetaan pääsääntöisesti esiopetuksen loppuun saakka. Koska tuen vaikutuksia ei voida yleensä todeta lyhyessä ajassa, erityisen tuen päätöksen tekeminen esiopetuksen aikana tehostettua tukea saavalle lapselle on harvoin tarpeen.

Pedagoginen arvio

Tehostetun tuen aloittaminen perustuu pedagogiseen arvioon. Kirjallisessa pedagogisessa arvioissa kuvataan

- lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilanne esiopetuksen henkilöstön, huoltajan ja lapsen näkökulmista
- lapsen saama yleinen tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksista
- lapsen kiinnostuksen kohteet, kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, ohjauksellisilla, opiskeluhuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä lasta voidaan tukea
- arvio tehostetun tuen tarpeesta.

Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä lapsen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta. Opettaja tai opettajat laativat yhdessä kirjallisen pedagogisen arvion. Tarvittaessa arvion laatimisessa käytetään muita asiantuntijoita. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla.

Tehostetun tuen ⁵²aloittaminen, järjestäminen ja tarvittaessa palaaminen takaisin yleisen tuen piiriin, käsitellään pedagogiseen arvioon perustuen moniammatillisesti yhteistyössä opiskeluhuollon ammattihenkilöiden kanssa. Tähän käsittelyyn ei tarvita huoltajan suostumusta. Käsittelyä koskevat tiedot kirjataan opetuksen järjestäjän päättämällä tavalla, esimerkiksi kirjallisesti laadittuun pedagogiseen arvioon.

Oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana

Tehostetun tuen ⁵³aikana lapselle järjestettävä tuki kirjataan lapsen oppimissuunnitelmaan. Oppimissuunnitelma on hyväksyttyyn opetussuunnitelmaan perustuva suunnitelma lapsen kasvun ja oppimisen tavoitteista, tarvittavista opetusjärjestelyistä sekä lapsen tarvitsemasta tuesta ja ohjauksesta.

Tavoitteena on turvata lapsen edellytykset saavuttaa hänelle asetetut tavoitteet. Tehostettua tukea varten tehtävä oppimissuunnitelma perustuu pedagogisessa arvioissa tuotettuun tietoon. Oppimissuunnitelma on laadittava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteistyössä ⁵⁴lapsen ja huoltajan kanssa. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla. Oppimissuunnitelman laatimisen yhteydessä sovitaan tavoitteiden toteutumisen seurannasta ja suunnitelman tarkistamisen aikataulusta. Lisäksi oppimissuunnitelma tarkistetaan vastaamaan tuen tarvetta aina lapsen tilanteen muuttuessa.

Tehostettua tukea varten laadittavan oppimissuunnitelman tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin lapsen esiopetuksen ja tuen järjestäminen edellyttää:

Lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja oppimiseen liittyvät tavoitteet

- lapsen näkemys tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan
- lapsen kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- lapsen oppimiseen, työskentely- ja vuorovaikutustaitoihin liittyvät tavoitteet

Pedagogiset ratkaisut

52 Laki perusopetuslain muuttamisesta 1288/2013, 16 a §

53 Laki perusopetuslain muuttamisesta 1288/2013, 16 a §

54 Perusopetuslaki 16 a § 1 mom. (642/2010)

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, työskentelytavat ja kommunikointitavat
- lapselle tarjottava osa-aikainen erityisopetus
- lapsen ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- opiskeluhuollon ja muiden asiantuntijoiden antama tuki ja eri toimijoiden vastuunjako
- esiopetukseen osallistumisen edellyttämät perusopetuslain mukaiset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut, erityiset apuvälineet sekä eri toimijoiden vastuunjako
- yhteistyön toteuttaminen lapsen ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- lapsen mahdollinen osallistuminen muuhun varhaiskasvatukseen ja kuvaus yhteistyöstä toiminnan järjestäjän kanssa

Tuen seuranta ja arviointi

- oppimissuunnitelman tavoitteiden toteutumisen seuranta, toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi sekä arviointiajankohdat
- oppimissuunnitelman tarkistaminen ja sen ajankohta
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt

Oppimissuunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia.

5.5. Erityinen tuki

Erityistä tukea annetaan niille lapsille, joiden kasvun, kehityksen tai oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei toteudu riittävästi muuten. Lapsen edellytykset ovat voineet heikentyä esimerkiksi vamman tai vakavan sairauden vuoksi. Erityisen tuen tehtävänä on antaa lapselle kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista kasvun ja oppimisen tukea sekä edistää hänen oppimisedellytyksiään. Myös erityistä tukea saavan lapsen on saatava kokea onnistumisen ja oppimisen iloa. Näin vahvistetaan hänen itsetuntoaan ja oppimismotivaatiotaan.

Lapsen erityisestä tuesta voidaan päättää joko esiopetuksen aikana tai ennen esi- tai perusopetuksen alkamista. Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että lapsen opetusta ei vamman, sairauden, kehityksessä viivästyminen tai tunne-elämän häiriön taikka muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten.

Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta lapsen tarvitsemasta, perusopetuslain⁵⁵ mukaan annettavasta tuesta. Erityisopetus ja lapsen saama muu tuki muodostavat järjestelmällisen kokonaisuuden. Käytettävissä ovat kaikki perusopetuslain mukaiset tukimuodot. Opetuksen järjestäjä huolehtii, että erityisen tuen toteuttamisessa on käytettävissä erityispedagogista osaamista.

Sellaiselle lapselle, jolle on tehty erityisen tuen päätös, annetaan erityisopetusta hänelle laaditun henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman mukaisesti. Erityisopetukseen sisältyvillä pedagogisilla ratkaisuilla pyritään ensisijaisesti turvaamaan lapsen oppiminen. Pedagogiset ratkaisut voivat liittyä esimerkiksi opetukseen ja työtapoihin tai valittaviin materiaaleihin ja välineisiin.

Oppimista tukevien erityisopetuksen pedagogisten ratkaisujen lisäksi erityistä tukea saavalla lapsella on oikeus myös muuhun esiopetuksen tukeen. Tällaista muuta tukea ovat esimerkiksi, yksilökohtainen opiskeluhoolto, tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet.

Pedagoginen selvitys

⁵⁵ Perusopetuslaki 17 § 1 mom. (642/2010)

Ennen erityistä tukea⁵⁶ koskevan päätöksen tekemistä esiopetuksen järjestäjän on tehtävä lapsesta pedagoginen selvitys. Opetuksen järjestäjän päättämä toimielin, viranhaltija tai työntekijä hankkii

- lapsen esiopetuksesta vastaavilta opettajilta kirjallisen selvityksen lapsen oppimisen etenemisestä
- opiskeluhuollon ammattihenkilöiden kanssa moniammatillisena yhteistyönä tehdyn kirjallisen selvityksen lapsen saamasta tehostetusta tuesta ja lapsen kokonaistilanteesta.

Näiden kahden selvityksen perusteella esiopetuksen järjestäjä tekee arvon lapsen erityisen tuen tarpeesta. Selvitysten ja niiden pohjalta laaditun arvon muodostamaa kokonaisuutta kutsutaan pedagogiseksi selvitykseksi⁵⁷.

Kirjallisessa pedagogisessa selvityksessä kuvataan

- lapsen oppimisen eteneminen
- lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilannetta esiopetuksen henkilöstön, huoltajan ja lapsen näkökulmista
- lapsen saama tehostettu tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksista
- lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet, oppimisvalmiudet sekä lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät erityistarpeet
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, ohjauksellisilla, opiskeluhuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä lasta voidaan tukea
- arvio erityisen tuen tarpeesta.

Pedagogisen selvityksen laatimisessa hyödynnetään lapsesta mahdollisesti aiemmin laadittua pedagogista arviota ja lapsen oppimissuunnitelmaa. Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä lapsen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta.

Pedagogisen selvityksen lisäksi erityisen tuen päätöksen valmistelemiseksi tulee tarvittaessa hankkia muita lausuntoja, kuten psykologinen tai lääketieteellinen lausunto tai vastaava sosiaalinen selvitys. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla.

Erityisen tuen päätös

Erityisen tuen⁵⁸ antamiseksi esiopetuksen järjestäjän tulee tehdä kirjallinen päätös. Ennen erityistä tukea⁵⁹ koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on kuultava lasta ja huoltajaa. Päätös tehdään hallintolain⁶⁰ mukaisesti. Erityisen tuen⁶¹ päätöksessä tulee päättää lapsen pääsääntöinen opetusryhmä, mahdolliset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut tarvittavat palvelut sekä tarvittaessa lapsen esiopetuksen poikkeava järjestäminen. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltajat voivat hakea siihen muutosta valittamalla⁶². Päätös⁶³ on aina perusteltava. Päätöksen perustelut sisältyvät yleensä pedagogiseen selvitykseen ja mahdollisiin lausuntoihin.

Erityisen tuen⁶⁴ päätös voidaan tehdä ennen esi- tai perusopetuksen alkamista tai esi- tai perusopetuksen aikana ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvon perusteella ilmenee, että lapsen opetusta

56 Perusopetuslaki 17§ 3 mom. (642/2010) ja hallintolaki 34, 35 ja 36 § (434/2003)

57 Perusopetuslaki 17§ 3 mom. (642/2010)

58 Perusopetuslaki 17 § 2 mom. (642 /2010)

59 Perusopetuslaki 17 § 3 mom. (642/2010)

60 Hallintolaki (434/2003)

61 Perusopetuslaki 17 § 2 mom. (642/2010)

62 Perusopetuslaki 42 § 2 mom. (642/2010)

63 Hallintolaki 45§ 1 mom. (434/2003)

64 Perusopetuslaki 17 § 4 mom. (642/2010)

ei vammaan, sairauden, kehityksessä viivästyksen tai tunne-elämän häiriön tai muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten. Yleensä erityisen tuen päätös tehdään aikaisintaan esiopetuksen alkaessa. Ainoastaan pidennettyä oppivelvollisuutta tarvitsevalle lapselle se tulee tehdä viisivuotiaana. Jos erityisen tuen päätös tehdään esiopetuksen aikana ilman tehostetun tuen antamista, tulee sen perustua lapsen tilanteen uudelleen arviointiin esimerkiksi onnettomuuden tai vakavan sairauden seurauksena.

Perusopetuslain mukaan erityisen tuen tarpeellisuus tarkistetaan aina lapsen tuen tarpeen muuttuessa sellaisissa asioissa, joista päätetään erityisen tuen päätöksessä. Tarkistaminen esiopetuksen aikana tarkoittaa yleensä jonkin erityisen tuen päätöksessä määrätyn asian muuttamista. Tällaisia ovat esimerkiksi muutos avustajapalvelussa tai erityisissä apuvälineissä. Tarkistamista varten lapsesta tehdään uusi pedagoginen selvitys. Mikäli lapsi ei enää tarvitse erityistä tukea, tulee tuen lopettamisesta tehdä päätös. Tällöin lapselle ryhdytään antamaan tehostettua tukea. Koska tuen vaikutuksia ei voida yleensä todeta lyhyessä ajassa, erityisen tuen lopettaminen esiopetuksen aikana on harvinaista.

Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma

Erityistä tukea koskevan päätöksen toimeenpanemiseksi lapselle on laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Suunnitelmasta tulee ilmetä lapsen erityistä tukea⁶⁵ koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen. Se on kirjallinen suunnitelma lapsen esiopetuksen ja oppimisen tavoitteista, sisällöistä, käytettävistä pedagogisista menetelmistä ja lapsen tarvitsemasta tuesta.

Erityistä tukea varten tehtävä HOJKS perustuu pedagogisessa selvityksessä tuotettuun tietoon. Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman laatimisessa hyödynnetään lapselle mahdollisesti aiemmin laadittua oppimissuunnitelmaa. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla. Lapsen opettajat laativat suunnitelman yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa, ellei siihen ole ilmeistä estettä. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat.

Erityistä tukea varten laadittavan HOJKSin tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin lapsen esiopetuksen ja tuen järjestäminen edellyttää:

Lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja oppimisen liittyvät tavoitteet

- lapsen näkemys tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan
- lapsen kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- lapsen oppimiseen, työskentelytaitoihin sekä kehitykseen liittyvät tavoitteet, kuten tiedolliset, sosiaaliset, motoriset, kielelliset ja emotionaaliset tavoitteet

Pedagogiset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, työskentelytavat ja kommunikointitavat
- lapselle tarjottava erityisopetus
- lapsen ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- opiskeluhuollon ja muiden asiantuntijoiden antama tuki ja eri toimijoiden vastuunjako
- erityistä tukea koskevan päätöksen mukaiset tulkittamis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut, erityiset apuvälineet sekä eri toimijoiden vastuunjako
- yhteistyön toteuttaminen lapsen ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- lapsen mahdollinen osallistuminen muuhun varhaiskasvatukseen ja kuvaus yhteistyöstä toiminnan järjestäjän kanssa
- kuvaus lapsen esiopetuksen kuljetusten järjestelyistä ja vastuista sekä kuljetusta odottavan lapsen ohjauksesta toiminnasta ja valvonnasta

⁶⁵ Perusopetuslaki 17 a § (642/2010)

Tuen seuranta ja arviointi

- lapsen ja huoltajan kanssa yhdessä tehtävä arvio lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen kokonaistilanteesta
- HOJKS:n tavoitteiden toteutumisen seuranta ja toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi sekä arviointiajankohdat
- HOJKS:n tarkistaminen ja sen ajankohta
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt

Henkilökohtaisessa opetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia. HOJKSiin voidaan liittää huoltajan antamat yksilöidyt tiedonsiirtoluvat.

HOJKS⁶⁶ tulee tarkistaa tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran lukuvuodessa, lapsen tarpeiden mukaiseksi. Sitä muutetaan aina lapsen tuen tarpeen tai opetuksen tavoitteiden muuttuessa. Jos erityisen tuen antaminen päätetään lopettaa, lapselle laaditaan oppimissuunnitelma tehostetun tuen antamiseksi.

Pidennetty oppivelvollisuus

Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta perusopetuslaissa⁶⁷ säädettyä aikaisemmin. Oppivelvollisuus päättyy, kun perusopetuksen oppimäärä on suoritettu tai kun pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan oppilaan oppivelvollisuuden alkamisesta on kulunut 11 vuotta. Esiopetus voi pidennetyn oppivelvollisuuden⁶⁸ piirissä olevalle lapselle annettavassa esiopetuksessa kestää yhden tai kaksi vuotta. Tarkoitus on vahvistaa lapsen valmiuksia niin, että hän selviytyisi opiskelustaan perusopetuksessa mahdollisimman hyvin.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvat vaikeasti vammaiset lapset. Myös vaikea sairaus voi olla syynä pidennettyyn oppivelvollisuuteen⁶⁹. Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapselle tehdään tällöin myös päätös erityisestä tuesta. Lapselle laaditaan HOJKS esiopetuksen alkaessa. Lapsella on oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna oikeus⁷⁰ saada esiopetusta. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalla lapsella tämä oikeus esiopetukseen alkaa sen vuoden syyslukukauden alussa, jolloin lapsi täyttää viisi vuotta. Päätös oppivelvollisuuden pidentämisestä tarvitaan ennen esiopetuksen alkua, jotta oikeus siihen voi toteutua.

Lapsen ohjautuminen riittävän varhain tuen piiriin edellyttää yhteistyötä eri hallintokuntien välillä. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehtoista ja valinnan vaikutuksista. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen. Esiopetuksen kesto ja perusopetuksen aloittaminen tulee suunnitella lapsen edistymisen, tuen tarpeen ja kokonaistilanteen perusteella.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten esiopetus voidaan järjestää vaihtoehtoisesti kolmella eri tavalla:

- Lapsi aloittaa oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa sinä vuonna, kun hän täyttää viisi vuotta, jatkaa toisen vuoden oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluvassa esiopetuksessa ja aloittaa tämän jälkeen perusopetuksen.
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa yhden vuoden, minkä jälkeen hän aloittaa perusopetuksen.
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa kaksi vuotta. Tällöin lapsi aloittaa

66 Perusopetuslaki 17 a § (642/2010)

67 Perusopetuslaki 25 § 2 mom. (628/1998)

68 Perusopetuslaki 9 § 2 mom. (628/1998)

69 Hallituksen esitys Eduskunnalle koulutusta koskevaksi lainsäädännöksi (HE 86/1997)

70 Perusopetuslaki 17 § 4 mom. (642/2010) ja 26 a § 2-3 mom. (1040/2014)

perusopetuksen⁷¹ vuotta säädettyä myöhemmin eli sinä vuonna, kun hän täyttää 8 vuotta. Perusopetuksen myöhemmästä aloittamisesta on tehtävä erillinen hallintopäätös.

5.6. Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot

Osa-aikainen erityisopetus

Lapsella, jolla on vaikeuksia oppimisessaan tai koulunkäynnissään, on oikeus saada osa-aikaista erityisopetusta⁷² muun esiopetuksen ohessa. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan lapsille, joilla on esimerkiksi kielellisiin, matemaattisiin tai motorisiin taitoihin liittyviä vaikeuksia, vaikeuksia oman toiminnan ohjauksessa, tarkkaavaisuudessa tai vuorovaikutustaidoissa. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteena on vahvistaa lapsen oppimisedellytyksiä ja ehkäistä kehityksen ja oppimisen vaikeuksia. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan kaikilla tuen tasoilla.

Osa-aikaista erityisopetusta annetaan joustavin järjestelyin samanaikaisopetuksena, pienryhmässä tai yksilöopetuksena. Osa-aikaisen erityisopetuksen toteuttamistavoista esiopetuksessa tiedotetaan kaikille huoltajille. Sen toteuttamista suunnitellaan ja sen tarvetta ja vaikutuksia arvioidaan opettajien keskinäisenä yhteistyönä sekä yhdessä lapsen ja huoltajan kanssa. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet ja sisällöt nivelletään lapsen saamaan muuhun opetukseen.

Opetukseen osallistumisen edellyttämät palvelut ja erityiset apuvälineet

Lapsella on oikeus saada maksutta⁷³ opetukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut ja erityiset apuvälineet kaikilla tuen tasoilla. Tarkoituksena on turvata lapselle kasvun ja oppimisen perusedellytykset, esteettömyys ja mahdollisuus vuorovaikutukseen kaikissa oppimisympäristöissä.

Lapselle järjestetään tarvittaessa tulkitsemisestä esimerkiksi kuulovamman tai kielellisen erityisvaikeuden takia. Hän voi tarvita myös puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiokeinoja, kuten erilaisia symbolijärjestelmiä. Viittomakieltä käyttävien lasten kommunikaation tukena voidaan tarvittaessa käyttää viittomakielen tulkkiä tai viittomakielentaitoista avustajaa. Eriasteisesti kuulovammaisten lasten kohdalla tulkkauksen menetelmä saattaa olla myös jokin muu kuin viittomakielen tulkkaus. Lapsen kielellisen erityisvaikeuden takia käytetään puhevammaisten tulkkiä tai puhetta tukevia ja korvaavia menetelmiä hallitsevaa avustajaa. Myös opettaja voi tukea lasta kommunikoinnissa viittomien tai muiden symbolien avulla.

Avustajan antama tuki edistää lapsen itsenäistä selviytymistä ja omatoimisuutta sekä myönteisen itsetunnon kehittymistä. Avustajan antama tuki voidaan suunnata yksittäiselle lapselle tai opetusryhmälle. Opettajan tehtävänä on suunnitella, opettaa, antaa tukea sekä arvioida lapsen ja koko ryhmän oppimista ja työskentelyä. Avustaja ohjaa ja tukee lasta päivittäisissä tilanteissa ja tehtävien suorittamisessa opettajan tai muiden tuen ammattihenkilöiden ohjeiden mukaisesti. Opettajat ja avustajat suunnittelevat ja arvioivat työtään yhdessä sekä tarvittaessa esiopetuksen muun henkilöstön kanssa.

Eryitysten apuvälineiden tarve voi liittyä näkemiseen, kuulemiseen, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen. Se voi liittyä myös oppimisen erityistarpeisiin. Tällöin käytetään esimerkiksi erilaisia tietoteknisiä sovelluksia, äänikirjoja, matematiikan havainnollistamisen välineitä tai keskittymistä tukevia apuvälineitä. Lapsen kanssa työskentelevät perehtyvät riittävästi opetukseen osallistumisen edellyttämien apuvälineiden käyttöön sekä ohjaavat lasta ja huoltajaa näiden käytössä yhteistyössä tuen muiden ammattihenkilöiden kanssa. Apuvälineitä käytetään suunnitelmallisesti, niiden käyttöä ja tarvetta arvioidaan säännöllisesti.

Lapsen kanssa työskentelevät suunnittelevat yhdessä opetukseen osallistumisen edellyttämien palvelujen ja apuvälineiden käytön eri oppimistilanteissa hyödyntäen tarvittaessa muita asiantuntijoita. Lapsen tukeminen voi edellyttää erityisosaamista, jota esiopetusyksikön omalla

⁷¹ Perusopetuslaki (628/1998) 27 §

⁷² Perusopetuslaki 16 § 2 mom. (642/2010)

⁷³ Perusopetuslaki 31 § 1 mom. (477/2003)

henkilöstöllä ei ole riittävästi. Tällöin hyödynnetään esimerkiksi oppimis- ja ohjauskeskusten lapsille tarjoamia palveluja ja henkilöstölle suunnattua koulutusta ja konsultaatiota.

Opetuksen järjestäjä päättää tulkitsemis- ja avustajapalveluista sekä muista opetuspalveluista ja erityisistä apuvälineistä. Lapsen palveluiden ja apuvälineiden tarve ja määrä arvioidaan lapsen opettajien ja opiskeluhoitopalvelujen henkilöstön yhteistyönä hyödyntäen lapsen ja huoltajan antamia tietoja sekä mahdollisten esiopetuksen ulkopuolisten asiantuntijoiden lausuntoja. Tehostettua tukea saavan lapsen palveluiden ja apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa arvioissa. Erityistä tukea saavan lapsen palveluiden ja erityisten apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa selvityksessä ja niistä päätetään erityisen tuen päätöksessä. Yleistä ja tehostettua tukea saavalle lapselle tehdään lapsen tarvitsemista palveluista ja erityisistä apuvälineistä hallintopäätös. Palveluiden ja apuvälineiden käyttö kuvataan oppimissuunnitelmassa tai HOJKSissa.

5.7. Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa opetussuunnitelmassa päätetään ja kuvataan tuen järjestämisen käytännöt mahdollisimman konkreettisesti opetuksen järjestäjän määrittämällä tavalla. Opetussuunnitelmassa voidaan käyttää perusteiden tekstiä soveltuvin osin.

Paikallisessa opetussuunnitelmassa kuvataan:

Kasvun ja oppimisen tuen järjestäminen

- tuen käytännön järjestämiseen liittyvät keskeiset paikalliset linjaukset
- ennaltaehkäisevän työn ja varhaisen puuttumisen toimintamallit
- toiminta nivelvaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytänteet
- kasvun ja oppimisen tuen tarpeiden suunnitelmallinen seulonta tuen järjestämiseksi, arviointi tuen aikana sekä seuranta
- yhteistyö, vastuut ja työnjako esiopetuksesta vastaavan hallinnon sisällä sekä muiden hallintokuntien kanssa
- yhteistyö opiskeluhoitopalveluista vastaavien ja muiden tarvittavien asiantuntijoiden kanssa tuen tarpeen arvioinnissa, tuen suunnittelussa, järjestämisessä sekä käytännön toteuttamisessa
- huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön keskeiset toimintaperiaatteet kasvun ja oppimisen tuen kysymyksissä
- kasvun ja oppimisen tukeen liittyvät toimivaltuudet eri hallintopäätöksissä

Yleinen tuki

- yleisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa

Tehostettu tuki

- tehostetun tuen käytännön järjestäminen
- pedagogisen arvion laadintaan liittyvät käytänteet
- toimintatavat lapsen tehostetun tuen aloittamisessa, toteuttamisessa ja päättämisessä
- oppimissuunnitelman laadintaan, arviointiin ja tarkistamiseen liittyvät käytänteet
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken pedagogisen arvion ja oppimissuunnitelman laadinnassa, tehostetun tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa pedagogisen arvion ja oppimissuunnitelman laadinnassa, tehostetun tuen järjestämisessä

Erityinen tuki

- erityisen tuen käytännön järjestäminen
- pedagogisen selvityksen laadintaan liittyvät käytänteet

- huoltajan ja lapsen kuulemiseen liittyvä menettely
- erityisen tuen päätöksen tekeminen
- erityisen tuen päätöksen tarkistaminen
- toimintatavat, kun erityinen tuki päätetään lopettaa ja tuki jatkuu tehostettuna tukena
- HOJKSin laadintaan, arviointiin ja tarkistamiseen liittyvät käytänteet
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken pedagogisen selvityksen ja HOJKSin laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa pedagogisen selvityksen ja HOJKSin laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- pidennetyt oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten kohdalla
 - lapsen ohjautuminen pidennetyt oppivelvollisuuden piiriin, monialainen yhteistyö prosessissa
 - opetuksen käytännön järjestäminen
 - yhteistyö muun varhaiskasvatuksen kanssa sekä muu yhteistyö, eri toimijoiden vastuut ja työnjako
 - yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa

Perusopetuslaissa säädetty tukimuodot

- tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- huoltajalle ja lapselle tiedottamiseen ja huoltajan ja lapsen kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyvät toimintatavat

Paikallisessa opetussuunnitelmassa määritellään tulkitsemis- ja avustajapalveluihin sekä muihin opetuspalveluihin ja erityisiin apuvälineisiin liittyvät hallinnolliset käytänteet ja päätöksenteko opetuksen järjestäjän päättämällä tavalla.

5.7.1. Kasvun ja oppimisen tuen järjestäminen

Kasvun ja oppimisen tuen järjestäminen

Kasvun ja oppimisen tuen tarpeiden suunnitelmallinen seulonta tuen järjestämiseksi

Opettajat arvioivat esioppilaiden taitoja ja edistymistä jatkuvasti päivittäisissä tilanteissa esiopetusvuoden kuluessa. Jotta tuen tarpeet havaittaisiin mahdollisimman varhain, lasten taitoja arvioidaan kunnallisen esiopetuksen vuosikellon suunnitelman mukaisesti, sekä tarpeen mukaan myös muiden arviointien tuloksia hyväksi käyttäen.

Taitotasokartoituksia suorittavat esiopettajat ja erityisopettajat kartoitussuunnitelmassa määritellyn työnjaon mukaisesti. Jos kartoituksessa ja lasta havainnoidessa herää huoli lapsen oppimisesta ja kehityksestä, huoltajiin ollaan yhteydessä, ja suunnitellaan yhteistyössä heidän sekä erityisopettajan kanssa lapsen tarvitsemia tukikeinoja.

Yhteistyö, vastuut ja työnjako esiopetuksesta vastaavan hallinnon sisällä sekä muiden hallintokuntien kanssa

Yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa on esitetty "Tuen järjestämisen toimenpiteet, vastuuhenkilöt ja laadittavat asiakirjat" kaaviossa.

Yhteistyötä tehdään oppilashuollon palveluista vastaavien ja muiden tarvittavien asiantuntijoiden kanssa tuen tarpeen arvioinnissa, tuen suunnittelussa, järjestämisessä sekä käytännön toteuttamisessa.

Oppimisen ja koulunkäynnin tukeen liittyvät toimivaltuudet eri hallintopäätöksissä

Hallinnolliset päätökset erityisestä tuesta ja pidennetystä oppivelvollisuudesta, perusopetuksen poikkeuksellisesta aloittamisesta sekä lukuvuodeksi kerrallaan lapsen pienluokkaan sijoittumisesta tekee sivistys- hyvinvointijohtaja. Valmistelun näitä päätöksiä varten tekee lapsen sen hetkisestä varhaiskasvatus/ esiopetuspaikasta riippuen päiväkodin johtaja, perhepäivähoidon ohjaaja tai koulun rehtori.

Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön keskeiset toimintaperiaatteet kasvun ja oppimisen tuen kysymyksissä

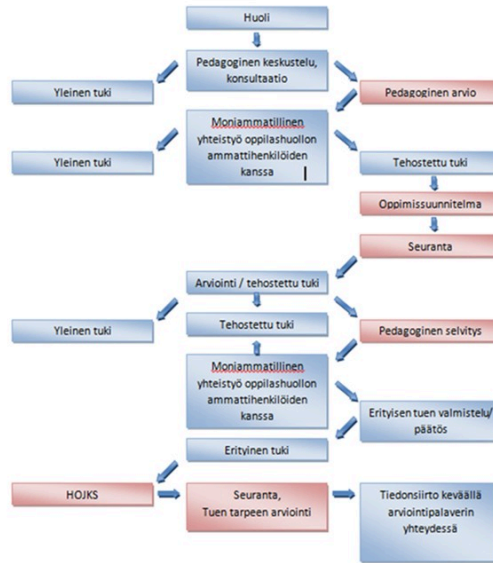
Huoltajilla on ensisijainen kasvatusvastuu lapsesta. Luottamuksellinen yhteydenpito esiopetuksen ja huoltajien välillä luo pohjan lapsen kasvun ja oppimisen tuen toteutumiselle.

Esiopetuksen henkilökunta on aloitteellinen tukitoimien suunnittelussa. Tukitoimet ovat lapsen oikeus ja niitä toteutetaan lapsen esiopetuksessa. Koollekutsujana palaveriin on pääasiassa lasta opettava opettaja tai esiopetusyksikön johtaja.

Toimenpide	Vastuuhenkilö	Asiakirja
Pedagogisen arvion tekeminen	esiopettaja / erityisopettajan konsultointi	Pedagoginen arvio
Moniammatillinen yhteistyö oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa	esiopettaja / erityisopettaja	Pedagoginen arvio
Päätös tehostetun tuen aloittamisesta	rehtori / päiväkodin johtaja	Pedagoginen arvio
Siirtyminen tehostettuun tukeen		
Oppimissuunnitelman laatiminen	esiopettaja / erityisopettajan konsultointi	Oppimissuunnitelma
Oppimissuunnitelman mukainen opetus ja kuntoutus	esiopettaja /erityisopettaja/ terapeutit	
Oppimissuunnitelman tarkistaminen: tavoitteiden sekä tarvittavan tuen arviointi moniammatillisesti keväällä	esiopettaja /erityisopettaja	Oppimissuunnitelma tai tarvittaessa pedagoginen arvio tehostetun tuen päättämiseksi
Oppimissuunnitelman säilytys ja arkistointi	kuntakohtaisten ohjeiden mukaisesti	
Selvitys kasvun ja oppimisen etenemisestä sekä tehostetun tuen toteutumisesta	esiopettaja /erityisopettaja	Pedagoginen selvitys
Psykologinen/lääketieteellinen tutkimus tai sosiaalinen selvitys	lääkäri / psykologi/ kuraattori / perheterapeutti	Asiantuntijalausunto
Pedagogisen selvityksen kokoaminen moniammatillisessa yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa, huoltajan ja lapsen kuuleminen	erityisopettaja / esiopettaja / rehtori / päiväkodin johtaja	Pedagoginen selvitys
Erityisen tuen päätöksen valmistelu	rehtori / päiväkodin johtaja	Erityisen tuen päätöksen valmisteluasiakirja
Hallinnollinen päätös erityisestä tuesta	hyvinvointijohtaja	Erityisen tuen päätösasiakirja valitusosoitteineen
Siirtyminen erityiseen tukeen		
HOJKS:n laatiminen	erityisopettaja / esiopettaja	HOJKS - asiakirja
HOJKS:n mukainen opetus ja kuntoutus	esiopettaja /erityisopettaja/ terapeutit	
HOJKS:n tarkistaminen lukuvuoden päättyessä	erityisopettaja /	HOJKS - asiakirja

Kasvun ja oppimisen tuen järjestäminen

5.7.2. Prosessikaavio kolmiportaisen tuen etenemisestä

Prosessikaavio kolmiportaisen tuen etenemisestä

5.7.3. Tuen järjestämisen toimenpiteet, vastuuhenkilöt ja laadittavat asiakirjat

Toimenpide	Vastuuhenkilö	Asiakirja
Pedagogisen arvion tekeminen	esiopettaja / erityisopettajan konsultointi	Pedagoginen arvio
Moniammatillinen yhteistyö oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa	esiopettaja / erityisopettaja	Pedagoginen arvio
Päätös tehostetun tuen aloittamisesta	rehtori / päiväkodin johtaja	Pedagoginen arvio
Siirtyminen tehostettuun tukeen		
Oppimissuunnitelman laatiminen	esiopettaja / erityisopettajan konsultointi	Oppimissuunnitelma
Oppimissuunnitelman mukainen opetus ja kuntoutus	esiopettaja / erityisopettaja / terapeutit	
Oppimissuunnitelman tarkistaminen: tavoitteiden sekä tarvittavan tuen arviointi moniammatillisesti keväällä	esiopettaja / erityisopettaja	Oppimissuunnitelma tai tarvittaessa pedagoginen arvio tehostetun tuen päättämiseksi
Oppimissuunnitelman säilytys ja arkistointi	kuntakohtaisten ohjeiden mukaisesti	
Selvitys kasvun ja oppimisen etenemisestä sekä tehostetun tuen toteutumisesta	esiopettaja / erityisopettaja	Pedagoginen selvitys
Psykologinen/lääketieteellinen tutkimus tai sosiaalinen selvitys	lääkäri / psykologi / kuraattori / perheterapeutti	Asiantuntijalausunto
Pedagogisen selvityksen kokoaminen moniammatillisessa yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa, huoltajan ja lapsen kuuleminen	erityisopettaja / esiopettaja / rehtori / päiväkodin johtaja	Pedagoginen selvitys
Erityisen tuen päätöksen valmistelu	rehtori / päiväkodin johtaja	Erityisen tuen päätöksen valmisteluasiakirja
Hallinnollinen päätös erityisestä tuesta	hyvinvointijohtaja	Erityisen tuen päätösoasiakirja valitusosoitteineen
Siirtyminen erityiseen tukeen		
HOJKS:n laatiminen	erityisopettaja / esiopettaja	HOJKS - asiakirja
HOJKS:n mukainen opetus ja kuntoutus	esiopettaja / erityisopettaja / terapeutit	
HOJKS:n tarkistaminen lukuvuoden päättyessä	erityisopettaja / esiopettaja	HOJKS - asiakirja
Tiedonsiirto lapsen seuraavan vuoden opiskelupaikkaan	erityisopettaja / esiopettaja / rehtori / päiväkodin johtaja	Kaikki lapsen oppimisen tukeen ja sen määrittelyyn liittyvät asiakirjat

5.7.4. Yleinen tuki

Yleinen tuki

Laadukas esiopetus on perusta lapsen kasvulle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Tällä tarkoitetaan yksittäisiä tukitoimia, joilla vaikutetaan tilanteeseen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Päivittäinen toimiminen lapsen kanssa antaa kuvan lapsen vahvuuksista ja mahdollisista tuen tarpeista.

Erilaisilla työtavoilla ja pedagogisilla menetelmillä voidaan tukea lapsen kasvua ja oppimista. Opetusta voidaan eriyttää. Opiskeltavan aineksen laajuutta, syvyyttä ja etenemisnopeutta voidaan vaihdella. Eriyttäminen voi kohdistua mm. opetuksen sisältöihin, opetusmateriaaleihin ja menetelmiin. Opetusryhmien joustavilla järjestelyillä saadaan lapselle paremmin sopiva oppimisympäristö. Oppimissuunnitelmaa voidaan tehdä lapselle yleisen tuen aikana.

Osa-aikainen erityisopetus on yksi yleisen tuen keinoista. Osa-aikaisen erityisopetuksen avulla voidaan tarvittaessa vahvistaa oppimiseen tarvittavia perustaitoja sekä arvioida lapsen oppimisen vaikeuksiin vaikuttavia tekijöitä jo yleisen tuen osana. Esiopetuksessa osa-aikaisesta erityisopetuksesta vastaa erityisopettaja.

Tarvittaessa yleisen tuen järjestämisessä voidaan käyttää oppilashuollon palveluista vastaavien asiantuntemusta esimerkiksi konsultoimalla psykologia, terveydenhoitajaa, kuraattoria tai muuta asiantuntijaa (puhe-, toiminta- ja perheterapeutti). Lapsen opetusta suunnitellessaan opettaja voi käyttää myös erityisopettajan konsultaatiota. Avustajapalveluita voidaan käyttää apuna vastaamaan opetusryhmän tai yksittäisten lasten tuen tarpeisiin jo yleisen tuen vaiheessa.

Mikäli lapsi käyttää esiopetuksen lisäksi muita varhaiskasvatuspalveluja, esiopetuksen ja muun varhaiskasvatuksen henkilöstö tekee yhteistyötä lapsen kasvun ja oppimisen tukeen liittyvissä asioissa.

5.7.5. Tehostettu tuki

Pedagoginen arvio

Opettaja keskustelee huoltajien kanssa lapsen kasvun ja oppimisen tilanteesta sekä mahdollisesta tehostetun tuen tarpeesta.

Pedagoginen arvio laaditaan, jotta selviää, millaista tukea lapsi tarvitsee. Pedagogisen arvion laadinnasta vastaa lapsen opettaja yhteistyössä erityisopettajan kanssa, ja se laaditaan kunnallisessa esiopetuksessa Wilmaan. Pedagogista arviota kirjattaessa käytetään lasta kunnioittavaa, kannustavaa ja myönteistä kieltä. Arvioinnissa huomioidaan ennen kaikkea lapsen vahvuudet.

Pedagoginen arvio käsitellään moniammatillisesti. Käsitelyyn osallistuu opetushenkilöstön lisäksi huoltajat ja käsiteltävän asian mukaan kouluterveydenhoitaja ja/tai psykologi- ja kuraattoripalveluja edustavia jäseniä tai vähintään tarvittavaa asiantuntijaa konsultoidaan asiassa. Konsultointi kirjataan pedagogiseen arvioon. Tämän arvioinnin perusteella lapselle tehdään tarvittaessa tehostetun tuen päätös. Tehostetun tuen päätöksestä ilmoitetaan yksikön johtajalle.

Lapsi voi osallistua arvion laadintaan ikänsä ja edellytystensä mukaisesti. Lapsen tai huoltajien suostumusta ei välttämättä tarvita lapsen asian käsittelyyn edellä mainituissa tapauksissa, mutta heitä on kuultava.

Tehostetun tuen toteuttaminen ja oppimissuunnitelman laatiminen

Tehostetun tuen aikana voidaan hyödyntää kaikkia kunnassa käytössä olevia esiopetuksen tukimenetelmiä. Lapsen oppimista tuetaan esimerkiksi käyttämällä erilaisia työtapoja ja pedagogisia menetelmiä, järjestämällä opetusryhmiä joustavasti ja eriyttämällä opetusta. Myös osa-aikainen erityisopetus sekä tulkitsemis- ja ohjaajapalvelut ovat keskeisiä tuen keinoja.

Tehostetun tuen aloittamiseksi lapselle laaditaan oppimissuunnitelma, joka perustuu pedagogiseen arvioon. Oppimissuunnitelma voidaan tehdä myös pedagogisen arvion laatimisen yhteydessä. Oppimissuunnitelma kirjataan kunnallisessa esiopetuksessa Wilmaan kuukauden kuluessa tehostetun tuen päätöksestä.

Oppimissuunnitelman laadinnasta vastaa lapsen opettaja. Laadintaan osallistuvat opettaja, huoltajat, erityisopettaja, tarvittavat asiantuntijat sekä muut lapsen oppimisen kannalta olennaiset henkilöt. Koollekutsujana toimii lapsen opettaja. Lapsi osallistuu suunnitelman laadintaan ikänsä ja edellytystensä mukaisesti. Mikäli huoltajat eivät osallistu oppimissuunnitelman tekemiseen, heille annetaan mahdollisuus kommentoida laadittua suunnitelmaa.

Tehostetun tuen arviointi

Lapsen oppimissuunnitelman tavoitteiden toteutumista seurataan ja toimenpiteiden vaikuttavuutta arvioidaan säännöllisesti. Opettaja antaa palautetta lapselle ja huoltajalle lapsen edistymisestä ja ottaa huomioon heidän näkemyksensä asiasta. Mikäli lapsen tilanteessa tapahtuu muutoksia, oppimissuunnitelma päivitetään vastaamaan lapsen tuen tarvetta.

Oppimissuunnitelman seurannasta ja arvioinnista vastaa lapsen opettaja. Arviointiin ja oppimissuunnitelman päivitykseen osallistuvat lasta opettavat opettajat, huoltajat, tarvittavat asiantuntijat ja mahdollisuuksien mukaan lapsi. Arviointi kirjataan Wilmaan oppimissuunnitelmaan.

Mikäli tehostettua tukea ei enää ole tarpeen jatkaa, siirrytään takaisin yleiseen tukeen ja siirtyminen kirjataan oppimissuunnitelmaan. Mikäli tehostettu tuki katsotaan lapselle edelleen tarpeelliseksi, jatketaan tehostettua tukea päivitetyn oppimissuunnitelman mukaisesti. Kun lapsen oppimissuunnitelmaa arviotaessa todetaan, että tehostettu tuki ei riitä lapsen tukemiseksi, tämä kirjataan oppimissuunnitelmaan ja aloitetaan pedagogisen selvityksen laadinta erityisen tuen päätöksen perustaksi.

5.7.6. Erityinen tuki

Pedagoginen selvitys

Pedagogisen selvityksen tekemisestä vastaa erityisopettaja. Pedagoginen selvitys laaditaan yhteistyössä opettajan, huoltajien ja lapsen kanssa. Huoltajalla ja lapsella on oikeus tulla kuulluksi.

Pedagogiseen selvitykseen tarvitaan asiantuntijalausunto: pedagoginen arviointi, psykologinen tai lääketieteellinen tutkimus tai sosiaalinen selvitys lapsesta ja hänen oppimisedellytyksistään. Erityisopetuksen koordinaattori otetaan mukaan yhteistyöhön aina kun harkitaan, onko opiskelupaikkana jokin muu kuin lapsen lähikoulun tai päiväkodin esiopetusryhmä.

Pedagogiseen selvitykseen tulee sisältyä moniammatillisena oppilashuollon yhteistyönä tehty selvitys lapsen saamasta tehostetusta tuesta ja lapsen kokonaistilanteesta. Pedagogista selvitystä tehtäessä hyödynnetään lapsesta aiemmin laadittua pedagogista arviota ja oppimissuunnitelmaa. Mikäli lapsella on kuntoutussuunnitelma, myös sitä voidaan hyödyntää huoltajan luvalla. Pedagoginen selvitys kirjataan Wilmaan.

Erityisen tuen päätös

Erityiseen tukeen siirtymistä varten lapsen esiopetusyksiköstä vastaava rehtori tai päiväkodin johtaja tekee pedagogisen selvityksen pohjalta esityksen. Ennen erityisen tuen päätöksen tekemistä on aina kuultava lasta ja huoltajaa tai lapsen laillista edustajaa. Päätöksen erityisestä tuesta tekee sivistys- ja hyvinvointijohtaja.

Lapsi on voinut saada tehostettua tai erityistä tukea jo varhaiskasvatuksen aikana. Tästä huolimatta esiopetuksen alkaessa tulee tehdä erityisen tuen hallinnollinen päätös.

Perusopetuslaki (17 §, 4. mom.) sallii joissakin tapauksissa, että ensikertainen erityisen tuen päätös voidaan tehdä ennen esiopetuksen alkamista sinä vuonna kun lapsi täyttää viisi vuotta taikka esiopetuksen aikana ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista.

Lapselle voidaan tehdä erityisen tuen päätös, jos oppilaan opetusta ei vamma, sairauden, kehityksessä viivästymisen tai tunne-elämän häiriön taikka muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten. Jos erityisen tuen päätös tehdään esiopetuksen aikana ilman tehostetun tuen antamista, tulee sen perustua oppilaan tilanteen uudelleen arviointiin esimerkiksi onnettomuuden

tai vakavan sairauden seurauksena tai, jos aikaisempi arvio osoittautuu virheelliseksi. Edellä mainituissa tapauksissa päätös perustuu perusopetuslain 17 § 4 momenttiin ja psykologisen tai lääketieteellisen arvion hankkiminen on pakollista. Kun päätöstä tarkistetaan lakisääteisin määräajoin tai tuen tarpeen muuttuessa, tehdään oppilaasta aina pedagoginen selvitys ennen utta päätöstä.

HOJKS:n laadintaan, arviointiin ja tarkistamiseen liittyvät käytänteet.

Erityisopetuksen käytännön järjestäminen määrittellään henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa (HOJKS). HOJKS-asiakirja tehdään kunnallisella puolella Wilmaan.

HOJKS:ssa määriteltyjen tavoitteiden toteutumista arvioidaan aina esiopetusvuoden keväällä. Tämä on samalla tiedonsiirtopalaveri seuraavan vuoden opiskelupaikan opettajalle ja erityisopettajalle. Jos tarvetta erityiseen tukeen ei enää ole, lapsi siirtyy saamaan tehostettua tukea ja hänelle laaditaan oppimissuunnitelma.

Erityisen tuen lopettamisesta tehdään päätös pedagogisen selvityksen pohjalta. Päätöksen erityisen tuen lopettamisesta tekee sivistys- ja hyvinvointijohtaja rehtorin tai päiväkodin johtajan tekemän esityksen pohjalta.

HOJKS:n laadinnasta vastaa lapsen opetuksesta vastuussa oleva erityisopettaja yhteistyössä esiopettajan kanssa. Rehtori tai päiväkodin johtaja vastaa, että HOJKS tulee laadittua erityisen tuen päätöksen saaneille lapsille. HOJKS tulee laatia lukuvuoden alussa, ja sen toteutuminen tulee arvioida lukuvuoden päätteeksi. HOJKS:ia voidaan tarkistaa myös kesken lukukauden sen mukaan, kuin se lapsen tavoitteiden ja HOJKS:in toteutumisen kannalta on tarpeen.

HOJKS sisältää kuvauksen lapsen oppimisvalmiuksista ja vahvuuksista, oppimiseen liittyvistä erityistarpeista sekä näiden edellyttämistä opetus- ja oppimisympäristön järjestämistarpeista sekä oppimisen ja kasvun tavoitteet. Tavoitteet laaditaan lapsen oman suoritustason ja etenemistahdin mukaisiksi. Arviointi suoritetaan aina suhteessa lapselle HOJKS:ssa asetettuihin tavoitteisiin. Arvioinnin tekemisestä vastaa erityisopettaja.

Kaikkien henkilöiden, jotka osallistuvat lapsen opetus- ja tukipalveluiden järjestämiseen, tulee tietää HOJKS:n merkitys ja sisältö sekä omat vastuualueensa. Vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken on esitetty "Tuen järjestämisen toimenpiteet, vastuuhenkilöt ja laadittavat asiakirjat" olevassa kaaviossa.

Erityisen tuen piirissä olevan lapsen opiskelun järjestäminen

Erityisopetus on erityisen tuen keskeinen pedagoginen osa-alue ja sen tehtävänä on tukea lapsen kasvua ja oppimista erityispedagogisen asiantuntemuksen keinoin. Muhoksella lapsen erityisopetus järjestetään ensisijaisesti lapsen esiopetusryhmässä. Integraation onnistuminen edellyttää, että lasta opettavat opettajat saavat konsultaatiota ja tukea erityisopettajalta ja oppilashuollon henkilöstöltä.

Esiopetuksessa osa-aikaisesta erityisopetuksesta vastaa erityisopettaja.

Erityisen tuen piirissä olevan lapsen opiskelu järjestetään lähikoulussa tai -päiväkodissa silloin, kun opetusryhmän rakenne ja toimintaedellytykset mahdollistavat sen. Toimintaedellytyksillä tarkoitetaan esimerkiksi oppimisympäristön suunnittelua, mahdollisuuksia lasten joustavaan ryhmittelyyn eri opettajien ohjauksessa ja tarvittavia avustuspalveluita. Lähikoulua tai -päiväkotia opiskelupaikkana mietittäessä on myös arvioitava lapsen kuntoutuksen, hoidon ja apuvälineiden tarve sekä mahdollisuudet huolehtia niistä esiopetuksessa. Toimintaedellytyksiä arvioitaessa ja toimintaa suunniteltaessa tulee huolehtia siitä, että kaikilla esiopetusryhmän lapsilla on kasvua ja oppimista edistävä turvallinen oppimisympäristö.

Mikäli lapsen erityisen tuen tarve on sellainen, että tukea ei voida antaa lähikoulussa tai päiväkodissa, lapsi ohjautuu pienluokkaan tai erityisopetukseen erikoistuneeseen kouluun. Pienluokkiin ohjaututaan moniammatillisen oppilashuoltotyöryhmän kautta ja lapsella tulee olla erityisen tuen päätös.

Pidennetty oppivelvollisuus

Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta perusopetuslaissa säädettyä aikaisemmin. Päätökseen pidennetystä oppivelvollisuudesta vaaditaan aina asiantuntijalausunto ja se voidaan tehdä ilman tehostetun tuen vaihetta. Lapselle tehdään tällöin myös erityisen tuen päätös. Päätöksen pidennetystä oppivelvollisuudesta tekee sivistys- ja hyvinvointijohtaja.

Lapsella on oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna oikeus saada esiopetusta. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalla lapsella tämä oikeus esiopetukseen alkaa sen vuoden syyslukukauden alussa, jolloin lapsi täyttää viisi vuotta. Tällöin lapsi aloittaa oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa sinä vuonna, kun hän täyttää viisi vuotta, jatkaa toisen vuoden oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluvassa esiopetuksessa ja aloittaa tämän jälkeen perusopetuksen. Päätös oppivelvollisuuden pidentämisestä tarvitaan ennen esiopetuksen alkua, jotta oikeus siihen voi toteutua. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen. Tämän vapaaehtoisen esiopetusvuoden opiskelupaikka katsotaan yksilökohtaisesti lapsen erityisen tuen tarpeet huomioiden.

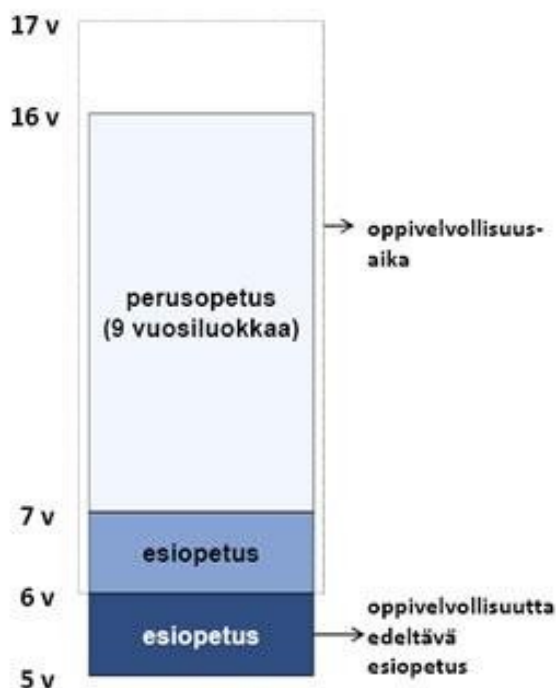
Esiopetus voi pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalle lapselle annettavassa esiopetuksessa kestää yhden tai kaksi vuotta.

Esiopetuspaikkana voi toimia päiväkodin tai koulun esiopetusryhmä tai koulun pienluokka sen mukaan, mikä oppimisympäristö tukee oppilaan kasvua ja kehittymistä parhaiten. Päätös tehdään aina yksilökohtaisesti ja opiskelupaikkaa mietittäessä otetaan päätöksentekoon mukaan huoltajat ja erityisopetuksen koordinaattori. Mikäli lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa kaksi vuotta, hän aloittaa perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin eli sinä vuonna, kun hän täyttää 8 vuotta. Tällöin perusopetuksen myöhemmästä aloittamisesta on tehtävä erillinen hallintopäätös, jonka tekee opetuspalvelujohtaja.

Mietittäessä pidennetyn oppivelvollisuuden esiopetuksen toteutumista, on tärkeää että huoltajat ovat tietoisia kaikista erilaisista toteutusvaihtoehdoista ja mitä ne tarkoittavat pidemmällä aikavälillä lapsen koulupolussa. Pidennetyn oppivelvollisuuden aikana lapsen erityisopetuksen toteuttamisesta ja siihen liittyvistä muista velvoitteista vastaa esiopetuspaikan mukaan varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja, koulussa laaja-alainen erityisopettaja pienluokan erityisluokanopettaja.

Esiopetuksen toteuttamiseen on erilaisia mahdollisuuksia:

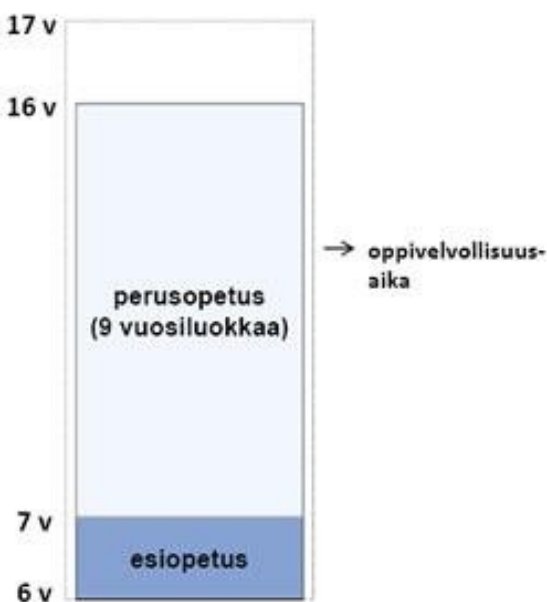
Lapsi aloittaa oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa sinä vuonna, kun hän täyttää viisi vuotta, jatkaa toisen vuoden oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluvassa esiopetuksessa ja aloittaa tämän jälkeen perusopetuksen.

Lapsi aloittaa esiopetuksen 5-vuotiaana

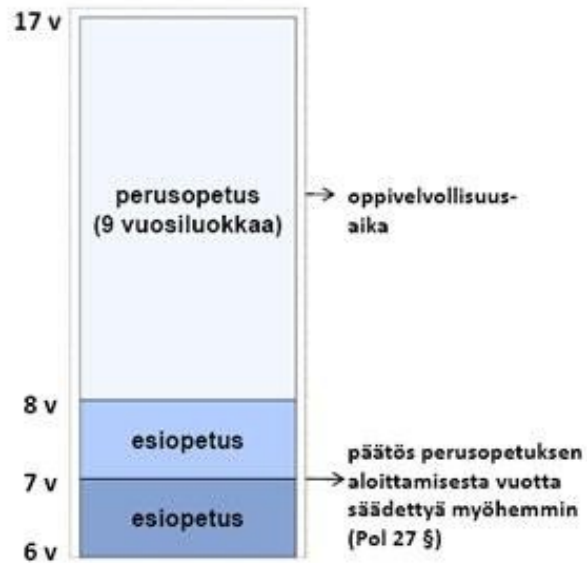
Tässä toteutustavassa huoltaja tekee päätöksen lapsen osallistumisesta oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen. Muhoksen kunnassa oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen haetaan sähköisesti. Tämän vapaaehtoisen esiopetusvuoden opiskelupaikka katsotaan yksilökohtaisesti lapsen erityisen tuen tarpeet huomioiden.

Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa yhden vuoden, minkä jälkeen hän aloittaa perusopetuksen.

Lapsi aloittaa esiopetuksen 6-vuotiaana

Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa kaksi vuotta. Tällöin lapsi aloittaa perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin eli sinä vuonna, kun hän täyttää 8 vuotta. Perusopetuksen myöhemmästä aloittamisesta on tehtävä erillinen hallintopäätös.

Pidennetty oppivelvollisuus alkaa 8-vuotiaana

Esiopetuksen aloittaminen ja kesto sekä perusopetuksen aloittaminen suunnitellaan lapsen kokonaistilanteen, edistymisen ja tuen tarpeen perusteella. Jos lapsi aloittaa esiopetuksen suoraan oppivelvollisuutena 6-vuotiaana, ratkaisu siitä kestääkö esiopetus yhden vai kaksi vuotta, tehdään ensimmäisen esiopetusvuoden aikana vasta siinä vaiheessa, kun nähdään, onko lapsi valmis siirtymään ensimmäiselle luokalle jo yhden esiopetusvuoden jälkeen vai tarvitseeko hän vielä toisen vuoden esiopetusta.

5.7.7. Perusopetuslaissa säädetty tukimuodot

Perusopetuslaissa säädetty tukimuodot

Osa-aikainen erityisopetus

Osa-aikaista erityisopetusta voidaan antaa kaikilla tuen tasoilla. Osa-aikaisen erityisopetuksen käytännön toteutuksesta vastaa koulun erityisopettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhdessä esiopetuksen opettajien kanssa. Opettajat suunnittelevat yhdessä toteutetaanko osa-aikainen erityisopetus samanaikaisopetuksena, pienryhmässä vai yksilöopetuksena. Mikäli lapsi saa säännöllisesti osa-aikaista erityisopetusta, osa-aikaisen erityisopetuksen käytännön järjestäminen ja määrä kuvataan lapsen oppimissuunnitelmassa tai HOJKSssa.

Erytisopettajan ja lapsen muiden opettajien yhteistyön avulla pyritään niveltämään osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet ja sisällöt lapsen muuhun opetukseen. Lapsen oppimissuunnitelmassa tai HOJKSssa kuvataan työnjako ja yhteistyö erityisopettajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden (esimerkiksi puheterapeutin/ toimintaterapeutin) välillä. Vanhempia tiedotetaan osa-aikaisen erityisopetuksen järjestämisestä lapsen oppimisen tukea suunniteltaessa. Erytisopettaja ja lapsen muut opettajat antavat palautetta lapsen edistymisestä lapselle ja huoltajille.

Opetuksen osallistumisen edellyttämät palvelut ja erityiset apuvälineet

Tulkitsemis- ja ohjaajapalvelut ovat olennainen osa yleistä, tehostettua ja erityistä tukea. Muhoksella ohjaamisen ja avustamisen tarve määritellään ohjaamisen/ avustamisen tarpeen ja laajuuden määrittelyprosessin ohjeistuksen mukaisesti. Muhoksella on käytössä lapsen avustajatarpeen määrittely -lomake, jonka lisäksi lapsella tulee olla monialainen asiantuntijalausunto avustamisen tarpeesta.

Koulun esiopetuksen ohjaajista päättää sivistys- ja hyvinvointijohtaja ja rekrytoinnista vastaa johtava koulunkäynninohjaaja. Varhaiskasvatuksen esiopetuksen avustajista päättää varhaiskasvatusjohtaja ja rekrytoinnista vastaa päiväkodinjohtaja, tai mikäli lapsen esiopetus toteutetaan perhepäivähoidossa, perhepäivähoidonohjaaja.

Lukuvuoden alkaessa laaditaan kunkin koulunkäynninohjaajan/avustajan kanssa ohjaus-/avustamissuunnitelma. Lukuvuoden aikana ilmenevät ja muuttuneet ohjaajapalveluiden tarpeet käsitellään osana tukea tarvitsevien lasten yleisen, tehostetun ja erityisen tuen prosesseja.

Tulkitsemispalvelut suunnitellaan aina yksilökohtaisesti lapsen tarpeiden mukaan.

Lapsen palveluiden ja erityisten apuvälineiden tarve ja määrä arvioidaan opettajien ja oppilashuollon henkilöstön yhteistyönä hyödyntäen lapsen ja huoltajien antamia tietoja sekä mahdollisten esiopetuksen ulkopuolisten asiantuntijoiden lausuntoja. Kunkin lapsen palveluiden ja apuvälineiden tarve arvioidaan tapauskohtaisesti. Tehostettua tukea saavan lapsen palveluiden ja apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa arvioissa. Yleistä ja tehostettua tukea saavalle lapselle tehdään hänen tarvitsemista palveluista ja erityisistä apuvälineistä hallintopäätös. Erityistä tukea saavan lapsen palveluiden ja apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa selvityksessä ja niistä päätetään sivistys- ja hyvinvointijohtajan tekemässä erityisen tuen päätöksessä. Palveluiden ja apuvälineiden käyttö kuvataan oppimissuunnitelmassa tai HOJKSissa.

6. Opiskeluhoolto

Tässä luvussa määrätään perusopetuslain mukaisesti opiskeluhoollon keskeisistä periaatteista ja opetustoimeen kuuluvan opiskeluhoollon tavoitteista sekä oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa määrätyn opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelman laatimisesta.

Näissä perusteissa käytetään oppilas- ja opiskelijahuoltolain käsitteistön sijasta opiskelijasta käsitettä lapsi ja oppilaitoksesta nimitystä esiopetus tai esiopetusyksikkö. Koulutuksen järjestäjään viitataan käsitteellä opetuksen järjestäjä. Perusopetuslain mukaisesta käsitteestä oppilashuolto käytetään ilmaisua opiskeluhoolto. Mitä jäljempänä todetaan hyvinvointialueesta, koskee myös Helsingin kaupunkia.

Opiskeluhoollolla tarkoitetaan lapsen hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa esiopetuksessa. Lapsella on oikeus saada maksutta opiskeluhoolto, jota opetukseen osallistuminen edellyttää. Opiskeluhooltotyössä otetaan huomioon lapsen edun ensisijaisuus.

Opiskeluhoolto toteutetaan opetustoimen ja hyvinvointialueen suunnitelmallisena yhteistyönä lasten ja heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa. Opiskeluhoolto on sekä yhteisöllistä että yksilökohtaista työtä. Yhteisöllinen opiskeluhoolto on ennalta ehkäisevää ja ensisijainen tapa toteuttaa opiskeluhoolto esiopetuksessa. Se on kaikkien esiopetuksessa työskentelevien ammattilaisten yhteinen tehtävä. Lisäksi lapsilla on oikeus opiskeluhooltopalveluihin, joita ovat ikäryhmälle tarkoitettut neuvolapalvelut sekä kuraattori- ja psykologipalvelut. Opiskeluhooltopalvelut järjestetään lähipalveluna, jolle opetuksen järjestäjän tulee tarjota asianmukaiset tilat.

6.1. Paikallisesti päätettävät asiat ja opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma

Opetuksen järjestäjän on laadittava opiskeluhoollon kokonaisuuden toteuttamiseksi opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma. Järjestäjäkohtaisen opiskeluhoollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista vastaa monialainen opiskeluhoollon ohjausryhmä. Opiskeluhooltosuunnitelma laaditaan yhteistyössä esiopetuksen ja opiskeluhooltopalvelujen henkilöstön, lasten ja heidän huoltajiensa kanssa. Hyvinvointialueella on terveydenhuoltolain mukainen yhteistyövelvoite opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelman valmistelussa.

Opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma korvaa opiskeluhoollon osalta paikallisen opetussuunnitelman. Se sisältää opetuksen järjestäjäkohtaisesti määritellyt opiskeluhooltotyön tavoitteet ja keskeiset periaatteet sekä toimenpiteet opiskeluhoollon toteuttamiseksi ja seuraamiseksi (omavalvonta) sekä esiopetusyksikkökohtaisesti tarkennetut tiedot asiakokonaisuuksista 1-5. Opetuksen järjestäjän tulee kuvata opiskeluhooltosuunnitelmassa, miten suunnitelman toteutumista esiopetusyksiköissä seurataan ja tarkistetaan tarvittaessa.

Opetuksen järjestäjän tulee valmistella kutakin koulutusmuotoa koskevan määräyksen mukainen opiskeluhooltosuunnitelma. Opetuksen järjestäjä päättää paikallisesti, miten tarvittavat tiedot asiakokonaisuuksista kootaan ja miten esiopetusyksiköiden toimintaa niiden avulla ohjataan. Opiskeluhooltopalvelujen osalta tämä tehdään yhteistyössä hyvinvointialueen kanssa. Suunnitelma liitetään kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan.

Opetuksen järjestäjä vastaa siitä, että opiskeluhoollon toteuttamista, arviointia ja kehittämistä varten suunnitelmassa on esiopetusyksikkökohtaisesti seuraavat tiedot (asiakokonaisuudet 1-5):

1) Arvio opiskeluhoollon kokonaistarpeesta ja käytettävissä olevista opiskeluhooltopalveluista

Arvioon opiskeluhoollon kokonaistarpeesta ja käytettävissä olevista opiskeluhooltopalveluista (ikäryhmälle tarkoitettut neuvolapalvelut sekä kuraattori- ja psykologipalvelut)

kootaan tiedot kultakin esiopetusyksiköltä. Tiedot ilmoitetaan opetuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelmassa opiskeluhoitopalvelujen ammattilaisten henkilötyövuosina. Arvioilla varmistetaan opiskeluhoitopalvelujen riittävyys huomioiden lasten ja esiopetusyksiköiden tarpeet, terveystarkastusten ja henkilöstömitoitusten toteutuminen sekä palvelujen järjestäminen määräajassa.

Arvio opiskeluhoillon kokonaistarpeesta

Arvioon kokonaistarpeesta sisältyvät yksilökohtaisessa ja yhteisöllisessä opiskeluhoitotyössä sekä opiskeluhoillon yhteistyössä tarvittavat resurssit. Kokonaistarpeen arviossa huomioidaan esimerkiksi esiopetusyksiköiden määrä ja esiopetuksen lapsimäärä sekä toimintaympäristön erityispiirteet. Arviossa huomioidaan lisäksi esimerkiksi tehostettua ja erityistä tukea tarvitsevien sekä maahanmuuttotaustaisten lasten lukumäärät ja osuudet.

Arvio käytettävissä olevista opiskeluhoitopalveluista

Opetuksen järjestäjän arviossa käytettävissä olevista opiskeluhoitopalveluista ilmoitetaan kaikkien opiskeluhoitopalvelujen ammattilaisten (ikäryhmälle tarkoitetut neuvolapalvelut sekä kuraattori- ja psykologipalvelut) henkilötyövuodet.

2) Esiopetuksen toimenpiteet yhteisöllisen opiskeluhoillon edistämiseksi

Yhteisöllinen opiskeluhoito on tärkeä osa esiopetuksen toimintakulttuuria ja sen kehittäminen edellyttää johtamista. Lasten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen kuuluu oppilas- ja opiskelijahuoltolain 6 §:n (opetussuunnitelman mukainen ja opetuksen järjestäjän opiskeluhoito) mukaisesti yhteisöllisen työn kokonaisuuteen. Tällä tarkoitetaan toimintaa, jonka avulla seurataan ja kehitetään yhteisöllistä ja yksilöllistä hyvinvointia sekä terveellisen, turvallisen ja esteettömän oppimisympäristön syntymistä, edistetään mielenterveyttä ja oppimista sekä ehkäistään syrjäytymistä. Esiopetuksen henkilökunnalla on ensisijainen vastuu esiopetusyhteisön hyvinvoinnista.

Opetuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelmassa kuvataan

- yhteisöllisen opiskeluhoillon toimintatavat esiopetuksessa
- esiopetusyksikkökohtaisten opiskeluhoitoryhmien johtaminen, kokoonpano ja toimintatavat

3) Toimenpiteet tarvittavien tukitoimien järjestämiseksi (yksilökohtainen opiskeluhoito)

Yksilökohtaisella opiskeluhoitolla tarkoitetaan ikäryhmälle tarkoitettuja neuvolapalveluja, opiskeluhoillon kuraattori- ja psykologipalveluja sekä yksittäistä lasta koskevaa monialaista yksilökohtaista opiskeluhoitoa, jota toteutetaan monialaisessa asiantuntijaryhmässä. Yksilökohtaisessa opiskeluhoitossa seurataan ja edistetään lapsen kokonaisvaltaista terveyttä, hyvinvointia, osallisuutta ja oppimista, ehkäistään ongelmia ja tarjotaan varhaista tukea.

Yksilökohtainen opiskeluhoito perustuu esiopetuksessa huoltajan suostumukseen. Lapsen osallisuus ja toivomukset otetaan huomioon toimenpiteissä ja ratkaisuissa hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Yksilökohtaisessa työssä noudatetaan tietojen luovuttamista, saamista ja salassapitoa koskevia säännöksiä.

- Opetuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelmassa kuvataan
- lapsen ohjaaminen opiskeluhoitopalveluihin (ikäryhmälle tarkoitetut neuvolapalvelut, kuraattori- ja psykologipalvelut)
- yksittäisen lapsen tueksi koottavan monialaisen asiantuntijaryhmän kokoaminen, huoltajan suostumuksen hankkiminen ja työskentelyyn osallistuminen
- opiskeluhoitokertomusten laatiminen, säilytys ja vastuuhenkilön nimeäminen opetuksen järjestäjän opiskeluhoitorekisterille
- lapsen erityisruokavalion tai lääkityksen ilmoittamisen käytänteet esiopetuksessa

4) Yhteistyön järjestäminen lasten ja heidän perheidensä sekä esiopetuksessa työskentelevien ja muiden lasten hyvinvointia tukevien tahojen kanssa

Opiskeluhoolto on kaikkien esiopetuksessa työskentelevien ja opiskeluhoitopalvelujen ammattilaisten yhteinen tehtävä. Lasten, huoltajien, esiopetuksen henkilöstön ja opiskeluhoitopalvelujen työntekijöiden sekä yhteistyötahojen osallisuus opiskeluhoillon toimintatapojen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa on opiskeluhoilossa keskeistä. Tämä edellyttää yhteisiä toimintatapoja ja erityisesti opetuksen järjestäjän ja hyvinvointialueen yhteistyötä.

Opetuksen järjestäjän opiskeluhoiltosuunnitelmassa kuvataan

- lasten, huoltajien, esiopetuksen henkilöstön ja opiskeluhoitopalvelujen osallisuus opetuksen järjestäjän opiskeluhoiltosuunnitelman laatimisessa ja yhteisöllisen opiskeluhoillon toteuttamisessa
- esiopetuksen ja muun henkilöstön perehdytys ja osaamisen varmistaminen yhteisöllisessä työssä
- opiskeluhoillon moniammatillinen yhteistyö tehostetun ja erityisen tuen sekä sairaalaopetuksen yhteydessä
- yhteistyö esiopetuksen ja muiden lasten hyvinvointia tukevien tahojen kanssa kuten perheneuvola, lastensuojelu ja erikoissairaanhoido
- yhteisöllisen ja yksilökohtaisen opiskeluhoillon periaatteista ja toiminnasta tiedottaminen lapsille, huoltajille, henkilöstölle ja yhteistyötahoille

5) Suunnitelmat lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä kriisisuunnitelma

Lapsella on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön, johon kuuluu fyysinen, psyykinen, sosiaalinen ja pedagoginen turvallisuus. Turvallisuuden varmistaminen edellyttää opetuksen järjestäjältä suunnitelmallista toimintakulttuurin kehittämistä, yhteistä valmistelua ja yhteisten toimintatapojen luomista esiopetusyksiköiden kanssa. Opetuksen järjestäjä perehdyttää henkilöstönsä ja opiskeluhoitopalvelujen ammattilaiset toimintatapoihin erilaisissa ongelmatilanteissa sekä huolehtii tiedottamisesta ja suunnitelmien päivityksestä.

Opetuksen järjestäjän opiskeluhoiltosuunnitelmassa kuvataan erikseen toimenpiteet väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ehkäisemiseksi, niiden esiintyvyyden seuraamiseksi ja ongelmatilanteisiin puuttumiseksi sekä jälkiseurannan edellyttämät käytänteet. Suunnitelmassa kuvataan opettajan, päiväkodin johtajan tai rehtorin velvoite ilmoittaa tietoonsa tulleesta oppimisympäristössä tai matkalla esiopetukseen tai kotiin tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta, syrjinnästä tai väkivallasta niistä epäillyn ja niiden kohteena olevan lapsen huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle. Lisäksi kuvataan toimintatavat tukea tarvitsevan lapsen (teon kohde ja tekijä) ohjaamiseksi opiskeluhoitopalveluihin. Kuvaus yhteistyöstä huoltajien kanssa sekä viranomaisyhteistyö ml. toimintatavat koskien ilmoitusvelvollisuutta sosiaalitoimeen ja/tai poliisille ovat osa suunnitelmia.

Kriisisuunnitelma (suunnitelma kriisi-, uhka- ja vaaratilanteiden varalle)

Opetuksen järjestäjän opiskeluhoiltosuunnitelmaan sisältyy kriisisuunnitelma, jossa kuvataan toiminta äkillisissä kriiseissä, uhka- ja vaaratilanteissa. Suunnitelmassa kuvataan kriisitilanteiden ehkäisy, niihin varautuminen ja toimintatavat kriisitilanteissa sekä toimintavalmiuksien harjoittelu. Lisäksi suunnitelmassa kuvataan tämän kokonaisuuden johtamisen periaatteet, yhteistyö sekä työn- ja vastuunjako. Suunnitelmassa kuvataan sisäisen ja ulkoisen viestinnän sekä opetuksen järjestäjän ja esiopetuksen välisen tiedottamisen periaatteet. Suunnitelma valmistellaan yhteistyössä hyvinvointialueen ja muiden tarvittavien viranomaisten kanssa ottaen huomioon muut uhka-, vaara ja kriisitilanteita koskevat ohjeistukset sekä psykososiaalisen tuen järjestämisen periaatteet.

6.1.1. Oppilashuolto

Oppilashuolto

Monialainen opiskeluhoillon ohjausryhmä

Oppilashuoltotyötä koordinoidaan Muhoksen kunnassa monialaisessa opiskeluhuollon ohjausryhmässä. Opiskeluhuollon ohjausryhmä vastaa opetuksen järjestäjäkohtaisen opiskeluhuollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista. Ohjausryhmä voi olla useamman koulutuksen järjestäjän yhteinen. Ohjausryhmä koostuu opetus- ja varhaiskasvatuksen, sosiaalitoimen ja terveystoimen johtavista viranhaltijoista, toisen asteen edustajista, yksilökohtaista opiskeluhoitoa toteuttavista toimijoista sekä opetussuunnitelman suunnittelutyöryhmän edustajista. Ohjausryhmä kokoontuu vähintään kerran lukuvuodessa ja ryhmän vastuuhenkilönä toimii hyvinvointijohtaja.

Yksikkökohtainen oppilashuoltoryhmä

Yksikkökohtainen oppilashuoltoryhmä vastaa esiopetuksen oppilashuollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista. Jos esiopetus järjestetään koulun yhteydessä, koulukohtainen oppilashuoltoryhmä toimii myös esiopetuksen oppilashuoltoryhmänä. Tällöin ryhmää johtaa koulun rehtori tai koulun toiminnasta vastaava rehtori.

Muhoksella esiopetuksen yksikkökohtaiseen oppilashuoltoryhmään voivat kuulua:

päiväkodin johtaja/rehtori

esiopettaja

erityisopettaja

erityisopetuksen koordinaattori

terveydenhoitaja

koulupsykologi

kuraattori

koulunkäynninohjaaja/ryhmäavustaja

huoltajat ja lapset

tarvittaessa muita asiantuntijoita esim. lääkäri, sosiaalityöntekijä tai poliisi

Ryhmän keskeinen tehtävä on yhteisön hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistäminen sekä muun yhteisöllisen oppilashuollon toteuttaminen ja kehittäminen. Yksikkökohtainen oppilashuoltoryhmä kokoontuu kouluilla ja päiväkodeissa vähintään kaksi kertaa vuodessa.

Yhteisöllinen oppilashuolto

Muhoksella lapsia ja huoltajia osallistavia toimintatapoja voivat olla mm. Lapset puheeksi -toimintamalli, kyselyt lapsille ja vanhemmille, vanhempainyhdistystoiminta, vanhempainillat, muut teemapäivät ja yhteiset tapahtumat.

Jokaisessa esiopetusyksikössä on yksikkökohtainen turvallisuus-, kriisi- ja pelastussuunnitelma, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma sekä suunnitelma lapsen suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Lisäksi käytössä ovat mm. KiVa koulu -ohjelma ja Kiusaamisen ennaltaehkäisy-suunnitelma.

Yksilökohtainen oppilashuolto

Yksilökohtaisella oppilashuollolla tarkoitetaan

- lapselle annettavia terveydenhoitopalveluja, jotka järjestetään terveydenhuoltolain mukaisina ikäryhmälle suunnattuina neuvolapalveluina,
- oppilashuollon psykologi- ja kuraattoripalveluja sekä
- yksittäistä lasta koskevaa monialaista oppilashuoltoa.

Asiantuntijaryhmä

Asiantuntijaryhmä kootaan yksittäisen lapsen tai lapsiryhmän tuen tarpeen selvittämiseksi ja oppilashuollon palvelujen järjestämiseksi. Muhoksella ryhmän kutsuu koolle esiopetushenkilöstön edustaja. Ryhmän monialainen kokoonpano perustuu tapauskohtaiseen harkintaan ja käsiteltävään asiaan. Ryhmä nimeää keskuudestaan vastuuhenkilön. Asiantuntijoiden nimeäminen ryhmän jäseniksi ja muiden yhteistyötahojen tai lapsen läheisten osallistuminen ryhmän työskentelyyn edellyttää huoltajan suostumusta.

Yksikkökohtainen oppilashuoltosuunnitelma

Muhoksen kunnassa jokaisella esiopetusyksiköllä on oma oppilashuoltosuunnitelma, jossa kuvataan yhteisöllinen, yksikkökohtainen ja yksilökohtainen oppilashuolto sekä toimintatavat esiopetusyhteisön ja -ympäristön terveellisyyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistämiseksi.

Oppilashuoltosuunnitelmaa laadittaessa sovitaan menettelytavoista, joilla esiopetuksen henkilöstö, lapset ja huoltajat sekä tarvittavilta osin yhteistyötahot perehdytetään suunnitelmaan. Samalla sovitaan suunnitelmasta tiedottamisesta edellä mainituille.

Oppilashuoltosuunnitelmasta tiedotetaan henkilöstöä, huoltajia sekä yhteistyötahoja yksikkökohtaisissa palaverissa, vanhempainilloissa, Wilman kautta, tiedotteiden avulla, esiopetussuunnitelmakeskusteluissa tai henkilökohtaisissa tapaamisissa.

Tiedonsiirto nivelvaiheessa varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta kouluun

Perhepäivähoidosta, ryhmäperhepäivähoitokodista tai päiväkodista päiväkodin tai koulun esiopetukseen	Lapsen oppimisen kannalta oleellinen tiedonsiirto ja mahdollisesti vanhempien luvalla kopioitu varhaiskasvatussuunnitelma koulun tai päiväkodin kanssa sovitun aikataulun mukaisesti. Sovitaan vanhempien kanssa mitä ja miksi tietoa siirretään. Tukea tarvitsevien lasten kohdalla varhais erityisopettajan arviointi/konsultointi. Pedagoginen arviointi (päiväkodit)	Koulun rehtori, päiväkodin johtaja, koulun esiopettaja, päivähodon ohjaaja varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja, riippuen lapsen varhaiskasvatuspaikasta ja tuen tarpeesta	Huhti-toukokuussa.
Esiopetuksesta kouluun	Tiedonsiirto Wilmassa (kunnan koulut) sekä koulun kanssa sovitut tiedonsiirtopalaverit.	Koulujen rehtorit. Tukea tarvitsevien lasten kohdalla esiopettajat, varhaiskasvatuksen erityisopettajat ja erityisopettajat.	Huhti- toukokuussa
	Tukea tarvitsevien kohdalla erilliset palaverit.	Vastaanottava taho on vastuussa tiedon siirtopalaverista.	
Kodista esiopetukseen	Neuvolan terveydenhoitajalta saadaan oppimisen kannalta olennainen tieto.	Koulujen rehtorit ja päiväkodinjohtajat koolle kutsujina. Esiopettajat, varhaiskasvatuksen erityisopettajat ja erityisopettajat.	Huhti- toukokuussa

Tiedonsiirto nivelvaiheessa varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta kouluun

7. Erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuva esiopetus

Valtioneuvosto voi myöntää rekisteröidylle yhdistykselle tai säätiölle luvan esiopetuksen järjestämiseen⁷⁴. Järjestämisluvassa opetuksen järjestäjälle voidaan määrätä erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuva erityinen koulutustehtävä.

Erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuvassa esiopetuksessa toiminnan, kasvatuksen ja opetuksen tulee noudattaa esiopetukselle asetettuja yleisiä tavoitteita sekä oppimiskokonaisuuksien toteuttamiselle asetettuja yhteisiä tavoitteita. Esiopetuksessa noudatetaan näitä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteita sitouttamatta lapsia tiettyyn opetuksen taustalla olevaan maailmankatsomukseen tai kasvatusjärjestelmän taustalla olevaan arvo- ja kasvatusfilosofiseen järjestelmään. Poikkeamista ja painotuksista määrätään järjestämisluvassa ja valtioneuvoston asetuksessa⁷⁵.

7.1. Paikallisesti päätettävät asiat

Esiopetuksen paikallinen opetussuunnitelma voi olla järjestäjäkohtainen tai yksikkökohtainen tai näiden yhdistelmä opetuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti. Erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuva paikallinen esiopetuksen opetussuunnitelma voi olla omaleimainen opetuksen järjestämisluvassa ja valtioneuvoston asetuksen⁷⁶ asettamissa rajoissa. Paikallinen opetussuunnitelma ei voi olla ristiriidassa esiopetusta koskevan lainsäädännön tai esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden kanssa.

Opetuksen järjestäjä päättää ja kuvaa opetussuunnitelmassa sen lisäksi, mitä perusteasiakirjassa aiemmin määrätään,

- mitkä ovat erityiseen maailmankatsomukseen liittyvät esiopetuksen arvoperustaa täydentävät näkökulmat ja miten nämä näkökulmat näkyvät esiopetuksen toimintakulttuurissa, työskentelytavoissa ja oppimiskokonaisuuksien painotuksissa
- mitkä ovat erityiseen kasvatusopilliseen järjestelmään liittyvät pedagogiset periaatteet ja ratkaisut sekä miten nämä periaatteet ja ratkaisut näkyvät esiopetuksen toimintakulttuurissa, työskentelytavoissa ja oppimiskokonaisuuksien painotuksissa.

7.1.1. Erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuva esiopetus

Muhoksen kunnassa ei anneta erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuvaa esiopetusta.

⁷⁴ Perusopetuslaki 7 § (628/1998)

⁷⁵ Valtioneuvoston asetus (422/2012) 3 § ja 10 §

⁷⁶ Valtioneuvoston asetus (422/2012) 3 § ja 10 §